

www.odbrana.mod.gov.yu

цена 100 динара ■ 1,20 евра

Година IV ■ Број 70 ■ 15. август 2008.

ОДБРАНА

Специјални
прилог **20**
АРСЕНАЛ

Интервју

Петар Михајловић, директор
Центра за разминирање Србије

Тема

ЗАБРАНА
КАСЕТНЕ
МУНИЦИЈЕ

ДОНАЦИЈАМА
ДО ЧИСТЕ
СРБИЈЕ

Поклон постер *Авион Орао*

putovanje

BEZ GRANICA

 Lasta
eurolines

LASTA info centar • 011/3348-555

www.lasta.co.yu • www.lasta-turizam.com

 NOVI CITROËN C5

Nemački karakter, francuski stil.

VITRO GROUP

OVLAŠĆENI UVOZNIK I DISTRIBUTER ZA SRBIJU

RADNIČKA 22, ADA, BEOGRAD, 011 35 38 555

Vitro Group Kariškorčeva 68, Beograd, 011 30 22 300 Vitro Group M8 09, Brgada 58, NAL 008 30 22 08
Vitro Group Jagodina Dvorski put 1b, Jagodina, 035 25 25 57 Autocommerz Karančeva 18, Beograd,
011 2436 402 Bel Car Bulvar Vojvode Stjepa 86, Novi Sad, 022 626 2004 Auto AS Slavina Trnava 5,
Bačka Topola, 024 705 414 AMC Group Prilatica bb, Čukar, 022 401 402 Office center Kopa Balcina 1,
Podgorica, 081 927 760 Delta bb, Laka Informalno p.n, Velenik 10000 Priština, Kosovo 038 500 558

www.citroen.co.yu

CITROËN

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране Србије

„Одбрана“ наставља традиције „Ратника“, чији је први број изашоо 24. јануара 1879.

Издавач

Новински центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19

Директор и главни и одговорни уредник

Славољуб М. Марковић, потпуковник

Заменик главног уредника

Раденко Мутавић

Уредници

Драгана Марковић (специјални прилози)
Мира Шведић (арсенал)

РЕДАКЦИЈА:

Александар Антић, поручник фрегате,
Душан Глишић (фељтон, историја и традиције),
мр Снежана Ђокић (свет),
Бранко Копуновић (друштво),
Александар Петровић, потпоручник,
Владимир Почуч, мајор (одбрана),
Сања Савић (интернет)

Стални сарадници

Бошко Антић, Станислав Арсић, Себастиан Балаш,
Игор Васиљевић, Југослав Влаховић, мр Славича Влацић,
Милосав Ђорђевић, Александар Лијаковић,
др Милан Мијалковић, мр Зоран Миладиновић,
Предраг Милићевић, Миљан Милкић,
Крстан Милошевић, др Милан Милошевић,
др Александар Мутавић, Никола Остојић,
Никола Оташ, Иштван Паљанац,
Будимир М. Попадић, Влада Ристић,
др Драган Симеуновић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),
Станислава Струњаш, Бранко Сиљевски
(технички уредници)

Фотографија

Горан Станковић (уредник)
Звонко Перге, Даримир Банда (фоторепортери)

Језички редактори

Мира Попадић, Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Вера Денковски

Документација

Радован Поповић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор и главни и одговорни уредник
3241-258; 23-809
Заменик главног уредника 3241- 257; 23-808
Секретар редакције 3201-809; 23-079
Прелом 3240-019; 23-583
Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765
Преплата 3241-009; 3201-995; 23-995

ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

e-mail

odbrana@beotel.rs
redakcija@odbrana.mod.gov.yu

Internet

www.odbrana.mod.gov.yu

Жиро-рачун

840-49849-58 за НЦ „Одбрана“

Преплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РЦ
месечно 160 динара.
За претплатнике преко Поштанске штедионице
месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд,
Македонска 29

ОДБРАНА ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења војних новинара

Снимио Сајко ХАЦИЋ

САДРЖАЈ

У ФОКУСУ

Дан авијације Војске Србије

ЈАЧА СРПСКО ВАЗДУХОПЛОВСТВО

8

ИНТЕРВЈУ

Петар Михајловић, директор Центра за разминирање Србије

ДОНАЦИЈАМА ДО ЧИСТЕ СРБИЈЕ

12

ТЕМА

Усвајање документа о забрани касетне муниције

ПОЧЕТАК КРАЈА ТИХОГ УБИЦЕ

16

ОДБРАНА

Самостално верање

УЗ СТРЕМЕ ЛИТИЦЕ КЛИСУРЕ

20

Гађање на стрелишту „Орешац“

ОМИРИСАТИ БАРУТ

24

Обука извиђача Прве бригаде Копнене војске
у летњим условима

НА ПАДИНАМА ФРУШКЕ ГОРЕ

26

Обука специјалних јединица Војске Србије
и оружаних снага Грчке

НОВА ИСКУСТВА ПАДОБРАНАЦА

28

ПРИЛОГ

АРСЕНАЛ

31

ОБУКА

Странице „Одbrane“ све су пуније репортажа са полигона и терена где се интензивно реализују програми обуке војника и старешина. После завршених организацијско-формацијских промена у 2007. години, на ред је дошла обука и она је у овој години основни садржај делатности команди и јединица Војске Србије.

После иновирања обука је садржајнија, квалитетнија, ефикаснија и умногоме усаглашена са стандардима у оружаним снагама земаља које су приступиле Програму Партнерство за мир.

Важна карактеристика је поновна реализација бројних садржаја за које у претходним годинама није било услова. Поред модернизованих облика обучавања, треба издвојити војно првенство на коме се, овог лета, надметало више од 4.000 учесника.

Организована је и обука у зимским условима за јединице које то имају у свом програму и 857 људи се током зимских месеци обучавао у одличним условима на Копаонику.

Према речима генерал-мајора Петра Ђорнакова, начелника Управе за обуку и доктрину Генералштаба ВС, битна карактеристика обуке је увођење бројних реформских решења у процесу који је подигнут на квалитативно виши ниво. Једна од значајнијих новина је инструкторска обука, за шта је у центрима за обуку 268 официра и подофицира завршило одговарајуће инструкторске курсеве и стекло услов за обављање те дужности. Друга важна новина је сертификација војника, где сваки војник мора да прође завршни испит и према задатим стандардима потврди да је оспособљен за дужност за коју је обучаван. Тај посао обављају 82 сертификатора, који су прошли одговарајуће стручно усавршавање и могу самостално и меродавно вредновати оспособљеност војника.

Према првим показатељима, евалуација и додељивање сертификата додатно мотивишу војнике за остваривање што бољих резултата. Стечени сертификат потврђује њихову стручност, што касније могу искористити за добијање статуса професионалног војника или за обављање неких специфичних дужности у грађанству.

Посебна новина је колективна обука на Пасуљанским ливадама, која се организује за сваку генерацију војника на одслужењу војног рока. То је прилика да они осете заједнички рад и организацију живота у теренским условима у каквим би се могли наћи у ситуацијама реалне опасности и борбених дејстава. Такве обуке до сада није било, а њен основни квалитет је што окупља читаву генерацију војника, који заједнички завршавају обуку и изводе предвиђена бојна гађања.

Важан задатак у процесу обучавања је постизање интероперабилности наше војске. Ради што бржег достизања прописаних стандарда и усвајања предвиђених процедура, више десетина официра и подофицира Војске Србије учествује у међународним вежбама и другим облицима стручног усавршавања у иностранству и стиче искуства за планирање и извођење сложених вежбовних активности.

То, наравно, није могуће без учења енглеског језика. Стога су у првој половини ове године у гарнизонима организовани курсеви за 33 групе са више од 400 полазника. Процес се наставља 1. октобра, када ће у 17 гарнизона и 43 наставне групе више од 500 полазника похађати почетне, средње и више нивое учења енглеског језика.

Такође, до краја године планирано је неколико међународних вежби у Србији, које ће омогућити стицање нових искустава у сарадњи и заједничком раду са припадницима страних армија. ■

Раденко МУТАВЦИЋ

Са галерије

ВОЈНИКУ НА ЧАСТ

55

ДРУШТВО

Горска служба спасавања

ПОСЛЕДЊА НАДА УГРОЖЕНИМА

56

Биотероризам као актуелни изазов

ГЛОБАЛНА ОПАСНОСТ

61

СВЕТ

Ратник будућности

ИНТЕГРИСАНИ БОРБЕНИ СИСТЕМ

62

Устаници из тврђаве Бадабер

ПОБУНА ОЧАЈНИКА

66

Паралеле

КАВКАЗ У ПЛАМЕНУ

69

ТЕХНИКА

Theatre of War

КОМАНДОВАЊЕ МИСИЈАМА У ПЕТ КАМПАЊА

70

ФЕЉТОН

Пређутани српски генерали у аустријској царевини

ПОСВЕЋЕНОСТ ПОЗИВУ

72

Запис из земље заустављеног времена

ТАЈНЕ ТИШИНЕ

76

Министар одбране Драган Шутановац

БЕЗБЕДНОСТ
У ИНТЕРЕСУ
БОЉЕГ ЖИВОТА

Уколико желимо да обезбедимо бољи живот грађанима Србије, морамо да обезбедимо и инвеститорима да се осећају сигурно и безбедно у Србији

Министар одбране Драган Шутановац у интервјуима за домаће медије последњих дана коментарисао је, сем осталог, актуелна безбедносна питања, државну политику према Косову и Метохији, питање војне неутралности, потписивање безбедносног споразума са НАТОом и изградњу базе *Цепотина* на југу Србије

Министар Шутановац је у интервјуу агенцији Танјуг одбацио било какву могућност одступања од државне политике према Косову и Метохији, засноване на одлукама старог сазива Скупштине Србије. „Уколико је интерес грађана српске националности на Косову и Метохији да Влада Србије учини одређене кораке да се њихов живот олакша, а да то не може да уради на други начин, осим у сарадњи са међународном заједницом или људима које не признајемо као владу Косова, али који *'de facto'* могу да учине нешто, не видим начин на који би могли да избегнемо да не помогнемо“, рекао је Шутановац.

Одлуку НАТОа да подржи и помогне стварање „безбедносних снага Косова“, Шутановац је оценио као „велику заблуду и промашај и међународне заједнице и такозваних косовских власти, да формира оружану снагу која треба да буде војска на простору где постоје и већи проблеми и већа искушења, као што је организова-

ЦЕПОТИНА ДО КРАЈА ЈЕСЕНИ

Министар одбране Драган Шутановац је најавио да ће се професионални припадници Војске Србије до краја јесени уселити у војну базу *Цепотина* крај Бујановца, која је од изузетног војнобезбедносног и стратешког значаја, посебно за југ Србије.

Он је у интервјуу Танјугу истакао да је база *Цепотина* наслонена и на аутопут и на административну линију са Косовом и Метохијом, што значи да ће припадници Војске Србије „моћи у веома кратком року и адекватно да реагују уколико дође до дестабилизације на административној линији, а самим положајем делују и превентивно“. Посао изградње базе започет је пре шест година, више министара одбране је намеравало да га заврши, али ми смо ове године тај посао и привели крају, рекао је Шутановац.

ни криминал са највећом стопом, бар у Европи“. Он је подсетио да је иначе добру сарадњу са Кфором, Србија после те политичке одлуке НАТОа спустила искључиво на технички ниво.

У интервјуу „Грађанском листу“ министар Шутановац је истакао да у најављеном споразуму о размени безбедносних информација између Србије и НАТОа нема ничег негативног и истакао да је Србија једина земља у оквиру Партнерства за мир која није потписала тај документ. Споразум одређује начин и процедуру за размену информација, али не и обавезу да се информације размењују.

На питање шта тај споразум конкретно доноси Србији, министар је нагласио да „корист од потписивања споразума имаће министарства одбране, спољних и унутрашњих послова, безбедносне агенције... и други који нису везани за послове безбедности, рецимо и Министарство науке. Битно је рећи да смо ми као држава имали проблем не у самој размени информација и добијању информација, већ у томе што нисмо могли да гарантујемо да ћемо те информације на прави начин чувати, дистрибуирати онима који су за то ауторизовани“.

Коментаришући питање војне неутралности Србије, министар је подсетио на недавни скуп који се бавио безбедносним интеграцијама и „показао оно што ми и говоримо: уколико сте самостални и изоловани, морате да одвојите много више средстава него уколико сте под безбедносним кишобраном“.

У интервјуу „Блицу“ министар је на исто питање одговорио „Око Србије данас има више од 200.000 војника који припадају НАТОу, а да не говорим о техници којом располажу. Србија би огроман део нето друштвеног производа морала да користи на наоружање и технику и да има знатно већи број војника уколико би их све третирали као непријатеље. Војна неутралност нас, најалост, дефинитивно више кошта. Али, у срцу Европе је Аустрија, која је неутрална и из Партнерства за мир црпи све могуће бенефите, иако није чланица НАТОа. Не видим зашто се тим искуством не бисмо поводили“, истакао је министар Шутановац.

Министар одбране је оценио да је у Србији, у области стабилности и безбедности „доста редовно стање, без обзира на то што су подигнуте тензије у политичком смислу. Много озбиљнија димензија тог проблема јесте питање на који начин нас посматрају пословни људи и компаније које би желеле да инвестирају у Србију. „Уколико желимо да обезбедимо бољи живот грађанима Србије, морамо да обезбедимо и инвеститорима да се осећају сигурно и безбедно у Србији“, закључио је министар одбране. ■

Р. М.

МИНИСТАР ОДБРАНЕ ПРИМИО КИНЕСКОГ АМБАСАДОРА

Министар одбране Драган Шутановац примио је 13. августа новоименованог амбасадора НР Кине у Београду Вei Ђингхуа. Том приликом, министар је изразио захвалност због принципијелне политике НР Кине у вези са Косовом и Метохијом.

Током разговора наглашено је обострано задовољство због традиционално пријатељских односа двеју земаља који почивају на принципима међународног права, узајамног поштовања и немешања у унутрашње односе.

Војна сарадња, посебно развијена у области војног школства и војне медицине, изузетно је значајна за обе државе, а најављено је и њено даље интензивирање. У оквиру развоја сарадње, након 24 године планирана је посета кинеског начелника Генералштаба нашој земљи, посета министра Шутановца Кини и учешће наших официра, први пут, у праћењу кинеске војне вежбе.

Закључено је да сарадња која почива на принципијелним ставовима, а не само на компромисима, отвара велики број могућности за нове заједничке пројекте. ■

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ 130. ГОДИШЊИЦЕ ВОЈНОГ МУЗЕЈА

Војни музеј у Београду ће 22. августа, у знак сећања на 1878. годину, када је кнез Милан Обреновић Указом основао ту институцију, обележити 130. годишњицу постојања.

Смештен на Београдској тврђави, Војни музеј се налази у згради подигнутој 1924. за намене Војногеографског института, која му је 1956. уступљена и представља један од симбола Калемегдана.

Поводом јубилеја Војни музеј приређује велику изложбу музејских предмета и архивске грађе од 1875. до 1878. године, који на свој начин причају причу о српско-турским ратовима, уласку Русије у рат, Санстефанском миру и Берлинском конгресу. Посетиоци ће видети завршне кораке стицања новије српске независности, која је непосредно повезана и са стварањем Војног музеја. Наиме, истог дана када је прочитан указ о независности Србије, прочитан је и указ о оснивању те значајне куће.

На отварању изложбе, заказаном за 22. август, са почетком у 13 часова, биће представљен специјални прилог о Музеју, рађен у сарадњи са магазином „Одбрана“, и нови, 35. број часописа „Весник“.

Занимљиво је да ће на изложби јавности први пут бити представљен један предмет везан за збирку оружја, који је Музеј набавио ове године. ■

ЦИВИЛНО СЛУЖЕЊЕВОЈНОГ РОКА

Државни секретар Министарства одбране Игор Јовичић одбацио је могућност да младићи који буду служили цивилни војни рок у Војнобезбедносној агенцији (ВБА) и Војнообавештајној агенцији (ВОА) обављају било какав посао из основног делокруга рада тих служби.

Истичући, у изјави ФоНету, да они који служе војни рок у цивилу не могу никако да раде послове безбедности, што је основна делатност ВБА и ВОА, државни секретар Јовичић прецизирао је да се то односи и на могућност да дођу до поверљивих докумената, те на било какву могућност контакта са актима те врсте.

Он је рекао да је актима Министарства одбране јасно прописано да обвезници који цивилни рок служе у његовим организационим јединицама не могу обављати послове везане за обезбеђење објеката, опреме и наоружања, такође не могу бити возачи моторних возила, нити имати додир са документима поверљивог карактера.

„Упутство регулише да било ко на цивилној служби у Министарству одбране неће бити стављен у ситуацију да користи опрему, униформу, нити ће моћи да користи документе поверљивог карактера“, напоменуо је Јовичић.

Он је нагласио да је Министарство одбране, као орган државне управе, имало идеју да се и на тај начин отвори према јавности и да је зато и предложено цивилно служење војног рока у установама и организационим јединицама, што је регулисано одлуком Владе из септембра прошле године.

„Влада је том уредбом омогућила да се регрути који желе да цивилно служе војни рок упућују у Министарство одбране ради обављања делатности невојног карактера“, рекао је Јовичић. ■

ПРИЗНАЊЕ УМЕТНИЧКОМ АНСАМБЛУ „СТАНИСЛАВ БИНИЧКИ“

Поводом недавног наступа на концерту „Музиком за мир“, одржаном у Београду, Уметнички ансамбл Министарства одбране „Станислав Бинички“ добио је признање од познатог данског културног центра из Копенхагена – Soha Gakki International (SGI).

Та међународна организација културом се бори против рата, па концертима класичне музике широм света настоји да превазиђе националне, расне и генерацијске разлике међу људима. Дански културни центар је 14. јула ове године у Централном дому Војске Србије у Београду организовао концерт, на коме су са Уметничким ансамблом „Бинички“ наступили еминентни јапански оперски певачи.

Ансамбл Министарства одбране одушевио је јапанске госте музицирањем и чињеницом да су бројни његови чланови професионални војници. За успешну сарадњу Ансамбл је добио захвалницу и медаљу, а у образложењу је наведено да се признање додељује „у част несебичности и племенитог доприноса култури“.

Организацију недавног концерта подржали су јапанска и данска влада, те Министарство одбране Републике Србије. ■

С. Ђ.

ДАН АВИЈАЦИЈЕ
ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

ЈАЧА СРПСКО ВАЗДУХОПЛОВСТВО

Током последње три године налет пилота повећан је око шест пута. У том периоду двоструко је увећана исправност ваздухоплова. Ремонтовано је петнаест летелица. Превазиђен је и вишегодишњи проблем недостатка одговарајућих количина горива. Створени су услови да се летачка обука редовно и квалитетно изводи.

На војном аеродрому у Батајници, у суботу 2. августа, одржана је свечаност поводом Дана авијације Војске Србије. Свечаном строју припадника 204. авијацијске базе, поред министра одбране Драгана Шутановца, обратио се и командант Ваздухопловства и противваздухопловне одбране генерал-мајор Драган Катанић. Током свечаности прочитане су и наредбе о стимулативним мерама за најуспешније припаднике рода авијације у протеклој години. Скуп на батајничком аеродрому употпуњен је пригодним летачким програмом, који је пратио велики број грађана.

■ ИСПУЊЕНА ОБЕЋАЊА

– Нема недоумице да Србија, уколико жели да има безбедно небо, мора купити нове летелице. Последња куповина обављена је још 1986. године. Надлежни тренутно раде студију о потребама Војске, како би ефикасно штитила небо над Србијом. Затим ћемо

ОЛДТАЈМЕРИ

Под покровитељством Министарства одбране, Музеј југословенског ратног ваздухопловства и Аеро-клуб „Галеб“ из Београда поводом Дана авијације организовали су, у ваздухопловном музеју и на београдском аеродрому „Никола Тесла“ програм „Ескадрила старих ваздухоплова“. За су летење оспособљена три олдтајмера – млазни двосед за обуку соко Г-2А галеб, лаки борбени авион соко Ј-20 крагуј и авион за лаки транспорт и везу утва 66.

Приказу недавно репарираних старих ваздухоплова, који су сада спремни да полете на аеромитинзима широм света, присуствовали су помоћник министра одбране за људске ресурсе др Бојан Димитријевић и председник Аеро-клуба „Галеб“ Владимир Бојовић.

Са Аеродрома „Никола Тесла“ авионом галеб полетео је пилот у пензији Марјан Јелен, а авионом крагуј ветеран војног ваздухопловства Даворин Павловић.

на политичком нивоу, у Влади размотрити шта то као држава можемо и треба да купимо. Нема квалитетног система одбране без савременог ваздухопловства. Зато ће Министарство одбране и даље развијати српско војно ваздухопловство, које полако, али сигурно јача и постаје све важнији ослонац одбране земље – истакао је на свечаности министар одбране Драган Шутановац.

Командант ВГПВО генерал-мајор Драган Катанић нагласио је да је током последње три године налет пилота повећан око шест пута, а исправност ваздухоплова сто одсто. Ремонтовано је петнаест ваздухоплова. Набављене су одговарајуће количине авионског горива, чиме је превазиђен дугогодишњи проблем, тако да сада наши пилоти лете довољан број сати. Створени су услови да се летачка обука редовно и квалитетно изводи.

СТАБИЛАН ВОЈНИ БУЏЕТ

Одговарајући на питања новинара, министар Шутановац рекао је да менаџмент Министарства одбране очекује да војни буџет и у будућности буде 2,4 одсто друштвеног бруто производа. То је, сматра он, довољно да се планира ремонт борбених ваздухоплова, али и осталих техничких капацитета Војске.

За набавку авиона, међутим, мора да постоји посебна одлука Владе Републике Србије и за то посебно одобрена ставка у буџету, јер се ваздухоплови, а таква су и искуства осталих земаља света, не набављају финансијским средствима из редовног буџета.

Министар одбране најавио је да ће у септембру Београђани видети све ремонтване авионе миг 29 у лету над српском престоницом.

– Данашњим летачким програмом доказали смо да пилоти Војске Србије могу реализовати и најзахтевније летачке задатке, за које је потребна врхунска оспособљеност. Готово све оно што смо обележили пре две године успели смо да испунимо. Циљ коме ћемо тежити у наредном периоду јесте да достигнемо 80 сати годишњег налета по пилоту. Уз то, настојаћемо да обуку пилота свакодневно унапређујемо – изјавио је генерал Катанић.

Према речима команданта ВиПВО, биће модернизован и авион *галеб Г4*. Биће опремљен најсавременијом авио-ником и опремом. Док се не набави нови вишенаменски борбени авион, на њему ће се оспособљавати и увежбавати пилоти. Намера ваздухопловаца јесте да у времену од 2011. до 2014. године набаве вишенаменски авион.

— СЛАВЉЕНИК СУПЕРГАЛЕБ

Летачки програм, који је 2. августа изведен на аеродрому Батајница, обухватио је наступ више различитих летелица којима располаже српско војно ваздухопловство. Публика је најпре пратила лет хеликоптера «Газела», којим је управљао потпуковник Горан Крнета. Потом је заставник Слободан Николић извео спектакуларан падобрански скок.

Својеврстан „слављеник“ на овогодишњој прослави Дана авијације био је авион *супергалеб Г4*. Прототип тог авиона, који је у потпуности произвођила југословенска ваздухопловна индустрија, први пут полетео је 18. јула 1978. У 2008. години *супергалеб* обележава 30 година постојања. Његове одличне летачке особине, а слови за једног од најцењенијих и најбезбеднијих авиона за обуку пилота, демонстрирао је пилот потпуковник Саша Ристић.

После *супергалеба* публика је видела и лет хеликоптера *газела*, који, када је наоружан противоклопним средствима, носи назив *гама* и представља моћно борбено средство. На *гами* су летели мајори Веселин Милановић и Саша Николић. Потом је наступио тешки хеликоптер ХТ-40, којим су управљали мајори Жељко Варнички и Владимир Грбовић. Они су приказали како летелица гаси пожар на неприступачном терену, сипајући из ваздуха по две тоне воде у једном наврату.

Потпуковник Томислав Бећаговић летео је на авиону *галеб Г2*, а за њим припадници ескадриле ваздухоплова *олд тајмера*, који су, због

ВАЗДУХОПЛОВНЕ КАРИКАТУРЕ

Поводом обележавања Дана Ваздухопловства Војске Србије, у галерији Клуба ВиПВО у Земуну отворена је изложба најбољих карикатура са традиционалног међународног конкурса за ваздухопловну карикатуру, који су заједнички расписали Министарство одбране и Редакција часописа „Ошишани јеж“.

На конкурс су пристигли радови 250 аутора, из седам земаља. Жири је за најуспешније прогласио карикатуре Игњата Гатала и Драгутина Милановића из Србије и Дарка Самарџића из Републике Српске. Командант ВиПВО генерал-мајор Драган Катанић првонаграђеном је уручио оригинални пилотски сат.

ЛЕТАЧКИ ЗНАКОВИ

Команда ВиПВО, у последње време, знатно је унапредила летачку обуку пилота Војске Србије. Превазиђене су дугогодишње тешкоће у набавци горива – повећан је број сати налета у одређеним фазама обуке. У ваздухопловству је задржан квалитетан наставнички и инструкторски кадар, који новим генерацијама летача пренеси потребна знања и вештине.

О томе сведочи и овогодишња додела златних летачких знакова, признања пилотима који су се у раду доказали као добре старешине и стручњаци. Летачке знакове добили су потпуковници Љубомир Ђорђевић, Мирко Замаклар, Валерије Ловрен, Душан Крнета и Душко Церовина.

ОДРЖАВАЊЕ ЛЕТЕЛИЦА

У ВиПВО се не ремонтују само борбени авиони. Значајна пажња поклања се одржавању летелица за транспорт и почетну обуку пилота. Са ремонта је недавно стигао авион *Ан-26*, опремљен савременом навигацијском и комуникацијском опремом, који задовољава цивилне стандарде летења. Ремонтван је и авион *Јак-40*. У септембру, у Ваздухопловни опитни центар на Батајници стиже авион за почетну и основну обуку *ласта 95*. После шест месеци испитивања на земљи и у ваздуху одлучиће се о његовој серијској производњи. Тај авион треба да замени у почетној и основној обуци пилота застарелу летелицу *утва 75*.

летачког ентузијазма и после одласка у пензију, измамили аплаузе публике. На Клипним авионом *Ј-20 крагуј* пилотирао је ветеран међу пилотима у Србији Даворин Павловић, а на *галебу Г2* Марјан Јелен. Обојица су чланови Авио-клуба „Галеб“ из Београда.

Уздахе љубитеља летења измамио је наступ пилота мајора Миодрага Ристића – начинио је сјајне летачке бравуре и акробације допадљиво дизајнираним авионом *Ј-22 орао*. Тај ваздухоплов, такође произведен у Југославији, непогрешиво је слушао команде вистреног пилота.

Део летачког програма који су сви с нестрпљењем очекивали био је лет недавно ремонтваног *мига 29*. На њему је летео заменик команданта ВиПВО бригадни генерал Небојша Ђукановић. Моћна летелица, широког распона брзина и одличних летачких својстава, била је „љубимац“ публике на свечаности.

Летом акробатске групе „Звезде“, коју чине чланови Авио-клуба „Г4“ из Новог Сада, завршена је свечаност на батајничком аеродрому. Петочлани тим авијатичара, на авионима *галеб Г2*, летачким фигурама у сложеним формацијама, на најбољи начин приказао је могућности тог авиона. Свечаност поводом 2. августа – дана авијације одржана је и у 98. авио-бази на аеродрому *Лађевци*, али и на аеродромима у Нишу и Пониквама. Тим поводом, начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Здравко Понош примио је делегацију Команде ВиПВО. Честитку ваздухопловцима упутио је и председник Републике Србије Борис Тадић. ■

Александар АНТИЋ
Снимио Даримир БАНДА

ДОНАЦИЈАМА ДО ЧИСТЕ СРБИЈЕ

На територији Републике Србије послове размимирања планирају, организују и обављају, у оквиру својих надлежности Центар за размимирање, Управа за ванредне ситуације МО, Министарство унутрашњих послова и Војска Србије

Познато је да неексплодираних мина представљају „успаваног“ убицу, који чак и деценијама после употребе наноси разорне последице својим жртвама. Зато је чишћење минских поља и уклањање свих врста мина, а посебно оних најмасовнијих – противпешадијских, обавеза свих земаља потписница отавске Конвенције о забрани противпешадијских мина из 1997. године. Међу њима је и Србија, у којој, према неким подацима, има две-три стотине хиљада мина, расејаних на неколико „загађених“ подручја. С обзиром на то да се број неексплодираних мина у неким земљама света мери и десетинама милиона (Египат 23 милиона, Иран 16 милиона, Ангола 15 милиона, Ирак и Авганистан по 10 милиона, Хрватска и Босна и Херцеговина по три милиона), може се закључити да наша земља није на листи најугроженијих. Нажалост, мине нису једина претња. Опасност од неексплодираних авионских и касетних бомби, заосталих после агресије Северноатлантског пакта на Србију, још није сасвим искључена.

О томе колико је „скривених“ мина, касетних и авионских бомби (за)остало на нашим просторима и како напредује њихово уклањање, нешто више сазнали смо од Петра Михајловића, директора Центра за размимирање Србије, који, на почетку разговора за „Одбрану“, истиче да, без одговарајуће финансијске помоћи страних донатора, чишћење минских поља, касетних бомби и других неек-

сплодираних убојних средстава у Србији може потрајати и више од десет година.

Проблеми у вези са размињањем, код нас су, углавном, проузроковани недостатком новца за реализацију већ урађених пројеката и специфичностима минске ситуације. На нашим просторима за протеклих сто година вођено је више ратова, чија су последица и велике количине заосталих неексплодираних убојних средстава, различите величине, конструкције и порекла. Проблеми су увећани након бомбардовања НАТОа, које је за последицу оставило присуство авионских и ракетних пројектила велике масе, али и загађеност територије касетним бомбама. У периоду од 1990. до 1999. године грађани су на различите начине дошли у посед убојних средстава која све чешће одбацују. Због свега тога, кад је реч о неексплодираним убојним средствима, мислимо пре свега на ваздухопловне и ракетне пројектиле велике масе и површине

загађене касетним бомбама из 1999. године, минска поља са противпешадијским и противтенковским минама, површине загађене неексплодираним убојним средствима расутих приликом експлозија објеката за смештај МЕС од 1999. и 2000. године, појединачна убојна средства заостала из претходних ратова као и она у неовлашћеном поседу грађана и средства која се налазе у рекама и језерима из различитих периода. Наравно, реч је само о земљишту и објектима које не користе Војска и полиција, односно о терену за такзвану хуманитарну употребу, које се разминура и чисти по правилима хуманитарног разминурања, а које се умногоме разликује од војног. Пре свега, по процедури, регулисаног Међународним стандардима за хуманитарно разминурање, коју смо дужни да испоштујемо до најситнијег детаља.

□ *Колико се у Србији поштују Међународни стандарди за хуманитарно разминурање брине управо Центар коме сте на челу. Да ли од тога зависи избор „извођача деминаерских радова“ у Србији, односно ко одлучује о томе која фирма ће добити посао?*

Послове разминурања по међународним стандардима у Србији, као и у другим земљама у региону, обављају специјализована предузећа и друге организације које су за те послове регистроване, технички опремљене и кадровски оспособљене. Нажалост, међу њима је веома мало наших фирми, свега четири, а тек је једна истински конкурентна у међународним размерама. Избор извођача радова на реализацији наших пројеката разминурања, на основу веома обимне и прецизне конкурсне процедуре, обавља финансијер, најчешће Међународна фондација за разминурање и помоћ жртвама мина, која уговорену цену радова исплаћује тек две недеље после окончања радова и издавања сертификата, што је једна од отежавајућих околности за наше фирме, јер не могу саме да финансирају разминурање. При томе се поштовање Међународних стандарда за хуманитарно разминурање уопште не поставља. Они се морају испунити, а потврду о томе, после вишеструке и детаљне контроле квалитета разминурања, у облику сертификата, даје наш центар. Поред тога, Центар за разминурање Србије обавља извиђање терена

СТРОГА ПРАВИЛА У РАДУ

Разминурање терена је специфичан, изузетно напоран и сложен посао, који се обавља ручно, а на тежем и неприступачном терену и уз помоћ машина. Међународни стандарди за хуманитарно разминурање подразумевају вођење изузетно детаљне и сложене документације, поштовање веома прецизних радних пројеката и строгу дисциплину у раду.

Током једночасовног рада деминаер мора да одмара 15 минута, без изузетка да користи заштитни шлем с визиром и прслук, исправан детектор мина... Може да ради највише пет сати дневно и да пређе не више од сто квадратних метара.

СВЕ ВИШЕ НАМ ВЕРУЈУ

Иако су припадници Војске, полиције и цивилне заштите у току и одмах након бомбардовања, без употребе детектора уклонили одређени број касетних бомби, на тим теренима, оне се још налазе на дубини од десетак и више центиметара. Међународни стандарди за хуманитарно разминурање подразумевају да се на очишћеном терену не налази ни најмањи траг метала. Контролу квалитета извршеног посла обавља Центар за разминурање, који издаје и сертификат о извршеном хуманитарном разминурању.

Дешавало се да нам људи не верују, чак су поједини власници пољопривредних земљишта на којима је Војска чистила терен без детектора, бранили да обавимо испитивање. Касније, кад су бомбе пронађене баш тамо где су власници земље тврдили да их нема, били су бескрајно захвални.

„засејаног“ минама и другим неексплодираним убојним средствима, израђује пројекте и пројектне задатке за разминурање, реализује међународну сарадњу у тој области и стара се о испуњењу међународних уговора и стандарда.

□ *То значи да сте надлежни и за прикупљање (страних) донација за реализацију послова разминурања?*

Наравно. Центар за разминурање од оснивања усклађује послове у вези са чишћењем минских поља и терена од неексплодираних касетних и авионских бомби, што подразумева и бригу о финансирању тог обимног посла. Урадили смо много пројеката, који тек чекају финансијере, а много тога је и завршено. Кад је реч о противпешадијским и противтенковским минама, заосталим у пограничном подручју с Хрватском, у селима Јамена и Моровић у општини Шид, по Међународним стандардима за хуманитарно разминурање очишћено је

око пет квадратних километара минских поља, остало је још око километар и по. Очекујемо да се тај посао оконча до краја 2009. године.

Средства за већ обављене послове на том подручју, у износу од 5.750.000 евра, обезбеђена су донацијама (пет и по милиона) уз помоћ Међународне фондације за разминурање и помоћ жртвама и од наших јавних предузећа. Поред тога, ранија разминурања финансирале су САД, Норвешка, Шпанија, Канада, Словачка и Чешка.

Разминурање једног квадратног метра минског поља сада кошта око 1,3 евра, раније је било и двоструко више, из чега се јасно види колико је новца потребно за разминурање терена у шидској општини. Али, разминурање минских поља није једини посао који усклађујемо и контролишемо. Центар за разминурање надлежан је и за авионске и касетне бомбе. Процењује се да од бомбардовања наше земље на више од 40 локација има око 60 авионских бомби и других пројектила велике масе. Знамо да неексплодираних авионских бомби има и у Дунаву и Сави. Лоцирање, откопавање, деактивирање и вађење тих пројектила је посебно компликовано, па се и цена уклањања, у зависности од локације и дубине, сразмерно повећава до 250.000 евра по комаду. До сада је испитана површина од готово четири милиона квадратних метара, пронађено је седам авионских бомби тежине и до 930 килограма. Средства за те радове у износу од два и по милиона евра обезбедили су Дунавска комисија, јавна предузећа у Србији, градови Београд и Суботица. У току је претраживање још 12 локација на Дунаву и Сави, укупне површине од око шест хектара. Са око 2.600.000 евра, те радове финансира Европска агенција за реконструкцију, која је спровела конкурсну процедуру и изабрала извођаче послова, започетих 9. маја. Све то реализује се у оквиру великог пројекта Европске уније о несметаној и безбедној пловидби Дунавом и Савом.

□ *Посебан проблем јесу касетне бомбе, које се налазе на више локација. Нека подручја до сада је разминурала Војска. Ви сте обишли терен, обавили извиђање и закључили да посао није окончан. Докле се ту стигло?*

Поред разминурања и чишћења терена од касетних бомби, реализованог у надлежности Центра за разминурање, током последње

две године припадници Управе за ванредне ситуације Министарства одбране, уништили су, по пријави грађана, 78 касетних бомби.

Опште извиђање подручја на којима су 1999. године бачене те бомбе обавила је још 2001. године италијанска организација INTERSOS. Показало се, међутим, да то извиђање није било довољно прецизно, па је у току генерално извиђање свих микролокација по којима је дејствовао НАТО. Тражили смо податке и од Алијансе, али смо, од девет, добили свега два, што није довољно. И поред тога Центар за разминурање је наставао са извиђањем терена и организовањем чишћења, па је, у складу с Међународним стандардима, очишћено око тридесет хектара земљишта на коме је пронађено 295 касетних бомби. Неке од њих налазиле су се и на теренима чишћеним без употребе детектора, на дубини од око 50 центиметара. Средства у износу од три милиона евра обезбедила је Међународна фондација за разминурање и помоћ жртвама мина из донација САД и Чешке, 500.000 евра дала је Влада Србије, а 130.000 евра дала је Фабрика дувана Ниш.

Чишћење терена од касетних бомби захтева посебну пажњу, специфичан приступ и додатну обуку деминера. Користе се и посебне, оклопене грађевинске машине и роботска возила, што утиче на цену радова. Чишћење једног квадратног метра површине на којој се налазе касетне бомбе кошта и до 1,2 евра, тако да је за комплетну санацију терена захваћеног тим бомбама у нашој земљи, односно око 23 хектара, потребно око 25 милиона евра.

□ *Недавно сте потписали Меморандум о узајамном разумевању са руском државном агенцијом „Емерком“, којим је прецизирана помоћ Владе Руске Федерације у чишћењу цивилног дела нишког аеродрома од касетних бомби. У том послу, поред 40 руских деминера, учествују и фирме из Србије и Хрватске.*

Представницима „Емеркома“ предали смо неколико пројеката за чишћење терена од касетних бомби, а они су највеће занимање показали за нишки аеродром. Донација Владе Руске Федерације за разминурање у Србији у 2008. години, из које се финансира и тај, први, пројекат износа шест милиона долара, а носилац радова је државна агенција „Емерком“, која је ангажовала српску и хрватску фирму. Радови су отпочели 31. јула и трајаће око шест месеци. То је резултат наше активности у остваривању међународне сарадње у области хуманитарног разминурања.

Министарство за цивилну одбрану, ванредне ситуације и отклањање последица елементарних непогода Руске Федерације показало је велико разумевање за нашу ситуацију и недостатак новца за процес чишћења терена погођеног касетним бомбама. Верујем да је то

КАСЕТНЕ УБИЦЕ

Колико су опасне касетне бомбе, говори и податак да су неке од њих активирани и после десетак година. Иако укопане десетак и више сантиметара у земљи, било је довољно додирнути их да се активира кумулативни млаз и тако распрсну на десетине убиствених куглица. Зато се оне, после откопавања, обавезно уништавају на лицу места.

тек почетак наше сарадње, јер у Србији има шест подручја, са више десетина микролокација, на којима се налазе неексплодирани касетне бомбе. Процењује се да заузимају површину од око 23 милиона квадратних метара. Са неких микролокација Војска, цивилна заштита и полиција су

већ уклонили на стотине касетних бомби, које су биле видљиве голим оком, али се то не сматра чишћењем терена по Међународним стандардима за хуманитарно разминурање, јер су бомбе уклањане само с површине земље, док оне на дубини нису. Та активност Војске, цивилне заштите и полиције знатно је допринела смањењу броја страдалих, посебно цивила, али се та подручја не сматрају безбедним тереном и посао није окончан.

□ *После извесног затишја, процес разминурања је поново интензиван. Томе је свакако допринела и „руска инјекција“. Да ли су међународне донације довољне?*

Без међународне финансијске помоћи Србија тешко може сама да оконча посао разминурања. Ако се донације буду обезбеђивале као досад, нећемо моћи да завршимо чишћење Србије за деценију, или две. Зато је, поред страних донација, што је основни извор финансирања хуманитарног разминурања, не само код нас, неопходно обезбедити и домаће инвеститоре. Нема разлога да нека добродостојећа предузећа, нарочито државна, која су често и власници „загађених“ подручја, не дају значајнији допринос финансирању процеса чишћења терена погођених касетним бомбама. Наравно, очекујемо и још веће учешће страних донатора, посебно оних земаља које су, у оквиру Алијансе, учествовале у бомбардовању Србије. То је унеколико и њихова обавеза.

Надлежност Центра за разминурање није само да контролише квалитет обављених радова и издаје сертификате већ и да упозори релевантне међународне институције да је процес разминурања у Србији отежан, те да обавести јавност о напорима које наша земља чини у тој области. Понављам, без веће међународне финансијске помоћи Србија сама тешко може да оконча разминурање. ■

Душан ГЛИШИЋ
Снимио Немања ПАНЧИЋ

Пише
Љубодраг
СТОЈАДИНОВИЋ

ПАД СОВЈЕТСКОГ КУМРОВЦА

Кад почну игре, ратови престају! У суштини, то је скоро савршена идеја, настала још док су такмичари са ратишта стизали на борилишта.

Најбољи тркачи и рвачи, бацачи копља и диска, то су свакако били и најспремнији борци. Тако су војсковође могле да направе паузу у пословима суровог транжирања живог људског меса. Бар за неко време.

Уместо убијања противника, ваљало га је победити у витешком надметању. Мода чувени циник Емроуз Г. Бирс тврди да витештва нема нити га је било. Ту недостижну људску особину смислили су, наводно, званични подлаци како би се некако одбранили од таме у себи.

Гледали смо чудесни празник отварања игара у Пекингу, највећих у историји, по свему. Видели смо више десетина хиљада боја, савршени артизам учесника и дефиле раздраганих спортиста.

Исте вечери, истог дана, започео је рат у Грузији. Власт у Тбилисију је сигурно изабрала савршени час за дисциплиновање Јужне Осетије: ко је још мислио на Закавказје док је онај лебдећи кинески гимнастичар трчао ка торњу да запали пламен Олимпијаде!

Грузијски председник Михаил Сакашвили обукао је маскарни прслук, команда је издата. Замало па да читава територија буде под контролом.

Али, шта је то уопште територија једне државе? Видели смо да и са тим појмом, који дотиче и најделикатније родољубље, погађа интересе, емоције и ствара драме, има много више игара него принципа. Рекло би се да све зависи од односа снага и избора моћних пријатеља.

Изгледа да Руси нису гледали велико отварање у Пекингу. Бар не сви. Већ другог дана грузијске интервенције у Осетији, Москва је послала своје трупе „да помогну мировњацима“. И наравно, руским држављанима, који у отцепљеној покрајини чине већину.

Одмах је тражена и пронађена аналогија са Косовом. Она не може бити потпуна, али неке се сличности не могу избећи. Кључни принцип је већ једном претворен у преседан.

И сада изгледа да правило (о територијалном интегритету) важи само уколико држава има снаге да то себи приушти. Ако нема, тражи јаког заштитника који уме да запрети, а има и чиме. На крају, остаје само замршена дипломатија, као последња нада и одбрана од неминовности.

У Савету безбедности амбасадори најмоћнијих сила разменили су нимало нежне примедбе. Виталиј Чуркин је поставио и овакво питање америчком колеги: „Зашто сте ви бомбардовали Београд и мостове на Дунаву, зар су они на Косову?“

Док су се амбасадори немилице прекоревали, руске трупе су изгледа растерале грузијске снаге из Осетије. Видели смо мртве и рањене, избеглице, срушене и спаљене куће, уништена возила. Хаос и очај на све стране.

Све добре идеје, сви снови о победи и правди, падају пред људском патњом. На тој тачки престаје да буде важно ко ју је изазвао: нападачи или браниоци.

Да је Стаљин жив, био би то метузалем од око 130 година. Данас се у Русији изнова вредније његов учинак, па је после толико година Висарионович сачувао своју чудовишну популарност. Чак су га предложили за свеца, што је зблунуло попове високог реда. Иначе му се приписује ауторство над смрћу више милиона људи. Ледени логори на Колими и у Сибиру, његов су изум. Својим најбољим предлозима припомагао Лаврентиј Берја.

Стаљин је рођен у Грузији, у граду који се зове Гори. Сви су јављали да се велике борбе воде у тој историјској вароши. Некада је то био Кумровец Совјетског Савеза, место одакле је Јосиф Џугашвили отишао у семениште и постао министрант. А касније и Лењинов наследник, „сјајно сунце човечанства“!

Док је тај човек био немилосрдни хазјајин, забележено је више десетина сепаратистичких побуна у читавом СССР-у. Неколико њих било је у Грузији. Све је то газда угушио без милости, и о томе се није много чуло изван велике империје. И да се чуло, не би га претерано насекирало.

Његово империјално наслеђе отишло је у парампарчад. Кина је данас центар спортске планете, а Грузија ратне. У исто време, скоро на истом месту. Свакодневно пратимо извештаје о медаљама и мртвима. Свет је постао равнодушан према патњама, има их сувише да би биле издвојене. Сви чекају своје олимпијске победнике, хероје који су некада успевали да буду поравнати са вечношћу.

Ратни хероји су само они који преживе. Видели смо Михаила Сакашвилија како бежи од непостојећих руских авиона. За њим трче новинари, али је председник ипак био бржи.

Кад се некада буде писала историја, ко зна шта ће у њој стајати! Рецимо да је шеф државе показао завидну хладнокрвност у најтежим тренуцима. Но, бадава му историја ако се глупо погине, бар је показао да је у бољој спринтерској кондицији од личног обезбеђења.

У Кремљу су разговарали Дмитриј Медведев и Владимир Путин, председник и премијер Русије. Први министар је шефу државе поднео два извештаја: један о томе шта је било у Пекингу. И други, шта се догађа у Грузији.

То је динамика модерног света, са борилишта се иде на ратиште. Некада је било другачије, али тада се није летело. Можда ће до затварања олимпијаде бити завршен и рат у Грузији. Не знамо како ће Кинези угасити онај пламен у горионику „птичијег гнезда“.

Може бити да ће и крај игара, као и њихово рађање, гледати више од пола човечанства. То је та дивна околност, она која омогућује да се започне неки тајни поход у коме ће се изнова сви изгубити.

Аутор је коментатор листа „Политика“

Кина је данас центар спортске планете, а Грузија ратне. У исто време, скоро на истом месту. Свакодневно пратимо извештаје о медаљама и мртвима. Свет је постао равнодушан према патњама, има их сувише да би биле издвојене. Сви чекају своје олимпијске победнике, хероје који су некада успевали да буду поравнати са вечношћу.

На дипломатској конференцији, одржаној недавно у Даблину, 110 земаља потписало је конвенцију којим се забрањује употреба, производња, складиштење и трансфер касетне муниције. Земље потписнице су се обавезале да ће у року од осам година уништити постојеће залихе такве муниције. Државе су, такође, обавезне и да очисте подручја контаминирана неексплодираном касетном муницијом и да обезбеде помоћ за жртве, односно њихове заједнице. Значај и садржај тог историјског документа, инструменте његове дугорочне примене, крајње циљеве, могуће изузетке и делове који се односе на нашу земљу, појаснили су нам Пол Хенри Арни, шеф регионалне делегације Међународног комитета Црвеног крста за Србију, Црну Гору и Македонију и стручњаци МКЦК Србије.

УСВАЈАЊЕ ДОКУМЕНТА О ЗАБРАНИ КАСЕТНЕ МУНИЦИЈЕ

ПОЧЕТАК КРАЈА ТИХОГ УБИЦЕ

Није тешко одгонетнути шта је идеја свих конструктора оружја – да буду прецизна и ефикасна. Први је циљ, а остваривање премоћи на ратишту се подразумева. Читави погони, огромни људски, материјални и научни потенцијали укључени су у њихову производњу, али сви следе основни наум онога чији печат носе. Наравно, област је толико тешка, а тема преопширна да је и психологија незаобилазна карика у њиховом разматрању. Нажалост, рат је у својим суровим размерама као таоце свог постојања поодавно узео цивиле, чак и нејач. Стравична разарања, људске патње, бол и претња да може бити још горе, стварају неподношљиву атмосферу деструкције и страха на које нико није имун. Посебно кода је реч о становништву. Део те климе осетили смо 1999. године током „само“ 78 дана. Како се осећао народ Вијетнама, Либана, Камбоџе, Ирака... И многи, многи други, у вишегодишњим ратовима.

■ БОЛ И ПАТЊА

Изузимајући нуклеарно оружје које је само по себи претња човечанству и тешко да би неко олако повукао тај обарач, остале врсте нису глобална опасност, али јесу за анализу. Дуго присутна, често оспорива-

на и по великом злу позната касетна муниција, прави је избор, а разлога има безброј. Овде већ није тешко открити чиме се руководи њен творца. Самим тим што се „расејава“ на широјој територији, фактор прецизности можемо ставити под упитник. Потребно је да се подударе многи како би њен учинак био (о)правдан губицима противника. Самим тим што велики постотак остаје неексплодирани, претвара се у подмуклог убицу који дуго и упорно вреба, најчешће невине жртве. Остају уплетене у дрвећу, крију се по шибљу, трави, на пољу... Каткад делују наивно, привлачно деци и неупућеним људима. Падобранчићи веселих боја увећавају знатижељу за изненадним открићем. Када се посегне за њима, настаје пакао. На стотине шрапнела кида све пред собом... Сцене су језиве и не треба их пре-причавати. Нарочито је болно видети децу, без делова тела, следе, уплашене... О онима што им није било спаса да и не говоримо...

Страдају чак и они који треба да спрече страдање. Минери су људи за које се оправдано каже да опасност јесте њихово занимање. Високо обучени, психофизички припремљени, пожртвовано трагају, откривају и уништавају неексплодирани муницију. Али, садржај касетних бомби је ноћна мора чак и за њих. Иако их брижљиво студирају, унапређују опрему и средства, ни то није довољно. Јавно признају да је сваки сусрет са подмуклим убицама прича за себе и неописива игра са смрћу. Најчешће се формирају тимови стручњака из разних земаља, прецизно се снима терен, планира и креће у акцију. Рад је у почетку тимски, а ризик за сваког појасног. За те људе мало је рећи да су храбри јер живот стално стављају на коцку. Опет, шта би свет без њих?

САВЕСТ ЧОВЕЧАНСТВА

Велики број жртава на разним крајевима планете постао је питање највиших светских форума, организација, институција... Проблем о коме су се ломила копча међу владама најразвијенијих и најутицајнијих држава, у њиховој јавности, међу стручњацима... Чуо се надалеко и вапај оних који нису богати, моћни и бројни, али трпе последице од „расејане“ касетне муниције. Да не говоримо о радно неспособном становништву чије породице бивају егзистенцијално

Фото: Magazin CorD

Пол Хенри, шеф регионалне делегације Међународног комитета Црвеног крста за Србију, Црну Гору и Македонију са седиштем у Београду

ДЕЈСТВО И ПОСЛЕДИЦЕ

Када авион избаци смртоносни контејнер, он се отвара у ваздуху, а оданде поиспада на стотине „бомбица“ које „покривају“ простор од 200 до 400 метара. У свакој се налази око 300 шрапнела који се распрсквају у пречнику од седамдесетак метара. При томе продиру у тло до дубине од 17 центиметара. Ако погођени и преживи, остају му тешке ране и трајне последице. Касетне бомбе су веома непрецизне, а око 40 одсто остаје неексплодираних пуњења.

Неке делују привлачно на падобранчићима јарких боја, па неупућени, најчешће деца, лако посегну за необичном „играчком“. Неки упаљачи су познати, али многи се чувају у тајности. Машта конструктора и захтеви наручилаца су недокучиви. Јер, како објаснити податак да се могу активирати и после дугих месеци или година мировања. Осим на механички додир, неке реагују приликом промене температуре, влажности ваздуха, најмањег потреса...

Касетна пуњења нису само специјалност авионских бомби. Могу се лансирати са ракетама, па и неким артиљеријским оруђима.

Та врста муниције употребљава се још од педесетих година прошлог века, током исцрпљујућег рата у Вијетнаму. Напредак ратне технологије усавршио је њихову убилачку моћ до звона која мирољубивом човечанству звоне на узбуну.

угрожене, без средстава за лечење, прихода уопште. Несрећа, као по неком правилу, углавном погађа најсиромашније слојеве, оне којима је доста мuke и без страха од подмуклог убице.

Заслуге у тражењу решења и остваривање коначног циља припада Међународном комитету Црвеног крста, чији је члан и наша држава. Њихово ангажовање, доследност, хуманост и храброст јесу светли пример у захукталом свету који не мари превише за туђу мuku.

■ КОНВЕНЦИЈА

Потписивање међународне конвенције у Даблину олакшало је пут до потпуне забране касетне муниције и створило нову климу. Шеф регионалне делегације Међународног комитета Црвеног крста за Србију, Црну Гору и Македонију са седиштем у Београду Пол Хенри Арни каже:

– Веома је важно што је потписана конвенција која, на свој начин, ограничава и регулише употребу муниције, често непрецизне и непоуздане. Морам истаћи да су многе организације, осим наше, знатно допринеле тражењу пута чији је коначни циљ забрана касетне муниције. Храбри нас чињеница што нам је у овом случају требало мање времена да се изборимо за потписивање конвенције него што је био процес забране појединих врста мина које од пре десет година регулише *Отавска конвенција*. Свесни смо и чињенице да је немогуће забранити производњу и употребу оружја уопште, али ако га посматрамо као нужно зло, онда нека га буде што мање и да од њега не страдају цивили. Ми настојимо да се елиминишу све врсте оружја које „не препознају“ циљеве и које наносе непотребне патње цивилима. Како је то болно, видели смо последњи пут у Либану 2006. године.

Како ће се одвијати тај процес после потписивања?

– Попут сваког другог међународног уговора, ова конвенција ће ступити на снагу након што одређен број земаља ратификује њен садржај. За годину или две, сматрам да ће се овај проблем прецизно регулисати обавезујућим документима. Наравно, било је и отпора. Нарочито код великих сила. Међу-

тим, треба истаћи да ће конвенција имати одређене ефекте и на њих. Њом се, заправо, отвара нова норма међународног хуманитарног права која забрањује производњу, употребу, складиштење и трансфер касетне муниције. Та норма ће се спроводити по механизму сличном *Отавској конвенцији*. Подсетимо се, државе које нису чланице конвенције с временом су престале да производе одређене врсте мина. Ми верујемо у остваривање крајњег циља, самим тим што је већ постигнут одређен помак. На пример, пројектил не сме садржати више од десет зрна. Тај број је до сада практично био неограничен. Осим тога, стално пратимо развој наоружања. Настојимо да препознамо оно које би својом употребом могло имати за последицу непотребно страдање, посебно цивила. Конструктори углавном поштују конвенције и имају на уму нежељене ефекте муниције. Првим успехом можемо сматрати забрану бојног отрова иперита. Његову употребу, односно забрану, регулисала је *Женевска конвенција* још 1925. године. *Четвртим протоколом* Уједињених нација из 1996. године спречено је коришћење ласерског оружја које заслепљује противника. Напокон, *Отавском конвенцијом* обухваћена је касетна муниција за коју важи правило да погађа сто пута више цивила него војника – каже Арни.

■ НАПОРИ СРБИЈЕ

Србија је била погођена ваздушним ударима 1999. године. Страховита разарања, страдања цивила и употреба касетне муниције, остала су као тешке успомене и опомена да се ништа слично не понови. Наша је земља осетила све страхоте рата и активно се бори за мир и забрану оружја која наноси непотребне жртве.

– Ценимо напоре Србије у том правцу. Прошле године, сем осталог, одржана је Београдска конференција о забрани касетне муниције. Ваша делегација била је у Даблину, а њени представници ставили су потпис на већ поменути конвенцију. Поштујемо и жртве бомбардовања. Настојали смо још у том периоду да помогнемо жртвама и њиховим породицама. Путовали смо на југ Србије. Конвенција обавезује државе потписнице да пруже сваку врсту помоћи – материјалне, лекарске, па све до рехабилитације. Захваљујући напорима стручних служби Министарства одбране и одговарајућих управа, Србија је очишћена од касетне и неексплодиране муниције. Њу сматрамо безбедном зоном – закључује Пол Хенри Арни.

Питања је безброј, па се о овој области треба широко расправљати. Јединствен став стручњака Међународног комитета Црвеног крста може се сагледати на основу одговора на следећа питања:

Какав ће бити ефекат конвенције?

– Када буде примењена, од конвенције ће директне користи имати погођене заједнице, понајпре да очисте подручја контаминирана касетном муницијом, спасавајући на тај начин животе и враћајући земљиште власницима за пољопривредне и друге производне активности. Од ње ће, такође, имати користи жртве касетне муниције, повећањем различитих врста подршке, укључујући и медицинску помоћ и рехабилитацију. Што је најважније, конвенција може да спречи страховите људске патње, обезбеђујући да стотине милиона комада касетне подмуниције никада не буду употребљени и да буду уништени.

Која је дефиниција касетне муниције у конвенцији?

– Касетна муниција је избачена из ваздуха или испалена из артиљеријских оруђа, ослобађајући бројне комаде експлозивне подмуниције или бомбича на широком подручју. Неки модели могу садржати и ослободити више од 600 комада подмуниције изнад подручја које може да буде веће од 30.000 квадратних метара или неколико

фудбалских терена. Сва таква оружја забрањена су конвенцијом.

Има ли изузетака?

– Једини изузетак јесте касетна муниција која садржи мање од 10 комада подмуниције. Сваки од ових комада подмуниције мора најпре да буде тако дизајниран да лоцира, узме за циљ један објекат (или мету) и да је опремљен електронским уређајем за самоуништење или самодеактивирање. Мали број сличних система данас се налази у залихама и није познато да је иједан од таквих система изазвао хуманитарне проблеме који се доводе у везу са касетном муницијом. За већину земаља ова конвенција подразумева забрану њихових целокупних залиха касетне муниције.

СЕЋАЊА НА УЖАС

Милка Станковић, учитељица у пензији из Ниша, не познаје Хасана Мбанија, с југа Либана. Она је радни век провела учећи и васпитавајући ђаке, док је Хасан прехранивао бројну породицу, радећи на непрегледним пољима јужног воћа. Ипак, имају заједничку судбину и болне успомене. Касетне бомбе!

Током бомбардовања 1999. године, Милка се нашла у околини пијаце, када је, како она каже, потамнело небо од малих кишобрана који су се стрмоглавили преко тезги и околних улица. Запраштало је на све стране. Јауци, позиви у помоћ, локве крви... Покушала је да приђе мајци с дететом... У том часу као да јој је неко измакао тло... Пала је у несвест од болова. Нога јој је ампутирана изнад колена. Годинама је учила да хода уз помоћ протезе. Уз висок крвни притисак и шећерну болест коју је добила након рањавања, њено здравље тражи будно око лекара и велики трошак. Живот су јој, каже, загорчале касетне бомбе и жарко жели да нико, нигде више не настрада од њих.

Хасан је једва преживео израелско бомбардовање 2006. године. Умало му је бомба сравнила трошну кућу. Некако је поправио, како се могло. Наставио је да ради на плантажи мислећи да је потписивањем мировних иницијатива прошла опасност. У поље одлази раном зором, а враћа се кад зађе сунце. Једнога дана машио се за повелики спон банаана и замачну мачетом... После месец дана пробудио се из коме. Лекари су му једва спасили живот, али нису могли десну руку, око, ухо, слух...

Захваљујући напорима Међународног комитета Црвеног крста добијали су неку врсту помоћи. Сада је то постала обавеза Србије, односно Либана.

омогућава државама чланицама да користе касетну муницију или да спроводе неку другу забрањену активност као што су складиштење, трансфер или производња касетне муниције.

Одредба о војној сарадњи и операцијама (члан 21) ограничава домен забране помагања у употреби касетне муниције садржан у конвенцији. Међутим, потенцијални ефекат ове одредбе ограничен је у одређеној мери захтевом државама чланицама да настоје да обесхрабре употребу касетне муниције у заједничким операцијама.

Питање периода транзиције, у којем земље које сада поседују касетну муницију могу наставити са њеном употребом, било је спорно. Шта је, с тим у вези, договорено?

– У конвенцији не постоји период транзиције за употребу касетне муниције „у изузетним околностима“, након ступања конвенције на снагу за државу чланицу. Наиме, МКЦК се снажно противио таквој одредби ко-

Да ли ће трупе бити кривично одговорне због предузимања заједничких војних операција са државама које нису потписале конвенцију?

– То је било једно од најтежих питања приликом преговора. Текст не забрањује војну сарадњу и операције са државама које нису чланице конвенције и које могу да употребе касетну муницију у заједничким операцијама. Ипак, од држава чланица се захтева да у таквим околностима настоје да убеду државе нечланице да не користе касетну муницију. Поред тога, док су заједничке војне операције и сарадња дозвољени, овим се не

ја би, по мишљењу те организације, могла да подрије морални ауторитет конвенције и изложи становништво опасности.

Шта је са државама које нису учествовале у преговорима у Дамбину?

– Верујемо да ће норме установљене овом конвенцијом утицати на праксу и позицију свих држава. Касетна муниција, како је дефинисана конвенцијом, сматраће се забрањеним оружјем које нико не би требало да користи. Захтеваћемо од свих држава да се придржавају конвенције. Већ 2006. године, МКЦК позвао је све државе да одмах престану са употребом непрецизне и непоуздане касетне муниције која је сада и конвенцијом званично забрањена. Тај позив понављамо и сада.

Који су следећи кораци?

– Конвенција о касетној муницији биће отворена за потписивање на свечаности у Ослу почетком децембра 2008. године. Ступиће на снагу када 30 држава положи свој инструмент ратификације код генералног секретара УН. Годину дана након ступања конвенције на снагу, државе чланице ће се састајати једном годишње како би надгледале примену конвенције и промовисале њену универзалност. ■

Бранко КОПУНОВИЋ

САМОСТАЛНО ВЕРАЊЕ

УЗ СТРМЕ
ЛИТИЦЕ КЛИСУРЕ

Верање се у пракси користи за спасавање унесрећених у планинама зими и лети, а посебан значај има и у противтерористичкој борби – приликом упада у зграде, спасавања талаца и у ситуацијама када избије пожар у стамбеним и пословним објектима

Команда Копнене војске и Специјална бригада организовале су крајем јула показну вежбу „Самостално верање верачке групе“. Била је то прилика да старешине из одсека за извиђање команди бригада и командири извиђачких чета и водова Копнене војске провере опрему која се користи за верање, али и да се информишу о саставу верачке групе и различитим поступцима верања. Такође, могли су да виде на који начин верачка група делује на терену. Вежбу су, по стрмим и високим стенама Суве планине, извели припадници 63. падобранског батаљона из Ниша. Присуствовали су начелник одељења за извиђање команде Копнене војске пуковник Миломир Тановић и заменик команданта Специјалне бригаде пуковник Зорана Величковић.

■ ИНСТРУКТОРИ

Обука у верању јесте део садржаја борбеног оспособљавања одређеног броја припадника Војске. Због неповољних временских

околности и клизавих стена услови за извођење вежбе на Сувој планини били су веома лоши. И поред тога, одговорне старешине одлучиле су да обуку у потпуности реализују и не одступе од планираних садржаја, пре свега због чињенице да су на њој ангажовани само инструктори верања и добро оспособљени професионалци.

– До краја године оспособиће се и оне старешине које се до сада нису верале – каже пуковник Миломир Тановић и додаје – Старешинама извиђачких органа и јединица дочараћемо како се изводи обука у верању и које све опасности и ризици вребају. Придржавамо се свих прописаних мера безбедности. При том, верачка опрема коју користимо гарантује стопостотну сигурност.

Од заменика команданта Специјалне бригаде пуковника Зорана Величковић сазнали смо да сви састави бригаде изводе обуку у верању, с тим што падобрански и извиђачко-диверзантски батаљони најчешће увежбавају на стенама, док је тежиште обуке припадника противтерористичког батаљона верање у урбаним срединама. Добрих верача је све мање, тако да се припадници Специјалне бригаде често ангажују у оспособљавању кадра за извођење обуке у верању и у појединим јединицама Коппене војске.

– Верање се у пракси користи за спасавање унесрећених у планинама зими и лети – објашњава пуковник Величковић – а посебан значај има и у противтерористичкој борби, приликом упада у зграде,

ПАУК ТЕХНИКА КОБРЕ

Посматрачима показне вежбе у Јелашничкој клисури застао је дах док су посматрали верачке вештине водника Ивана Митића на високим стенама. Он је војни рок служио у некодашњој Падобранској бригади, радио као војник по уговору, затим завршио војну школу и вратио се као старешина међу падобранце.

За „Кобру“, како га колеге зову, нема тајни у верању. Низ стену се најчешће креће такозваном паук техником. Са стене дуге око 50 метара спушта се за десетак секунди.

Да би неко заиста постао добар алпиниста и верач, каже водник Митић, потребни су свакодневни тренинзи и добра кондиција. Највећа вештина је, заправо, као и у падобранству, потиснути страх и мислити на оно што треба да се уради. Важно је имати поверење у инструкторе верања, али и у опрему која се користи.

спасавања талаца и у ситуацијама када избије пожар у стамбеним и пословним објектима.

Припадници 63. падобранског батаљона приказали су учесницима вежбе верачку опрему која се налази у њиховом саставу, а потом и демонстрирали садржаје верања у летњим условима.

– Обука у верању – тврди командир чете мајор Иван Стојанић – омогућава да припадници наших јединица после оспособљавања могу успешно савладати планине и одрадити наменске задатке. Најпре сваки верач *уознаје планину*, њене

ћуди и опасности које носи. Затим учи које мере заштите треба да примењује у току верања и како да користи опрему која му је на располагању. Након тога почиње да се вере на благим стенама, увежбавајући ослонац и начине на које се верач креће. Тек после трогодишњег рада и савладавања стена дугих и по 150 метара, најбољи одлазе у Центар за усавршавање кадрова обавештајне службе, како би стекли звање инструктора верања.

■ ВЕШТИНА КРЕТАЊА ПО СТЕНИ

На Јелашничкој клисури, која плени лепотом нетакнуте природе, али у стрмим стенама и литицама што се уздижу до неба, неопходни су опрез и пажња верача. Инструктори верања имају велику одговорност да новим верачима најпре разбију страх од верања, а

затим их увежбају да правилно подесе верачку опрему и савладају бројне технике кретања по стенама.

Најпознатије технике верања јесу *на бок* – примењује се када има процела у стенама, *на леђа* – уколико су стене попут димњака, *лаук* – када је глава верача окренута надоле и техника *са ослонцем на три тачке* – две ноге и рука или две руке и нога.

Извлачење и спуштање помоћу ужета јесу делови обуке, али је основа суштина успеха да се верачи ослободе страха када се нађу у неприродном положају. Подразумева се при том и висока психофизичка спремност за различите напоре. Искусни верачи су се, током вежбе, спуштали низ стене по ужету, за верање су користили специјалне лестве, самоизвлачили се ножном и грудном пењалицом. Правилни су и постављали планинске мостиће, жичаре и стална осигурања. Такође су демонстрирали пребацивање терета жичаром.

Највише пажње привукло је самостално верање верачке групе. Један од чланова тог тима, старији водник Милан Светозаревић, објаснио је да се верачи и верачке групе на тешко проходном планинском земљишту и на местима где ноге више нису сигурне као ослонац обавезно навезују на главно планинарско уже. Тек пошто се први верач узвере и самоосигура, креће други.

– Он извлачи уже – каже водник Светозаревић – а ја започињем верање уз стену. Увек последњи верач у групи вади из стене делове опреме, попут гарабина и клинова.

Хармонични покрети верачке групе од три верача јесу следећи – први верач креће се нагоре, а онда се други помера до њега. Затим се први поново успиње, а трећи верач достиже висину другог. Онда други верач одлази нагоре у висину првог, који се потом успиње поново уз стену. Такав рад понавља се до краја стене, с тим што први и трећи морају бити добри верачи, док други може бити и онај који тек стиче верачка искуства. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ

Писмо бившег министра одбране
Првослава Давинића
магазину „Одбрана“

СТАНОВИ ЗА КОБРЕ ЗАКОНИТО ДОДЕЉЕНИ

Бивши министар одбране Првослав Давинић недавно је упутио писмо магазину „Одбрана“ поводом пресуде Врховног суда Србије од 16. априла 2008, којом се потврђује ослобађајућа пресуда Окружног суда Београд у случају који је у јавности био познат као „Станови за Кобре“.

О томе је „Одбрана“ објавила два писма. Прво, 15. августа 2006, мр Драгољуба Јевђовића, пуковника у пензији, бившег начелника Одељења војне полиције Генералштаба ВСЦГ, који је априла 2005. поднео кривичну пријаву против тадашњег министра одбране Првослава Давинића због наводне злоупотребе службеног положаја и доделе више станова припадницима свог обезбеђења и једном цивилном лицу на служби у Министарству одбране. Друго писмо је Првослава Давинића, објављено 15. марта 2007, у коме је тврдње Јевђовића окарактерисао као нетачне и крајње злонамерне, због чега је против њега поднео приватну тужбу.

После ослобађајуће пресуде Првослав Давинић у писму „Одбрани“ наводи, сем осталог, да „јавност, посебно војна, има право да сазна пуну истину о кривичном поступку, који је био предмет разних злонамерних спекулација. Сматрам да је то неопходно не само ради мене самог и професионалног угледа мојих најближих сарадника, који су обављали стручни део посла у овом случају, већ и сатисфакције свих оних припадника Министарства одбране и Војске, који су, упркос чињеници да им је овај смештај додељен у складу са прописима, били изложени подозрењу и неугодностима“.

У наставку писма Давинић даје делове образложења Врховног суда Србије због чега је потврђена ослобађајућа пресуда Окружног суда Београд. Писмо завршава следећим речима: „Мислим да су наводи из пресуде Врховног суда јасни, категорични и прецизни по свакој тачки оптужбе и да не захтевају додатна објашњења с моје стране. Тиме се ставља тачка на поступак који је трајао пуне три године. Поставља се само једно питање: шта је била сврха тога, јер је легитимност донетих одлука била неспорна од самог почетка за све оне који су то хтели да виде“, завршава писмо „Одбрани“ Првослав Давинић. ■

САОПШТЕЊЕ

Студент прве године Војне академије – Смер логистика, Ненад Милинковић, погинуо је 10. августа у 2,50 часова у саобраћајној несрећи у селу Краљевци, недалеко од Руме.

До несреће је дошло тако што га је приликом изласка из аутомобила, у ком је био са оцем и братом, ударило друго возило којим је управљао Стеван Смуков, рођен 1990. године.

Према налазима лекара хитне помоћи, од задобијених повреда Ненад Милинковић преминуо је на лицу места. Пребачен је на Клинику за судску медицину у Новом Саду, где ће истражни органи установити узроке смрти. Увиђај на месту несреће обавила је Биљана Спајић, истражни судија Општинског суда у Руми, а истрагу о тој несрећи спроводе органи Министарства унутрашњих послова.

Студент Ненад Милинковић рођен је 8. јула 1988. и у време несреће налазио се на семестарском распусту код родитеља у Пећинцима.

Министар одбране Драган Шутановац упутио је телеграм саучешћа породици Милинковић. ■

ОБЕЛЕЖЕН ДАН РЕЧНИХ ЈЕДИНИЦА И РЕЧНЕ ФЛОТИЛЕ

У новосадској касарни „Поручник бојног брода Александар Берих“, 6. августа, свечаним постројавањем припадника Речне флотиле обележен је Дан Речних јединица и Речне флотиле Војске Србије. То је сећање на 6. август 1915. године, када је на Чукарици код Београда поринут први српски речни ратни брод „Јадар“, класе оклопни чамац, чиме је и званично отпочело формирање Српске речне флотиле.

Обраћајући се морнарима и присутним гостима, командант Речне флотиле капетан бојног брода Небојша Јоксимовић говорио је о развоју Речне флотиле, нагласивши да је Флотила данас једина пловна јединица Војске Србије, која се, поред класичне војне компоненте, прилагођава новим изазовима и тренду развоја речних снага подунавских земаља.

Уз честитке, присутнима се обратио и командант Копнене војске генерал-потпуковник Младен Ђирковић, истичући како су припадници Флотиле током овогодишњег ангажовања на неколико сложених и значајних вежби, између осталог у Тителу и Турији, постигли изузетне резултате. Генерал Ђирковић је најавио и скоро обједињавање свих снага Војске Србије које своје задатке извршавају на рекама, каналима и језерима (Речна флотила и понтонирске јединице), чиме ће новоформиран састав у потпуности бити у могућности да одговори на захтеве све три мисије Војске Србије. ■

ОБУКА ПОНТОНИРАЦА НА САВИ

Војници јунске генерације из Центра за обуку Копнене војске из Пожаревца налазе се на логоровању у Шапцу, где се практично обучавају за постављање понтона и за коришћење осталих инжењеријских средстава на води.

Обука, после које ће војници полагасти испит за стицање сертификата о стручној оспособљености, траје три недеље.

На простору некадашње касарне „Мачвански партизански одред“, војници који се у Војсци Србије обучавају за специјалност понтонираца, и поред летњих врућина и ниског водостаја Саве, успешно усвајају планиране садржаје обуке. ■

А. А.

ГОДИШЊИЦА БОЈА НА МИШАРУ

Одавањем почасти и полагањем венаца крај Споменика мишарским јунацима код Шапца, 13. августа обележена је 202. годишњица боја на Мишару. Венце су положили представници министарства одбране и рада и социјалне политике, Војске Србије, општине Шабац и удружења грађана која негују традицију ослободилачких ратова Србије.

Бој на Мишару, 13. августа 1806. године, представљао је једну од најзначајнијих победа српских устаника над снагама Отоманског царства. Предвођени вождом Карађорђем Петровићем и истакнутим устаничким првацима шабачког и ваљевског краја, на узвишици Мишар код Шапца готово десетоструко малобројнији Срби до ногу су потукли Турке угрозивши тако њихов статус у Београдском пашалуку.

У центру села Мишар, 1906. године, поводом обележавања јубиларне 100-годишњице тог боја, подигнут је споменик, а потом и здање музеја са поставком посвећеном том догађају. ■

УЧЕНИЦИ ВОЈНЕ ГИМНАЗИЈЕ ПОСЕТИЛИ СВЕТУ ГОРУ

Од 28. јула до 3. августа, 30 ученика првог разреда и двојица матураната Војне гимназије, њихове старешине потпоручници Бранко Николић и Негован Иванковић, предвођени вероучитељем Јованом Бабићем, посетили су Свету Гору.

Том приликом освојили су врх Атос, на 2.033 метара надморске висине. На поклоничком путовању обишли су српски манастир Хиландар, посетили Кареју и још неколико светогорских манастира.

Боравак војних гимназијалаца на Светој Гори, током школског распуста, организовала је Српска православна црква. Ученицима је домаћин био хиландарски монах Доситеј, некада старешина Војске и ђак Војне гимназије. ■ В. П.

УНИШТАВАЊЕ НЕЕКСПЛОДИРАНИХ УБОЈНИХ СРЕДСТАВА

У периоду од 28. јула до 4. августа, Тим за уништавање неексплодираних убојних средстава Управе за ванредне ситуације Министарства одбране уништио је 94 неексплодирана убојна средства и 30 килограма експлозива на територији општина Чачак, Смедерево, Пожаревац, Ниш и Параћин.

Активности уништења неексплодираних убојних средстава једна су од мера коју Управа за ванредне ситуације спроводи у оквиру цивилне заштите становништва. ■

ОМ ИРИСАТИ
БАРУТ

Прво искуство нишанија на борбеном возилу пешадије у гађању одвијало се у правој војничкој атмосфери. Сваког дана бивали су све способнији у специјалности за коју се у Војсци обучавају. За то су заслужне и младе старешине, које нису штеделе труда да најмлађој генерацији војника, у теренским условима, детаљније објасне правила и поступке гађања.

Војници јунске генерације из Центра за обуку Копнене војске из Пожаревца, који се обучавају за дужност нишаније у роду оклопних и механизованих јединица, недавно су, на аутоматизованом тенковском стрелишту „Орешац“ недалеко Вршца, извели гађања планирана у оквиру првог периода стручно-специјалистичке обуке. Нишаније на борбеним возилима пешадије из 4. вода 4. чете за стручно-специјалистичку обуку оклопних и механизованих јединица пожаревачког центра, показале су изузетно залагање и успешно реализовали предвиђена гађања.

■ СЕРТИФИКАЦИЈА

Капетан Владислав Ђорђевић, командир чете за стручно-специјалистичку обуку оклопних јединица у пожаревачком центру за обуку, изводио је припремна и школска гађања наоружањем оклопних јединица.

– Циљ гађања на „Орешцу“ јесте да се војници оспособе за правилно извршавање ватрених задатака из борбеног возила пешадије и тенка. Са 4. водом, у ком су нишаније на БВП-у, сва гађања се изводе на овом стрелишту, док 2. вод, у ком су нишаније на тенку, после успешних гађања на „Орешцу“ прелазе на полигон „Посуљанске ливаде“, где ће извести школска гађања на редном броју 26 из противавионског митраљеза и школско бојно гађање на редном броју 28. – објашњава капетан Ђорђевић.

Војници активностима на полигонима завршавају прву фазу обуке, односно завршавају специјалистичку обуку за дужност нишаније на БВП М-80 и тенку М-84. Следи сертификација њихове обучености, а затим они одлазе у јединице, у којима довршавају своју обуку учешћем у колективној обуци посада, водова и чета.

Јунска генерација војника биће прва генерација са којом се изводи евалуација обуке, провера колико су савладали сва питања од важности за успешно вршење дужности за коју се обуча-

вају. Добијањем сертификата о успешно завршеној обуци, војник крунише свој труд да се оспособи за дужност нишаније. На крају обуке они знају да правилно користе наоружање тенка, односно БВП, да успоставе везу са претпостављеном командом и да извршавају ватрене задатке који им се поставе.

■ РЕДОВАН РАД

– Већ годину и по, на свака три месеца изводимо гађања. Гађања се врше на 28 редних бројева са сваком генерацијом, и до сада сам извео од 150 до 180 гађања. Старешине из чете за стручно-специјалистичку обуку усмеравају се ка конкретном раду на обучавању војника за одређене специјалности, па је тако и у мом случају – истиче капетан Ђорђевић.

Старешине чете за обуку Центра за обуку Копнене војске једине су у ВС које обучавају војнике за чланове посада оклопних и механизованих возила. Тако се у првом воду војници обучавају за возаче тенкова М-84, у другом воду за нишаније на том тенку, у трећем и четвртм обучавају се возачи и нишаније на БВП, и у петом воду се изводи обука војника мешовитог састава оклопних возила, и то за извиђачка оклопна возила, самоходне хаубице и тенкове за извлачење.

Стални рад у Центру за обуку КоВ, за младе старешине какав је капетан Ђорђевић, значи да на свака три месеца проводе по петнаест дана на гађању са војницима које обучавају. Такав начин рада „ушао им је у крв“, и зато свој посао обављају испољавајући разумевање за све проблеме који се јављају код војника током обуке. Те младе старешине су помало и психолози, када треба разумети војникову „душу“, пре свега су командири које ти војници поштују и чија наређења извршавају, али су својим сталним залагањем у раду са бројним генерацијама војника достигли степен стручности који их чини правим експертима за обуку, и то је онај квалитет по коме се истичу као посебно вредан део официрског кора.

■ МОТИВАЦИЈА

Логорска просторија на „Орешцу“ пружа добре услове за смештај војника.

– Стигли смо 3. августа у јутарњим часовима, поставили логор и сместили војнике у шаторе под хангаром. Сваки војник има кревет на ком спава. Поставили смо стражарско обезбеђење да би се спречило отуђивање наоружања или муниције, а одређени број војника обезбеђује полигон док је само гађање у току – каже капетан Зоран Дом, иначе референт за обуку у Команди батаљона за обуку Цоб КоВ, који на гађању обавља дужност команданта логора и уједно контролног старешине на свим припремним и школским гађањима.

Мајор Благоје Смоловић, референт за обуку оклопних јединица у 5. одсеку за обуку (Б-7), у име команде ЦоКоВ у улози је контролног органа за контролу извршења гађања нишанија на БВП из спрегнутог митраљеза.

– Техника је исправна и војници су максимално мотивисани за постизање што бољих резултата. За нешто више од месец дана војници су сасвим солидно савладали комплетан досадашњи програм обуке, те очекујемо да се тако и настави. За нишаније које су из центара за основну обуку дошле у специјалистички центар потребно је око месец и по дана да буду обучени за гађање. Наредних дана гађања се настављају и војници ће поред самог гађања сагледавати и своје место у борбеном возилу, тактички рад и тако учити где је њихово место и постати у правом смислу део посаде борбеног возила.

Према речима мајора Смоловића, циљ измена у стручно-специјалистичкој обуци војника

јесте да се она свакодневно унапређује и да се уочени недостаци отклањају у најкраћим роковима. Месец дана унапред прови се план за извршење гађања на свим полигонима и контрола се спроводи тако да обавезно неко из надлежне команде присуствује тежишним активностима.

На лицима војника нишанија већ после првих припремних гађања огледа се задовољство што су „омирисали барут“.

– Ту смо већ од недеље. Имао сам два поготка на припремном гађању и задовољан сам тиме што сам урадио, али сигуран сам да могу и боље. Обука није толико тешка, старешине нам помажу много, а и једни другима знатно помажемо, тако да једва чекам да наставим са гађањима – каже војник из Новог Сада

– Гађање на редном броју пет, које сам управо завршио, подразумева да се после неких 30 метара покрета возило кратко заустави и нишанија има десетак секунди да нанишани циљ. Свиђа ми се како све то изгледа – додаје војник из Лесковца. ■

Александар АНТИЋ
Снимио Даримир БАНДА

О Б У К А И З В И Ђ А Ч А П Р В Е Б Р И Г А Д Е К О

НА ПАДИНАМА

Савремено ратовање не може се замислити без бројних информација о противнику. Извиђачи су прва карика у прикупљању обавештајних података у позадини непријатеља.

А у таквим условима, само добро увежбани и оспособљени припадници извиђачких јединица могу успешно извршити задатак и преживети.

Током скорашњег покретног логоровања, које је трајало осамнаест дана, припадници извиђачких јединица Прве бригаде Копнене војске из Новог Сада успешно су извели обуку у летњим условима.

О њиховим великим психофизичким напорима говоре и чињенице да су од првог вежбалишта, у околини Сомбора, до крајњег одређишта на југоисточним падинама Фрушке горе, на вису *Орловац*, смештеном на 205 метара надморске висине, извиђачи препешачили око 140 километара и променили четири локације. При томе су, све време, обуку изводили у специфичним борбеним дејствима.

После савладавања водених препрека формацијским и приручним пловним средствима, увежбавања различитих борилачких вештина и гађања ножем, последњег дана логоровања извиђачи су полагали и својеврстан „куварски испит“ – организовали су самосталну исхрану у природи.

И старешинама из Команде Прве бригаде, које су пратиле обуку, поручник Ђорђе Бачкалић, врстан познавалац кулинарске вештине, говорио је о намирницама биљног и животињског порекла које се могу пронаћи у природи и користити за исхрану, у ситуацијама када је то једини начин да се војници прехране.

Извиђачи су у привремено уређеној кухињи направили радне столове за припрему хране, трапове у којима се чувају намирнице, сушару за месо и биље, ложишта за кување и печење, роштиљ, котлић, па чак и пећ за печење хлеба.

На трпези се последњег дана покретног логоровања новосадских извиђача нашло мноштво специјалитета – чорбе од коприве и рибља, хлеб и пљескавице од коприве, сушено срнеће месо и риба, пржени скакавци, жабли батаци и пужеви. Није изостао ни десерт – компот од дивље јабуке и чај од нане. ■

Б. М. ПОПАДИЋ

П Н Е Н Е В О Ј С К Е У Л Е Т Њ И М У С Л О В И М А

Ф Р У Ш К Е Г О Р Е

ОБУКА СПЕЦИЈАЛНИХ ЈЕДИНИЦА
ВОЈСКЕ СРБИЈЕ И ОРУЖАНИХ СНАГА ГРЧКЕ

НОВА ИСКУСТВА ПАДОБРАНАЦА

Другарство и сарадња између припадника 63. падобранског батаљона Специјалне бригаде Копнене војске и Ваздушно-десантне јединице оружаних снага Републичке Грчке постала је традиција која додатно јача везе српског и грчког народа

Планом билатералне сарадње министарстава одбране Србије и Грчке за 2008. годину предвиђена је сарадња у области везе и информатике, школовања војног кадра и заједничка обука специјалних снага две војске.

У оквиру тог програма одржана је заједничка десетодневна обука припадника 63. падобранског батаљона Специјалне бригаде Војске Србије и Ваздушно-десантне јединице оружаних снага Републичке Грчке – ЕТА.

На нишком аеродрому, полигону „Међа“ и теренима око Малог Јастрепаца изведени су различити садржаји – падобрански скокови, тактички поступци специјалних снага, самостална исхрана у природи и гађање из различитих врста наоружања.

■ СКОК ДУГЕ СТАБИЛИЗАЦИЈЕ

Две борбене групе српских и грчких специјалаца започеле су и завршиле заједничку обуку падобранским скоковима. Од инструктора падобранства капетана Горана Стојкова сазнали смо да припадници елитне специјалне јединице оружаних снага Грчке ЕТЕ у својој земљи не изводе „скок дуге стабилизације“, са три хиљаде метара, и „висинац“, са пет и по хиљада.

Нема сумње да су за грчке официре, подофицире и професионалне војнике поменути скокови представљали нешто ново и посебно, поготово што се, према западним стандардима, падобрански скокови са висине преко три хиљаде метара изводе уз употребу кисеоничке опреме, док наши падобранци скачу без ње и са висина од пет и по хиљада метара.

После детаљних припрема, прегледања наших десантних падобрана и сагледавања услова за реализацију скокова, грчки падобранци су без проблема извели и „висинац“ и „скок дуге стабилизације“. Слободан пад од 800 метара после искакања из авиона савладали су уз помоћ и подршку српских колега, из група за отварање падобрана по висинама.

Скок са три хиљаде метара имао је још једну специфичност – доскок ван нишког аеродрома, што је захтевало посебан прорачун потребних елемената и отежало скок. По атерирању у рејон села Утрине, српски и грчки специјалци спаковали су падобране и марширали пет километара до војног полигона „Међа“, где су гађали из аутоматске пушке, пушкомитраљеза М-84, полуаутоматске снајперске пушке и пиштоља ЦЗ-99.

Према речима извођача обуке поручника Александра Ступара, Грци су показали велико интересовање за наоружање српске војске. Заједничка обука у самосталној исхрани у природи и тактичкој обуци из специјалних дејстава организована је на теренима на-
домак Ниша.

– Осмислили смо занимљив програм обуке са грчким колегама – каже командант 63. падобранског батаљона мајор Ненад Булатовић и додаје да су они исказали поштовање према нашим инструкторима, командирима и извођачима обуке.

– Заједничка вежба потврдила је још једном да је наша падобранска школа призната у свету и да Србија има шта да понуди у међуармијској размени знања. Нема сумње да на нишком аеродрому постоји задовољавајућа инфраструктура за извођење падобранске обуке, тако да су припадници специјалних јединица страних армије радо усавршавају код нас. Недавно смо сличну обуку извели са припадницима Националне гарде Охаја – нагласио је мајор Булатовић.

■ МЕЂУ ПРИЈАТЕЉИМА

Припадници специјалне ваздушно-десантне јединице из Атине задовољни су пријемом и приступом српских инструктора који су изводили обуку. Они сматрају да је 63. падобрански батаљон Војске Србије један од најелитнијих састава на Балкану, јединица која негује падобранску традицију још из времена Краљевине Југославије.

Током боравка у Нишу обишли су *Ђеле-кулу, Медијану, Саборну цркву, тврђаву, Каменички вис* и остале културно-историјске знаменитости града. Српски и грчки падобранци комуницирали су на енглеском језику, осим извођача обуке потпоручник Бојан Ковачевић, који се

са иностраним колегама споразумевао на грчком. Командант Копнене војске генерал-потпуковник Младен Ђирковић и командант Специјалне бригаде бригадни генерал Илија Тодоров пратили су поједине садржаје обуке старешина нашег 63. падобранског батаљона и Ваздушно-десантне јединице оружаних снага Републике Грчке.

Капетан Алексију Николаус захвалио је на гостопримству домаћину речима:

– Имамо утисак као да смо код куће, међу својим пријатељима и браћом. Развили смо велико пријатељство са припадницима 63. падобранског батаљона, разменили идеје и искуства. Надам се да ћемо наставити сарадњу и у наредном периоду и да ће идуће године старешине српске војске доћи у Грчку да виде како ми живимо и радимо”.

Значај заједничке вежбе снага оружаних састава Србије и Грчке, на којој су размењена искуства и развијено међусобно поверење, истакао је и генерал Тодоров, који је са грчким специјалцима извео падобрански скок.

– Другарство и сарадња између припадника Војске Србије и оружаних снага Републике Грчке постаје добра традиција и продубљује везе српског и грчког народа – нагласио је генерал-потпуковник Младен Ђирковић, командант Копнене војске. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ

Специјални прилог

АРСЕНАЛ 20

ЈУРИШНА ПУШКА ХМ 8

Велика очекивања

ИСКУСТВА СА РАТИШТА

Абрамс у Ираку

ЛАКИ БОРБЕНИ АВИОН J-20 КРАГУЈ

Партизанска летелица

САДРЖАЈ

Јуришна пушка ХМ 8

Велика очекивања 32

Искуства са ратишта

Абрамс у Ираку 36

Тенкови са спољашњом уградњом топа

Ружно паче 40

Ратне морнарице света (2)

Поморски рекордери 45

Лаки борбени авион J-20 крагуј

Партизанска летелица 50

Уредник прилога
Мира Шведић

Велик очек

Пушка ХМ 8 по дизајну и начину функционисања потпуно је слична Н&К G 36. Разликује се по оквиру - ХМ 8 може да прими оквир од М16, што је намерно урађено како би се олакшала преобука америчких војника на нову пушку, и по телескопском кундаку, који се може подешавати у њеној дужини.

Свему једног дана дође крај и истекне рок трајања. Пушка М 16, која је на мала врата ушла у наоружање веле-силе света, због које је урађена стандардизација пушчаног калибра не само у НАТОу већ и у многим другим армијама света, најзад одлази у пензију.

Први знак да је зрела за пензију, односно да је одслужила своје, појавио се средином деведесетих, када је развијен програм ОICW и када је требало да се на пушчани део монтира бацач гранате ХМ 29. Тада се десио преседан – одабрана је немачка G 36K, која је показала много боље резултате на упоредним тестовима. За противнике пушке М 16 то је била прва призната победа, а за заговорнике пушке тешки пораз. Колико је то значајно доказује и чињеница да то није пошло за руком ни домаћој пушци *Armilate 18*, која је развијена као јефтинија и поузданија алтернатива М 16. То је био први, прилично закаснио знак, који је стигао тамо где треба – до Генералштаба и Одељења за развој наоружања.

КА КРИВАЊА

стављен под таквим углом да одлично приања у руци приликом употребе оружја. Са доње стране добио је анатомски поклопац, тако да у рукохват, који је иначе шупаљ, могу да се сместе делови прибора за чишћење или резервне батерије за оптички нишан.

Обарача је у другој половини задњег дела, ближе рукохвату, тако да има кратак ход приликом опалаења. Заштитник обараче је довољно далеко од саме обараче, тако да стрелцу дозвољава употребу рукавице.

Сваки модел XM 8 пушке користи исти оквир, који је конструисан уз саму пушку. Оквир се израђује од висококвалитетне пластике, отпорне на ударе и високе температуре. Обично је црне боје, или неке друге, ако то купац захтева. Постоји могућност да се купцу испоруче и оквири који су са стране провидни како би стрелац лакше могао да контролише остатак муниције.

Оквири се израђују у два основна капацитета – од 10 и 30 метака. Могу се и спајати, јер на бочним странама постоје испусти и лежишта ради учвршћивања једног уз други, мада произвођач не препоручује спајање три и више оквира јер се тиме губи на прецизности оружја.

Поред оквира првенствено за пушкомитраљез (могу га користити и други модели) постоји и тзв. Beta-оквир – фабрички спојена два добоша са капацитетом од по 50 метака, што значи да Beta-оквир има 100 метака на располагању. Добош се празни наизменично, тако да приликом коришћења није нарушен одличан баланс оружја. И тај оквир се израђује у црној боји, а по жељи купца и у другој.

Занимљиво је решен утврђивач оквира на тој пушци. Наиме, она има два крака – ус-

правни, који је уз сам оквир, и вертикални који је прислоњен на заштитнику обараче са доње стране, и који је због руковања делом шири од самог заштитника. Притиском кажипрста на било коју полуку са лакоћом испада празан оквир из свог лежишта. На самом заштитнику обараче, са унутрашње предње и доње стране, налази се још једна командна полука и приликом притиска ослобађа затварач који је остао у задњем положају.

Ручица за запињање затварача такође је занимљиво решена. Она се налази одмах испод ручице за ношење оружја, на самом носачу затварача. У ствари, ручица је полука и на свом крају (спаја се са носачем затварача) има чивију која јој омогућава да се окрене у било коју страну за 90 степени. То значи да стрелац ручицу пребацује на страну оружја коју жели – леву или десну. Када се пребаци у неки од положаја, под углом од

Испитивања

Приликом посете компанији Heckler&Koch Американци су присуствовали серији испитивања. Током једног опита испала су, један за другим, четири оквира са по 20 метака, док је у следећем испале 15.000 метака без икаквих проблема. Наредни опит односио се на отпорност оружја на прљавштину. Пушка је једноставно стављана у песак и прашину и затрпавана. После неколико минута вађена је и после кратког отресања из ње је отворана палби. Оружје је функционисало без икаквих проблема. Застоја уопште није било.

Данас је чак неизвесна и судбина програма OICW. Уздрмала су је три несрећна случаја приликом опитовања оружја. Од пројекта се коначно одустало зато што је цена развоја била висока, а и појединачна цена оружја. Американци су, ипак, решили да из тог програма нешто задрже за своје потребе. То је развој пушчаног дела програма OICW.

Најзад је на конкурс америчке војске за нову јуришну пушку победио производ из Европе. Реч је о XM 8, деривату јуришне пушке H&K G 36 (Heckler&Koch).

Функционисање

Пушка XM 8 је по дизајну и начину функционисања потпуно слична H&K G 36. Разликује се само по оквиру – XM 8 може да прими оквир од M 16, што је намерно урађено да би се олакшала преобука војника на нову пушку, и по телескопском кундаку, који се може подешавати у њеној дужини.

Рукохват са обарачом и њеним заштитником преузет је од модела G 36. Сам рукохват није анатомски обликован, али је по-

90 степени извирује два-три центиметра из габарита оружја, довољно да се прихвати и повуче у задњи положај. Ако се дуже време не употребљава, може се вратити у положај када је у линији са цеви и не вири ван габарита оружја. Повлачењем затварача у задњи положај, стрелац враћа ручицу у предњи положај и у току дејства она мирује.

Отвор за избацивање чаура налази се само са десне стране, али то не представља никакав проблем када оружје користе леворуки стрелци, јер је избацивач у сандуку постављен тако да чауре избацује под максималним углом од 90 степени у односу на правац гађања. Отвор за избацивање чауре је стално отворен и нема посебан поклопац. Носач затварача затвара га са унутрашње стране.

Споља се, на самом крају отвора (према стрелцу), налази један испуст намењен да одбије чауру, ако би она због неких непознатих разлога кренула уназад према лицу стрелца. Тај испуст је фиксни и не може се померати или затварати.

Телескопски кундак је специфичан, јер се налази у самом врату кундака из којег се извлачи и тако се може подешавати њена дужина.

Нишани

Основни нишан на пушци јесте рефлексни, који се може користити и у ноћним условима. Поред тога, рефлексни нишан располаже и ласерским обележавачем циља. Међутим, када се пушка мало боље погледа, уочава се да има и механичке нишане, само што су они преклопљени када се не користе. Задњи нишан је непосредно испред оптичког и подиже се једноставним притиском на дугме, које се налази са задње стране – систем клацкалице. Предњи нишан налази се између облоге предњег рукохвата и утврђен је на гасној комори.

Мушица је класичног типа, има своје штитнике и може се подешавати по правцу и по висини. Како оптички нишан нема могућност увећања, може се користити и нишаници кроз њега са механичким нишанима.

XM8 variants

Међутим, појавио се и модел пушке веома сличан немачкој G 36, али без видљивих Пикатинијевих шина. Делови на пушци су заобљени, без оштрих ивица, са на први поглед уочљивим квалитетом завршних радова. По наруџби купаца, оружје се испоручује у жељеној боји. Основна боја је браон у комбинацији са црним, али се може наћи и комплетно црна боја, затим маскирна камуфлажна боја у неколико нијанси, у зависности од околине и годишњег доба (јесен, зима, шуме, песак...). Без обзира која се боја користи, пушке су веома квалитетне, те фабрика гарантује за дуготрајност и истрајност.

Поређења

Пушка XM 8 припада фамилији аутоматске, односно јуришне пушке, чија се цев заснива на основној верзији, где је цев дугачка 320 мм. Међутим, према потреби се, веома лако заменом цеви (и у мирнодопским и у ратним условима) од основне јуришне пушке Baselina Carabine, добија пушкомитраљез Light Machine Gun, са тешком цеви и са Beta-магазином капацитета 100 метака. Поред та два модела, израђује се и снајперска пушка Sharpshooter, а и веома кратка варијанта јуришне пушке, која је добила назив Compact Carabin, која је, у ствари, амерички PDW (Personal Defense Weapon).

На свим моделима, осим на најкраћој верзији – Compact Carabin, на предњем рукохвату постоје четири уздужна отвора са обе стране, који донекле обезбеђују хлађење цеви. Врат кундака код три моде-

ла (који имају кундак) идентичан је са истим димензијама врата и телескопског кундака који се увлачи у њега.

Кундак је анатомски обликован и са задње стране обложен тврдом гумом, која одлично леже у згиб рамена стрелца. Само најкраћи модел тог оружја нема тај део и врат кундака. Тај модел има анатомски заобљен део на месту врата кундака, на чијем крају се налази алка за постављање тактичког ремника. Произвођач је, међутим, на основу захтева купца конструисао и посебан тип кундака, који је сличан аутоматима MP 5. Он се на исти начин извлачи и има две паралелне цеви који се увлаче у тело аутомата. На крају цеви налази се ослонац за раме који је исти као и код осталих модела.

Преузимањем основног немачког модела G 36, преузет је и конвенционални начин пуњења оружја – оквир се налази

Лако руковање

Селектор ватре има три положаја – закочено, јединачна и рафална ватра, што је опет новина, јер је M 16A2 имао ограничени рафал од три метка. Регулатор селектора паљбе налази се са обе стране оружја, одмах изнад самог рукохвата, и са њим се лагано рукује. Довољно је да се полуга притисне палцем и режим ватре је већ промењен. Због тога оружјем веома лако рукују и дешњацци и леворуки стрелци.

испед обараче. То је чудно, јер су, ипак, у свету у последњих неколико година све савремене аутоматске јуришне пушке израђене у Bull parr систему. Међутим, када се мало боље погледа и анализира америчка армија, без обзира на појединачне авангардне кораке, још увек је доста конзервативна. То никако не значи да је немачка пушка превазиђена, већ само да је њена конструкција класична. Штавише, G 36 данас представља једну од најбољих пушака на свету, готово идеалну комбинацију мале масе и габарита, прецизности и поузданости.

Приликом конструисања G 36 у фирми Heckler & Koch одлучили су да од две старе и поуздане пушке направе једну савршену и савремену. То им је и пошло за руку. Принципом рада је позајмица барутних гасова са клипом, са ротирајућим затварачем и брадавицама, чиме су гарантовано добили велику прецизност. Тим принципом рада - када се барутни гасови одведу на клип, а не директно на затварач, као код M 16 – добијен је бољи и поузданији рад аутоматике са мањим застојима у току експлоатације.

У „Алианту”, партнерима фирме Heckler & Koch, која је задужена за развој XM 8, настојали су да направе другачије оружје у што више детаља, али које ће се кретати око проверене основе. Оно никако не може бити лоше, може само донети знатнија побољшања.

Мања тежина

Веома велика пажња посвећена је тежини пушке. Због тога су, где год је било могуће, коришћени веома чврсти композитни материјали, који су истовремено и веома лагани. Уштеда је веома значајна ако се зна да је пушка G 36 тешка 3,3 кг, а тежина нове XM 8 је 2,67 кг, без оквира.

Цев

У зависности од модела, цев из предњег рукохвата вири од неколико милиметара до неколико центиметара. Код модела Combat Carabin и Baseline Carabine цев вири неколико милиметара и одмах прелази на разбијач гасова, који је исти код та два модела, само се разликују у дужинама. Код друга два модела, Light Machine Gun и Sharpshooter цеви вири и по неколико центиметара. И та два модела имају на крајевима цеви исте разбијаче гасова, који су се показали веома поуздани у току дејства.

Најочигледнија промена у односу на G 36 јесте телескопски увлачиви кундак са могућношћу регулације, што се на карабини M 4 показало као веома корисно, док је код G 36 кундак преклапајући са вертикалним зглобом. Следећа велика сличност јесте у ручици за ношење, која је уједно и задњи нишан (као код задњих модела M 16, M 16A3 и A4), али је тај део сада покретан, јер је ручица причвршћена на пушку и са ње се једноставно скида. На ручицу се веома једноставно монтира било која, Пикатинијева или Виверова шина, помоћу које је пушка добила веома велику слободу у постављању различите додатне опреме – у виду различитих дневних и ноћних оптоелектронских нишана, ласерских обележивача циљева, тактичких лампи, јуришних предњих дршких...

Поред тих шина постоје још четири које се распоређују на предњем делу пушке, и то са горње, доње, леве и десне стране предњег рукохвата. На доњу се успешно монтира потцевни бацач гранате

На пушци XM 8 се помоћу Пикатинијеве шине монтира потцевни бацач граната XM 320

320 или предњи рукохват. На остале се монтирају раније наведени нишани. На самом рукохвату постоји још једна шина, и то са горње стране. Поред тога, од FAMAS-а су узели једну оригиналну идеју – опциони двоножац bipod. Ножице су се показале као веома корисне, без обзира на то о којој адаптацији пушке је реч – да ли о пушкомитраљезу, снајперу, пушци или карабини.

Калибар

Приликом одлучивања о калибру оружја било је великих недоумица. За нову пушку планирано је да калибар остане као и раније – 5,56 x 45 мм, али да се изradi нови метак, односно нова чаура која је лак-

ша од свог старијег брата чак за 20 одсто (дно од месинга, а зидови од композитног материјала). Та би муниција тробало да конкурише новом калибру – 6,8 x 43 мм, који је у фази развоја и испитивања. Предност има 5,56 мм, јер може да користи и раније направљену муницију, док 6,8 мм има боље балистичке одлике, нарочито на већим даљинама, али са потребом промене цеви.

У комплет било ког модела тога оружја спадају четири резервна оквира, прибор за чишћење оружја, обичан или тактички ремник и нож са ножницом. Нож се веома лако поставља и скида са било ког модела пушке.

Потцевни бацач граната

Потцевни бацач гранате XM 320 такође је производ фирме Heckler & Koch. На јуришну пушку XM 8 монтира се помоћу Пикатинијеве шине. Када се не употребљава, а монтиран је на пушци, не смета стрелцу у руковању пушком. Тежак је килограм и по, дуг 350 мм, док му је брзина борбеног дејства – од пет до седам пројектила 40 мм. Када је монтиран на XM 8 користи механички нишан који се налази са стране јуришне пушке, па због тога стрелац мора мало да искриви врат како би успешно нанишани са потцевним бацачем. Максимални домет бацача је 400 м, а најбоље резултате постиже на даљинама од 150 метара.

Потцевни бацач граната XM 320 разликује се од источних и западних модела по начину пуњења. Док се западни модели пуне отпозади системом пумпарице, на истоку се пуни са предње стране, а код тог потцевног бацача празна чаура се са задње стране избацује у леву и убацује нова граната.

Без обзира на резултате које је показала пушка за време испитивања, ако се калибар не промени у јачи, и то на 6,8 мм, увођење пушке XM 8 биће потпуно непотребно. Осим тога, многи критикују увођење нове пушке и са финансијског становишта, јер оно не доноси никакво драматично побољшање у односу на последње серије M 16. Но, тај аргумент им уопште није добар, јер нова јуришна пушка има неколико веома битних предности у односу на M 16. Једна је већа поузданост, а нарочито већа прецизност у јачем калибру 6,8 мм и, на крају, најважнији фактор је уштеда у тежини. Када се има у виду и погледа шта се све товари на једног војника пешадинца, уштеда од једног килограма је веома велика и никако се не сме занемарити.

Да ли ће XM 8 на крају изгубити једно слово, и то X, којим се у америчкој војсци означава свако оружје у фази испитивања, остаје да се види. Нарочито да се са чека завршетак ратних операција на тлу Азије, где се та пушка масовно опитује у пустињским ратним условима. ■

Иштван ПОЉАНАЦ

Абрамс у Ираку

Тенк М1 абрамс резултат је неколико покушаја да се изнађе наследник тешких тенкова М26 першинг и М47/48 патон, те серије М60. У наоружање је уведен фебруара 1980. године, као основни тенк армије САД и Маринског корпуса. Супериорност тог оклопњака јасно се испојила током Пустињске олује, када је више од 1.800 абрамса напало Ирак из Саудијске Арабије.

Тенк М1 абрамс производи фирма Chrysler, коју је током прве половине осамдесетих преузела корпорација General Dynamics. До данас је произведено око 9.000 тих моћних тенкова, тешких више од 60 тона, у три варијанте: М1, М1А1 и М1А2. Име је добио по генералу Крејтону Абрамсу, бившем начелнику Генералштаба Копнене војске САД, а у складу са америчком традицијом да тенкове називају именима познатих генерала из претходних ратова (Ли, Шерман, Грант, Патон). Варијанта М1А1 уведена је 1985. године, а разликује се од претходне по топу глатке цеви М256, калибра 120 мм, немачке производње, који је фирма Rheinmetall развила за тенк леопард 2. Уз то су побољшани и оклоп и РХБ заштита.

Следећа варијанта, М1А2, добила је оклоп од осиромашеног уранијума на предњем делу куполе и тела тенка, затим термални визир за командира и нишанцију, опрему за позициону навигацију, дигитални пренос података и уређај за радио-интерфејс. Усвојен је програм за осавремењивање претходних варијанти на ниво М1А2, те усклађивање модела који има војска са тенковима маринаца, ради стандардизације делова и опреме. На шасији М1 засновано је и инже-

њеријско возило Grizzly, а и носач тешког понтонског моста М104 Wolverine (вучица).

Наоружање

Основно наоружање абрамса чини топ М256 120 мм, који по лиценци производи General Dynamics. Он користи неколико врста граната, попут панцирне поткалибарне М829А2 и кумулативне М830, чија најновија варијанта М830А2 садржи софистицирани мултимодални упалач са електронским сензором, којим се, бар теоретски, могу гађати и нисколетећи авиони.

Рат у Ираку указао је на потребу усвајања гранате којом се може деловати против пешадије у нападу, запрека, напада из заседе или пружити подршка сопственој пешадији у нападу, па је тако развијена граната са картечом М1028, која је уведена у наоружање 2003. године. Она садржи 1.150 пројектила од тунгстена, калибра 10 мм, који имају ефекат сличан пуцњу из циновске сачмарице до одстојања од 500 м. Током операције Пустињска олуја, топом су успешно уништани циљеви на одстојању од 4.000 м, па и више.

Тешки митраљез М2, калибра 12,7 мм, смештен је испред командировог отвора на

куполи. На ранијим моделима био је монтиран на електричном постољу и из њега се могло дејствовати даљинским управљањем док је посада затворена у тенку. Поседује телескопски нишан са троструким увећањем. На новим моделима смештен је на покретном постољу. Испред отвора пуниоца налази се митраљез М240В, калибра 7,62 мм, а исто оружје је спрегнуто са топом. Тенк има компјутерски СУВ, који добија податке посредством ласерског даљиномера, сензора за ветар, термалног и оптичког нишана, те сензора за мерење статичког нагиба.

Велики потрошач горива

Абрамс има композитни оклоп који се састоји из бројних слојева челика и керамичких плоча, а развијен је из познатог британског Chobham оклопа. Мада се на њега може поставити реактивни оклоп, што је стандардна руска и израелска пракса, то до сада није примењено. Оклоп је изнутра обложен кевларом који штити од ефекта секундарних пројектила при поготку у тенк. муниција и гориво смештени су у оклопљеним спремиштима са поклопцима и у случају потребе могу бити одбачени експлозивним пуњењем, како би се спречила експлозија у затвореном простору. Уграђени додатни оклоп од осиромашеног уранијума

знатно увећава отпорност тенка на разне врсте ПТ оружја, али са друге стране знатно повећава тежину возила.

Тенк покреће гасна турбина Honeywell AGT од 1.500 kV, има аутоматски хидро-кинетички мењач Allison X-1100-3В са шест брзина, од којих четири служе за возњу унапред, а две уназад. Максимална брзина тенка је 72 км/сат на путу, односно 48 км/сат ван пута. Мотор троши све врсте горива, почевши од стандардног дизела, који војска користи ради поједностављења логистике, преко керозина, бензина било које октанске вредности, па све до авионског горива JP-4 и JP-8.

Гасна турбина се исказала као поуздана, али јој је лоша страна велика потрошња горива, што представља логистички проблем, јер само покретање турбине потроши 40 литара дизела. Струја издувних гасова шири се тако да је пешадији врло тешко да се креће иза тенка током борбе у насељеном месту. Турбина је врло бучна, те се интензитет буке упоређује са звуком хеликоптерског мотора, па се већ размишља о повратку на четворотактне дизел-моторе које користе други западни тенкови. Позитивне стране гасне турбине јесу мале димензије, једноставност, однос тежине и снаге мотора и лака замена у случају потребе.

С обзиром на глобалне интересе САД, намеће се питање транспорта абрамса на

Логистички проблеми

Магазин *Atlantic Monthly* истиче свакодневне енормне потребе окупационих снага у Ираку за горивом и наводи да је један од разлога пораза Ромеловог Афричког корпуса био недостатак горива, те да је Трећа армија генерала Патона морала да обустави своје напредовање кроз Француску у лето 1944. године због истих разлога. Трећа армија је имала 400.000 војника, а потребе за горивом су износиле 400.000 галона дневно. Данас број америчких трупа у Ираку износи једну трећину војника Треће армије, али зато они троше четири пута више горива дневно.

Током претходних деценија експерти за логистику војске САД су проценили да би од укупне количине потрошног материјала који се свакодневно дотура на фронт 50 одсто представљала муниција, 30 одсто гориво, а остатак вода, храна и санитарски материјал. Међутим, још 2001. године, *Defense Science Board* је кориговао ту процену на 70 одсто горива.

„Абрамс“ са комплетом за преживљавање тенка у урбаној борби – TUSK

велике раздаљине, при чему велика тежина тог тенка представља негативни аспект. Постоје само два транспортно авиона ваздухопловства САД који могу превести абрамс: C-17 Globemaster 3 и C-5 Galaxy, и то само по један тенк спреман за борбено дејство, с тим што C-5 може понети два абрамса спремна за транспорт, али у том случају се након искрцавања морају поново монтирати делови оклопа, а такође се мора напунити горивом и муницијом. То се исказало као проблем још током Првог заливског рата, тако да је 1.800 тенкова транспортовано бродовима.

Абрамс је постао значајан комерцијални успех, јер су велики број тенкова купиле друге земље: Египат 777 M1A1, Саудијска Арабија 315 M1A2, Куввајт 218 M1A2 и Аустралија 59 M1A1.

Борбена употреба

Током *Пустинске олује* 1991. године, више од 1.800 абрамса је из Саудијске Арабије напало Ирак. Тада је јасно испољена супериорност тог савременог тенка у односу на совјетске Т-55 и Т-62, а и на осиромашени Т-72 који су имали Ирачани, а који није поседовао ноћну оптику нити било какве модерне даљиномере. Укупно је из строја избачено 18 абрамса, а међу њима су четири оштећена вођеним ПТ ракетама Hellfire, које су на њих грешком испалили хеликоптери АН-64 алач. Неколико тенкова је погођено поткалибарским панцирним гранатама из других абрамса, али је чеони оклоп тенка и бочни оклоп куполе одолео и ниједан члан посаде није погинуо.

Према руским изворима, током инвазије на Ирак 2003, тешки бригадни борбени тимови, састављени од абрамса и БОВ Bradley (САД), односно тенка Challenger Mk2 и БОВ Warrior (В. Британија), брзо су

сломили отпор Ирачана на путу за Багдад и Басру. Квалитативна разлика, те технолошка и организациона супериорност, одне-ле су превагу. Абрамс није сусрео правог противника. Није забележен ниједан погодак у чело тенка или тешке балистичке бочне плоче, било дејством непријатељевог тенковског топа или ПТ ракетама.

Са почетком герилске борбе абрамс постаје врло привлачан циљ, али се напади на њега изводе у слабије заштићене делове тенка – задњи део, бок или кров куполе, односно поклопац мотора. Од 1.100 тенкова, колико је употребљено у Ираку, 70 одсто је погођено, мада су махом претрпели површинска оштећења (амерички извор). Осамдесет тенкова је тешко оштећено, тако да су морали бити враћени у САД ради обимних поправки.

Најмање пет војника је погинуло у тенковима, а десетак задобило поготке у изложене делове тела ван куполе. Амерички официри истичу да имају посла са непријатељем који зна које су слабе тачке оклопних возила и ту усмерава ватрено дејство. Омиљена тактика је велика количина експлозива закопана поред пута којим пролазе тенкови и ОМВ, или смештена у аутомобилу бомби. Та импровизирана експлозивна средства (IED) понекад садрже неколико десетина килограма експлозива. Само један абрамс је уништен на тај начин, 27. октобра 2003, мином од 32 кг, вероватно направљеном од руских минобачачких граната калибра 240 мм. Два члана посаде су погинула, а један је рањен. Један абрамс је 27. новембра 2004. тешко оштећен, а возач убијен, експлозијом три гранате, калибра 155 мм, са укупно 34,5 кг експлозива, сакривених поред пута. Остала три члана посаде нису повређена.

Добро познати догађај од 28. августа 2003. показао је како РПГ-7 остаје проверено средство против тенковске борбе, чак

Мотор „абрамса“ троши све врсте горива – од стандардног дизела до авионског горива JP-4 и JP-8

и данас. Током рутинске патроле, тенк из 2. батаљона 70. оклопног пука 1. оклопне дивизије тешко је оштећен једним поготком. Кумулативни пројектил је пробушио бочне плоче и прстен куполе, пролетео кроз простор за посаду и на другој страни тела тенка направио мноштво малих кратера дубине 30 до 50 мм. Посада је задобила лаке ране, јер је носила панцире.

Америчка штампа је у први мах сугерисала постојање некаквог „тајног оружја“, а технички представник Рок Ајленд арсенала, који је прегледао тенк у Багдаду, у извештају је написао да је „јасно како је пентрататор од жутог истопљеног метала оно што је проузроковало штету, али није јасно какво оружје испуљује такав пројектил и која је врста пројектила у питању? Лоши момци користе нешто непознато, а момци који су томе изложени веома желе да сазнају шта је то и како се могу одбранити“.

Суштина проблема није била у пробијеном оклопу, јер РПГ-7 може пробити, према америчким изворима, 12 инча дебелог оклопа (300 мм), већ у ефекту секундарних пројектила који су проузроковали концентрисани деструктивни млаз, што упућује на ефикасније оружје од РПГ-7, чији је млаз настао дејством кумулативне бојеве главе, фрагментисане природе. Размишљања су ишла почевши од тандемске бојеве главе ПГ-7ВР, која је развијена

Дискутабилна куповина

Проблеми са абрамсом су се испољили одмах после приспећа тенкова у Аустралију. Наиме, због тежине возила од 68 тона, они се не могу превозити железницом, јер мостови у тзв. Северној територији Аустралије нису предвиђени за такво оптерећење. Максимално дозвољено оптерећење мостова износи 50 тона. Уз то се наводи да ће Први оклопни пук, базиран у Дарвину, морати да добије још осам камиона цистерни за снабдевање тенкова горивом, јер гасна турбина има три пута већу потрошњу од дизел-мотора леопарда 1, досадашњих тенкова аустралијске војске.

Парламентарна опозиција истиче да је дискутабилна оправданост куповине абрамса, за коју је утрошено петсто милиона долара, не само због ограничене употребне вредности коју та врста оклопних возила може имати у том региону већ и због логистичких проблема који су у вези и са тежином тенка, и са одржавањем гасних турбина, те се наводи да војска САД троши 25 одсто годишњег буџета за одржавање и ремонт возила на поправке гасних турбина абрамса.

за РПГ-7 са намером да пробије реактивни оклоп, преко РПГ-22, до новог руског ПТ оружја, па чак и до побољшане бојеве главе за РПГ, коју је, наводно, развила фирма из Швајцарске.

Портпарол компаније General Dynamics изјавио је како њихови инжењери сматрају да је нека врста РПГ пројектила погодила тенк и да је то био изузетно срећан хитац. Руски извори тврде да је реч о стандардном ПТ пројектилу РПГ-7 и истичу да је тако оштећен још један *абрамс*, 2. априла 2004, поготком у бок куполе. Том приликом су тешко рањена два члана посаде. Закључак руских аналитичара је да бочни оклоп *абрамса* недовољно штити од погодака из преносивог ПТ оружја, јер је скоро двадесет тенкова уништено застарелим ПТ оружјем, махом РПГ-7.

Противпожарни систем Halon углавном се показао као недовољно ефикасан, јер је последица свих секундарних пожара, насталих као резултат ватре непријатеља, прегревања или квара на мотору, потпуно уништење тенка. Тако су се приликом напада 7. априла 2004. запалиле личне ствари једног од тенкиста, које су биле на спољашњој страни куполе, а како је посада већ напустила возило, ватра је узела маха и измакла контроли. У другом случају запалио се спољни помоћни агрегат и ватра се пренела на друге делове тенка који је изгорео. Амерички извори то потврђују и објашњавају да се пожар проширио јер су делови агрегата кроз решетку поклопца мотора доспели до мотора који је био у радном режиму. Са друге стране, и они и Руси наглашавају разборитост опремања резервоара за гориво и одељења за муницију одбацивим поклопцима, јер је тако у потпуности амортизована експлозија која би у супротном уништила тенк.

Преживљавање

У америчким анализама учовава се осетљивост крова, бокова и задњег дела тенка на поготке и наводе случајеве у којима су погоци противпанцирном муницијом 25 мм из БОВ *Bradley* испаљени у већ оштећене *абрамсе*, пробијали оклоп са задње стране. Комора за извлачење барутних гасова из цеви топа је направљена од фибергласа. Погоци из стрељачког оружја пробијају фиберглас, тако да, због онемогућене евакуације гасова из куполе, насталих након опалења топа, посада врло брзо мора да напусти тенк.

Митраљеви монтирани на куполи немају оклоп за заштиту стрелца, те су тенкисти изложени стрељачкој ватри и неколико их је због тога и погинуло. Филтери за ваздух захтевају стално чишћење и одржавање. Трошење гусеница се испољило као значајан проблем. Руси истичу висок

квалитет друге генерације инфрацрвене опреме за осматрање, која има такву резолуцију да се и мали објекти могу јасно разазнати не само ноћу већ и при лошем времену, па чак и током пешчане олује.

С обзиром на претпоставку да ће борба са ирачким тенковима бити примарни задатак, на почетку инвазије су панцирне поткалибарске гранате чиниле 75 одсто бојевог комплекта муниције, а кумулативне само 25 одсто. С временом је нестала опасност од непријатељевих тенкова, а порасла од герилаца, те се однос граната у бојевом комплекту променио на 40:60, али је до усвајања противпешадијске гранате ватрена моћ у противпешадијској борби, ипак, била редукована. При борби у насељеним местима негативно су се испољили знатна протрузија цеви топа преко задње стране тела тенка, а и значајне следеће тачке дуж вертикалне осе, нарочито у задњој полусфери, те ограничено поље вида нишаније на топу.

Жилаво возило

У страху да најсавременија технологија не постане доступна непријатељу, напуштени тенкови су уништани, али ваља нагласити да се *абрамс* исказао као врло жива возило, јер је једном приликом у тенк прво убачена запаљива ручна бомба, потом је погођен из другог *абрамса* у спремиште муниције, но тек су две ТВ вођене ракете ваздух-земља типа *маверик* успеле да га униште.

Изгорели оклопњак у Ираку

Управо зато је усвојен TUSK (Tank Urban Survival Kit), односно комплет за „преживљавање“ тенка у урбаној борби. То је серија измена којима се увећава отпорност тенка на дејство ПТ пројектила. На бочне стране се инсталира реактивни оклоп, а са задње стране решеткасти оклоп који штити од кумулативних бојевих глава РПГ-а. Митраљез 7,62 мм на куполи добија штит за нишанију и нишански систем који открива топлотну емисију, а митраљез 12,7 мм смештен је у куполу са даљинским управљањем. Са спољне стране тенка монтира се телефон којим пратећа пешадија одржава везу са командиром тенка. Тај комплет се може монтирати на терену.

Возила трупа САД у Ираку морају се занављати, јер су у борбеним операцијама изложена шест пута већем оптерећењу него при мирнодопским. На почетку инвазије већи део опреме био је амортизован. Тако су многи *хамери* били стари већ 14 година, а предвиђени рок употребе за њих је 15 година. Врућина и песак Ирака, уз додатни оклоп, веома су их оптеретили. *Абрамси* имају предвиђен век трајања од 20 година, а већина их је старија од десет. Да би попунили јединице за извођење операције *Ирачка слобода* потребним бројем возила, знатно је умањен број возила из возног парка резервних јединица и Националне гарде. Занављање возила захтева додатно време и велике инвестиције, те ће сигурно трајати и током следеће деценије. ■

Др Александар МУТАВЦИЋ

*TSM DFSV је
родоначелник неких
новијих возила*

Ружно паче

Већ дуги низ година машту конструктора распаљују тенкови са спољашњом уградњом топа. Међутим, до данас ушао је у оперативну употребу ушао само један модел таквог оклопљака, а у развоју је још неколико. Поставља се питање зашто та, на први поглед врло атрактивна концепција тенка, није данас доминантна?

Тенк, као најснажније оклопљено и наоружано оклопно борбено возило, има изузетно велик значај и све армије света поклањају му велику пажњу. Развојни пут је био дуг и врло трновит, са многим искушењима, што посредним, што непосредним. Непосредна искушења односила су се на све многобројнија и ефикаснија противоклопна средства – од противтенковских топова из Другог светског рата, преко ручних ракетних бацача и противоклопних вођених ракета (ПОВР). Посредна искушења долазила су од војних теоретичара који су, под утиском ефикасности појединих, у том тренутку актуелних противоклопних средстава против тадашњих тенкова, предвиђали потпуно избацивање тенка из употребе. Међутим, то се ипак није десило, из више разлога.

Најпре је развијена врло ефикасна тактика употребе, са тачно дефинисаним местом тенка у борбеном поретку, са врло развијеним средствима за подршку, пре свега оклопних транспортера, борбених возила пешадије, трупних артиљеријских и ракетних система ПВО, а не смеју се заборавити ни борбени хеликоптери и авиони, те беспилотне летелице. Потом су подсистеми тенка с временом знатно напредовали, нарочито оклопна заштита. У овом тренутку, оклопна заштита чела најсавременијих тенкова је то-

лико ефикасна да је превазишла пробојност и најсавременијих противоклопних средстава. Из тог разлога, конструктори све чешће примењују дејство на кров, иначе слабије заштићен део. Пионири на овом пољу су Шведњани са ПОВР RBS56 Bill и Bill 2, а тренд су следиле Американци са BGM-71F TOW2B, AGM-114 Hellfire и најновијом FGM-148 Javelin, те Израелци, са ПОВР Gil и Spike. Прве три користе надлетање са дејством бојне главе укосом или вертикално према доле, док остале дејствују из понирања и представљају далеко већи изазов.

Однедавно су сами тенкови добили сличне, из топа лансиране ПОВР, тој групи припада израелска Lahat и француска Polypege. Поред тога, Израелци су се у Либану суочавали са врло неугодним и изузетно снажним импровизованим експлозивним направама које дејствују на бок или под тенка, а најновија генерација противоклопних средстава добија у све чешћим градским борбама све више прилику да уништи и најсавременије тенкове ударом у бочни део. Данас, те проблеме имају Американци у Ираку.

Сва та средства полако али сигурно терају конструкторе да проналазе нове начине заштите савремених тенкова (са свих страна). Израелци су већ годинама суочени са тим проблемом, па су развили читав низ адаптираних тешких оклопних транспортера

са нарочито ојачаним боковима и подом: Nagmashot, Nagmachon, Achzarit, Puma и Nakpadon. Нека од тих возила имају са бока снажнији оклоп од тенкова Merkava.

Последњих година Американци уводе модернизациони комплет на одређени број тенкова Abrams, под називом TUSK (Tank Urban Survival Kit – тенковски урбани комплет за преживљавање), Немци уводе Leopard 2 PSO (Peace Support Operations – подршка мировним операцијама), а Французи Leclerc Azur. Иако та решења дају далеко унапређен оклоп нарочито на боку, уз прилично ниску цену и без потребе да се развијају нови тенкови, њима се повећава маса већ претешких возила. „Системско“ решење у идеалном случају било би развој потпуно новог тенка, који би од почетка имао добру оклопну заштиту са свих страна, али би то чак и са тренутним нивоом технологије представљало велик проблем због повећања масе.

Као очигледно решење намеће се тенк са спољашњом уградњом топа. Јасно је да се на таквом возилу максимално смањује оклопљена запремина, силуэта и самим тим и маса, што се може искористити за постављање додатне оклопне заштите на бокове или кров. Тако би посада била „спуштена“ испод нивоа трупa, где би могла да буде врло добро заштићена. Упркос данашњој актуелности, та концепција је испитивана и раније – током *хладног рата*.

Проблеми

Иако све то делује прилично једноставно, спровођење те идеје није лако. У почетку је потребно урадити прераспodelу низа подсистема. Наиме, већина послератних тенкова има четворочлану или трочлану посаду уколико имају аутоматски пуњач. Возач код свих тенкова седи напред у средини или са стране, док су остали у куполи. Најкомплексније решење је да сва три или чак два члана посаде седе у предњем делу трупa, а постоје изведбе и са два или једним чланом посаде испод топа у обртној корпи. Уколико се купола, као што данас постоји, елиминише, посада и део муниције морају се сместити у труп,

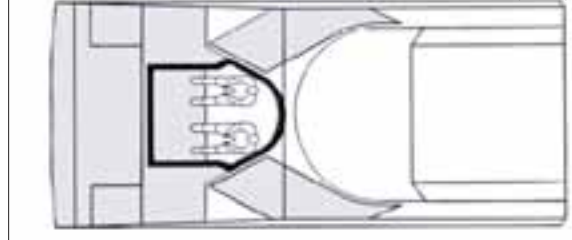
који је на свим тенковима већ пренатрпан погонским системом, муницијом, горивом... Осим тога, свака тенковска купола има и спољашње кутије за смештај алата, резервних делова и друге опреме потребне за нормалну употребу и опстанак посаде на терену. Унутар куполе велики простор заузимају делови нишанских система, нпр. командних панела и слично, који опет, морају да се сместе унутар трупa.

Не треба ни напомињати додатну комплексност која проистиче из просте чињенице да су чланови посаде код спољашње уградње топа у трупу, испод куполе или у предњем делу трупa. Сваки сензор, који се обично налази на горњем делу куполе код класичне куполе, има контролне панеле и екране непосредно испод сензора. Ако је посада у трупу, те јединице треба одвојити. Потом, свака тенковска класична купола поред електричног, електрохидрауличног или хидрауличног система за окретање има и резервни ручни, који се сада такође мора преместити, а да не говоримо о немогућности уклањања застоја у функционисању или храњењу спрегнутог митраљеза или топа.

И коначно, врло је негативна карактеристика ако се командир смести у труп јер губи највише позиције на тенку. На тај начин лишава се важне могућности да сопственим очима, изненада уочи противника, било да је реч о противничком тенку, минама, некој препреци или опасности коју возач не може да види. Наравно, то би се могло решити уградњом електрооптичких сензора, али је тешко постићи подједнако широко видно поље као људско око, резолуцију, тј. комбинацију та два важна фактора и везу са мозгом, која код човека непрекорно функционише и тако обезбеђује сјајно сналажење у простору.

Изглед возила без топа, NGP EGS, положај посаде и оклоп (доле)

Многобројни покушаји

Досадашњи технолошки демонстратори и прототипови показали су прилично бујну машту конструктора и разликују се, пре свега, по распореду седења посаде, врсти аутоматског пуњача, односно места где се муниција налази и степена оклопљености топа. Од наведених начина поделе, најправилнија је она према начину аутоматског пуњења, односно пута који муниција мора да пређе из магацина до лежишта метка у топу. Тај начин поделе се уједно и најбоље поклапа са хронолошким развојем.

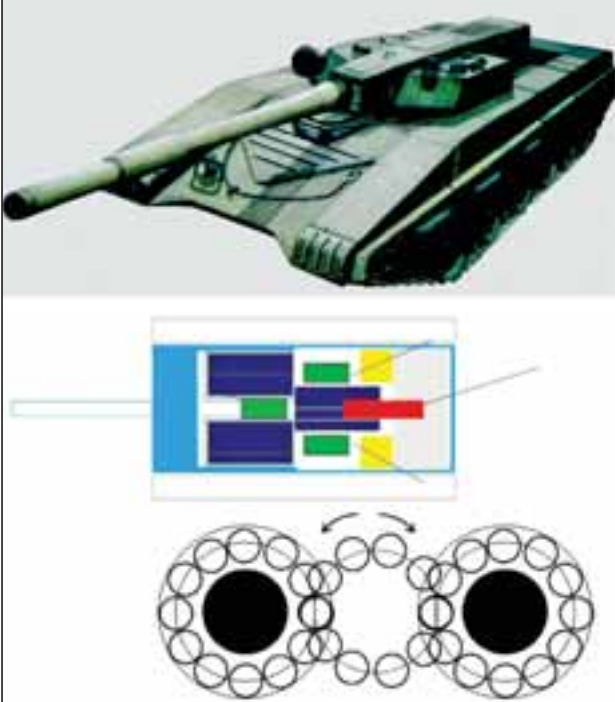
Добар, а одбачен

Вероватно најбољу оклопну заштиту од свих разматраних пројеката имао је немачки демонстратор из серије NGP (Neue Geranzerte Plattformе – нове експерименталне платформе), која је требало да да читав низ возила, од тенка, преко оклопног транспортера и борбеног возила пешадије, до артиљеријског система за трупну ПВО. Пројекат тенка, под ознаком NGP EGS, имао је свега два члана посаде у трупу, дебелу оклопну заштиту, и са чела и са бока, и аутоматски пуњач у задњем делу трупa, испред мотора. Трансфер муниције обављао се кроз корпу куполе.

Та серија возила била је грађена на скраћеној шасији тенка Leopard 2. Међутим, и од тог пројекта се одустало јер се демонстратор појавио средином деведесетих година 20. века када је *хладни рат* био увелико готов, а тенкови Leopard 2 сасвим афирмисани и са великим нарученим серијама.

Шведски UDES-19 са доносачем спуштеним у усек на горњем делу трупa

Једна од могућих конфигурација новог руског тенка, код нас још необјављена. Горе, уметничка визија возила, у средини унутрашњи распоред, и доле, начин попуње централног добоша.

Најједноставнији начин пуњења, односно најкраћи пут који муниција прелази при пуњењу, добија се ако се магацин налази директно у склопу са колевком топа. То значи да се магацин креће заједно са топом и по азимуту и елевацији.

Међу првим возилима из ове групе био је француски лаки тенк AMX ELC из педесетих година прошлог века. Посада се састојала од два члана у трупу – возача и командира/нишаније, а хранење топа је било аутоматским пуњачем у ниши, чији је капацитет био врло ограничен. Сличан је био британски COMRES, на шасији тенка Comet из Другог светског рата, који је имао спољашњи топ 83,6 мм, са два тубуларна магацина са сваке стране, такође прилично малог капацитета.

Повећање капацитета аутоматског пуњача постигнуто је постављањем у трупу. Код тих возила постоје две основне варијанте – са магацином у задњем делу возила, већег капацитета, али технолошки компликованији и са магацином у корпи куполе.

Шведски концепт из седамдесетих, под oznakom UDES-17, настао је у намери да се побољша бескуполни тенк Strv-103. Наиме, он је током шездесетих уведен у наоружање и имао је фиксиран топ у трупу, са покретањем по правцу окретањем читавог трупа, док се елевација постизала повећањем, односно

Лаки тенк RDF/LT, веома мале масе и димензија

смањењем висине предњег или задњег дела трупа од тла, променом

притиска унутар елемената хидропнеуматског ослањања. Модел UDES-17 је имао топ који се могао подићи изнад трупа, окренути и испалити пројектил, док се хранио у доњем предњем положају, из магацина у задњем делу трупа. Распоред седења посаде био је исти као код Strv-103 – са возачем/нишанијом и командиром окренутим према напред и још једним возачем окренутим према назад. Како непрестано подизање и спуштање топа за сваки метак није било практично, пројектован је UDES-19 (слични UDES-20 је било зглобно возило) са спољашњим топом на обртној платформи, са хранењем покретним доносачем пројектила, који се окретао око стожера носача топа.

Доносач пројектила је, након што се оријентисан према назад, спуштан доле, у

нега је са задње стране убациван пројектил из магацина на задњем делу трупа (ту је муниција најбоље заштићена, потпуно је одвојена од посаде у случају експлозије и обезбеђен је велик капацитет), након чега се подизао и оријентисао иза затварача топа, одакле се потискивао у затварач. У предњем делу трупа седели су возач и командир, а нишанија је био испод стожера и окретао се са топом. Проблем је представљала врло слабо заштићена муниција у доносачу, кинематски врло сложен систем пуњења, те лоше заштићен топ, систем за елевацију и смањење трзаја, а то је значило да би противник чак и слабијим топом, рецимо топом са БВП, имао могућност да са бока онеспособи комплетно наоружање тенка.

Амерички концепти побољшаног тенка Abrams TTB (Tank Test Bed – експериментална тенковска платформа) и лаки тенк RDF-LT (Rapid Deployment Force Light Tank – лаки тенк

Тајни пројекат

У штампи се појавио велик број скица руског тенка будућности, од којих већина приказује трочлану посаду у предњем делу трупа, са куполом у средини и погонском групом напред, назад или чак изнад гусеница. Већина цртежа приказује аутоматски пуњач типа карусел у више „спратова“ у корпи куполе. Тај тип аутоматског пуњача постоји већ на тенковима Т-72, али се уградњом више „спратова“ добија далеко већи капацитет и, први пут на руским тенковима, посада се потпуно одваја, мада је тешко замислити да би топ који се налази тачно изнад „преживео“ експлозију муниције.

Основни проблем је дозвољена дужина пројектила, што у великој мери одређује и пробојност поткалибарних пројектила. Ако се претпостави да је пречник тог пуњача највише два метра, што је близу максималне расположиве унутрашње ширине трупа главних борбених тенкова, максимална дужина пројектила морала би бити испод једног метра (на Т-72 је то 700 мм), што за сам пенетратор оставља расположивих неких 0,8 метара. То свакако није довољно, јер би пробојност таквог пројектила могла бити баш на нивоу 800 мм на 2 км, што није велик напредак у односу на постојећи топ 125 мм и представља еквивалент најбољим пројектилима 120 мм (амерички М829А3 и немачки DM53 и DM63).

Висок потенцијал показала је јорданска купола Falcon II, уграђена на трупу тенка Challenger

Електроника и сензори

Оно што конструкторима годинама и деценијама није полазило за руком можда ће решити нова технолошка достигнућа, пре свега на пољу електронике и сензора. Најбољи пример је прототип панорамске справе швајцарске компаније Oerlikon Contraves, са покривањем читавих 360°, која би могла бити основа за развој командирове справе за тенк нове генерације. Користи укупно осам дигиталних камера, које генеришу кружну слику (коју корисник види као да посматра околину „кроз“ тело возила). Посебан сензор региструје у ком правцу је корисник окренуо главу и приказује одговарајућу слику, а ако жели да види слику иза себе, то може учинити покретањем посебне палице.

за брзопокретне јединице) имали су три члана посаде у предњем делу трупа, постављене један до другог и аутоматске пуњаче у корпи куполе. Модел RDF-LT је имао топ 75 мм са телескопском муницијом врло мале дужине, тако да се испод куполе налазио магацин са 60 вертикално распоређених метака. Метак се подизао према горе и ротирао у хоризонтални положај, након чега се убацивао у цев. Тако је остваривана врло велика брзина гађања од 60 метака у минути. Топ је био прилично добро заштићен за масу 13,4 тона. Међутим, и од тог возила се одустало због приличне сложености и високе цене, а и постало је јасно да топ 75 мм неће бити способан да се ефикасно супростави совјетским тенковима Т-64 и Т-72.

Модел ТТВ је био покушај да се искористе искуства са RDF/LT, али примењена на тенку Abrams. Трочлана посада је такође била смештена у предњем делу трупа, а осматрање је било помоћу три широкоугаоне

панорамске справе – две на трупу и једна на куполи. Топ је био одлично заштићен, а муниција 120 мм налазила се у вертикалном положају, са врхом према доле. Доносач метка, на задњем зиду корпе куполе је метке ротирао и позиционирао наспрам затварача, након чега је убацивао у лежиште метка. Ипак, иако су искуства са постојећим возилима била позитивна, прекинут је даљи рад на ТТВ.

Занимљива решења

Веома занимљиво решење понудила је америчка компанија TCM (Teledyne Continental Motors), која је 1984. завршила прототип возила – лаког тенка DFSV (Direct Fire Support Vehicle – возило за пружање непосредне ватрене подршке). У односу на претходнике, то возило је било конвенционалније, јер су унутар корпе куполе била смештена два члана посаде – лево нишанија, а ко-

мандир десно, док се између њих налазио револвер са девет метака за топ 105 мм. Иза корпе куполе била су још два револвера за попуну добоша из корпе куполе.

Мотор је био постављен напред десно, трансмисија попреко, чиме је остварена додатна заштита, а возач је седео лево од мотора, као и код већине ОТ и БВП. Возило је представљало успешно решење, са једном једином маном (осим оних карактеристичних за возила тог типа) – није остварено потпуно одвајање посаде од муниције, мада је велика олакшавајућа околност била што се користи муниција 105 мм са класичном месинганом чауром, која је далеко отпорнија на експлозију барутног пуњења него муниција 120 и 125 мм са сагорљивим чаурама. Ипак, на конкурс армије AGS (Armored Gun System – оклопни топовски систем), победу је однео FMC-ов CSVL (Close Support Vehicle Light – лако возило за ватрену подршку).

Од тога се одустало, али је америчка компанија TCM понудила је тај борбени модул, под ознаком LPT105 (Low Profile Turret – купола мале силуете) за уградњу у тенкове Т-54/55, Т-62, М41, М47, М48, М60, Leopard 1, AMX-30 и Centurion, па чак и амфибијске транспортере AAV7A1.

Веома је био занимљив и концепт најсавременијег америчког тенка Block III, о коме је много било речи и у домаћим публикацијама, као примеру нове генерације тенкова. Имао је тело слично тенку Abrams, скраћено за један точак ходног дела и са борбеним модулом LPT, али са топом 120 мм. Колика би била уштеда у маси при евентуалној уградњи у тенк M1A2 Abrams, може се закључити из следећег: маса модула LPT намењеног за уградњу у главне борбене тенкове износи 5.806 кг (у лаке 4.354 кг), док је маса куполе абрамса M1A2 чак 23 тоне! С друге стране, LPT морао би понети топ од барем 120 мм, што би неизбежно

Амерички ТТВ са одлично заштићеним топом и три панорамске справе

повећало масу модула на око осам тона, док би се допуна револвера из корпе куполе морала изводити из два револвера за попуну у предњем делу, где се тренутно на абрамсу налази гориво. Уградњом нове, компактније погонске групе (нова турбина LV100 или погонска група EuroPowerPack са турбо-дизел мотором MTU883), што је у пар наврата и било у плану, смањила би се потрошња горива и направило место за веће резервоаре поред мотора, чиме би се елиминисали резервоари из предњег дела. Ако би се задржала постојећа маса од 63 т, за додатну заштиту било би на располагању око 15 т, што је велик потенцијал за повећање заштите са бока и крова.

Модул за тенкове се од основног, лаког, са возила DFSV разликује по већем пречнику котрљаче, повећаном капацитету револвера са 10 на 15 метака и система надопуњавања револвера, које се изводи спреда, а не од позади, сходно расположивом простору на већини тенкова (позади је погонска група). У недостатке може се убројити могућност командира да осматра при углу 330°, дакле не према носачу топа, али је то улажено чинињеницом да оба члана посаде из корпе куполе могу обављати улогу командира и смењивати се према тактичкој ситуацији.

Завршетком *хладног рата* окончан је рад на многим егзотичним пројектима због смањења војних буџета. На новоискрсле проблеме конструктори су одговорали побољшавањем постојећих возила и увођењем нових, боље покретних возила точкаша.

Одговор конструктора

Точкаши су, поред знатно мањих трочкова употребе и дужег радног века, имали, што је за мировне операције врло битно, мање агресиван изглед. Пионири на масовном увођењу точкаша били су Французи са возилом VAB, а ускоро су следили и Американци, који су увели нешто модификоване швајцарске точкаше Piranha III, под називом Stryker. Како је тај програм опремања подразумевао велики број верзија, између осталог и варијанту са топом 105 мм, искоришћен је поменути модул компаније TCM (LPT105). На тај начин је Stryker MGS (Medium Gun System) добио веома велику ватрену моћ, али се критикује релативно мали борбени комплет од 18 метака.

Врло интересантно решење стигло је из једне од земаља на коју бисмо до пре десетак година последње помислили у контексту градње тенкова, а то је Јордан. Наиме, KADDB (King Abdullah II Design and Development Bureau – пројектантски и развојни биро краља Абдулаха II), у сарадњи са јужноафричком компанијом MCB и британском Claverham, избацило је на тржиште занимљиву куполу Falcon II намењену модернизацији тенкова M60, Centurion, AMX-30 и Challenger. Та купола комбинује успешна решења из ранијих пројеката: командир и нишанџија седе у корпи куполе, као код TCM DFSV, али је топ врло добро заштићен, барем толико као и код тенкова намењених за модернизацију. Хранање се врши помоћу једног добоша са шест метака и лучним магацином са четири метка у ниши (укупно

десет спремних за дејство). Употребом те куполе добија се и релативно велика брзина гађања од 13 метака у минути, повећање калибра топа на 120 мм (швајцарски топ CTG-Compact Tank Gun са цеви дужине 50 калибара), релативно добра заштита топа уз смањење ширине чеоне пројекције на 1,4 м и смањење масе тенка.

Можда је најатрактивнији, али и најбоље чуван, пројекат руског тенка будућности, чије је увођење 22. децембра 2007. за 2009. најавио заменик министра одбране и генерал армије Николај Макаров. За сада је само објављено да је реч о спољашње уграђеном топу, мада детаљи нису познати.

Доста пажње привукла је још једна могућа конфигурација, која показује велику сличност са TCM DFSV, са револвером у средини корпе, командиром и нишанџијом са леве и десне стране у корпи, возачем напред у средини и поред њега два револвера за попуну револвера у корпи. Запањује дужина муниције, за коју се тврди да је дуга чак 1,8 м, дводелног типа, тако да би дужина самог пенетратора могла бити више од једног метра, што би резултирало знатно већом пробојношћу него постојећи пројектили.

Да ли ће се у перспективи постојећи тенкови заменити новом генерацијом са спољашњом уградњом топа, показаће време. Свакако маса нове генерације тенкова постаје превелика и само је питање времена када ће притисак на подлогу постати неподношљив или ће систем вешања „отказати послушност“. Једно је сигурно, тенк сигурно неће „изумрети“, већ ће с временом доживети еволуцију. Ишчекује се само у ком ће се правцу она кретати. ■

Себастијан БАЛОШ

Многобројна решења са TCM DFSV преузео је Stryker MGS, али на точкашој шасији

Највећи десантни брод

Америчка морнарица се, на основу искустава током Другог светског рата, посветила развоју десантних бродова. У то време били су популарни десантни бродови докови, десантни тенконосци и десантни носачи хеликоптера. Ради изградње брода који би био комбинација свега наведеног, после успешне серије бродова Tagawa, морнарица САД започела је изградњу серије бродова Wasp. Они су својим дизајном и величином надмашили све до тада изграђене десантне бродове.

Ловила класе Wasp специјално су дизајнирана за смештај и употребу авиона AV-8B Harrier и лебдилица LCAC, те целе палете осталих морнаричких хеликоптера, десантних средстава и специјалних амфибијских возила, који би требало да подрже Десантну експедициону јединицу (MEU) од 2.000 војника. Такође, брод је опремљен потпуно софистицираном опремом за командовање, контролу и комуникацију, те осталим савременим електронским и оружаным системима.

С обзиром на то да су ти бродови грађени као наследници класе Tagawa, треба истаћи да их раздваја могућност укрцаја чак три лебдилице LCAC (у односу на само једну на бродовима те претходне класе). Такође, полетна палуба и лифтови за подизање хеликоптера измењени су толико да је могуће укрцати два додатна хеликоптера, уз још неке додатке који том броду дају веће капацитете за извршавање десантних операција.

По америчкој десантној стратегији „Напред, од мора,“ ти бродови су опре-

мљени да своје трупе искрцају (десант) и хоризонтално и вертикално (хоризонтално – десантним пловилима, вертикално – десантним хеликоптерима).

Да би се што боље искористила слетна палуба, нису изграђене ski jump рампе за полетање авиона AV-8B Harrier, па је њихов борбени потенцијал смањен јер троше велику количину горива на вертикално полетање и слетање. Бродски хангар за летелице може да смести 28 хеликоптера CH-46 или неких других еквивалентно том броју.

Како би извршавао своју основну мисију – десантни напад, брод је опремљен специјалним системом којим се синхронизују операције хоризонталног и вертикалног искрцаја трупа, материјала и возила. Тај систем је повезан са два лифта за подизање летелица из хангара на слетну палубу и шест лифтова димензија 12 x 25 стопа за претовар материјала из теретног простора. Терет се превози до хеликоптера или до десантно-искрцних средстава у доку.

Тај брод, поред тога што превози авионе, хеликоптере и десантна средства, пре-

вози и тенкове, камионе, ципове, разна возила, артиљерију, муницију, и све оно што је неопходно да се једна десантна мисија изведе у потпуности. О величини брода говори и чињеница да поседује сопствену железничку пругу како би лакше превезао терет из товарног складишта до тачки за искрцавање.

Поред лебдилица, брод може да превози и класична десантна средства са пропелером. Када се док наплави, та искрцна средства, са војницима и возилима, излазе из трупа брода и даље возе до обале.

Поред импозантних десантних капацитета, брод има и многе друге предности. На пример, шест потпуно опремљених операционих сала и болницу са 600 лежаја. Располаже медицинским и стоматолошким капацитетима који могу да пруже помоћ за 600 повређених војника, али и цивила, уколико се користи у хуманитарним мисијама. Те услуге су у потпуности доступне и члановима посаде и уквцаним трупима. Главне медицинске просторије укључују четири велике и две помоћне операционе сале, четири стоматолошке ординације, рендген-салу, банку крви, лабораторије и болесничка одељења. Да би се убрзало збрињавање повређених, уграђени су посебни лифтови, који их са слетне палубе превозе директно у медицинска одељења на броду.

У тој класи изграђено је осам бродова: Wasp LHD-1, Essex LHD-2, Kearsarge LHD-3, Boxer LHD-4, Bataan LHD-5, Bonhomme Richard LHD-6, Iwo Jima LHD-7 и Makin Island LHD-8.

WASP

Депласман: око 40.000 т

Димензије: 253,2 x 31,8 x 8,2 м

Погон: два котла, две парне турбине, укупне снаге 70.000 хп, два пропелера

Брзина: 20+ чв (на пробној возњи чак 23,5 чв)

Радијус: 9.500 Нм, при брзини од 20 чв

Наоружање: – 2/МIII лансера ракета
ПВО система Sea Sparrow
– 3/VI топа од 20 мм Phanlax CIWS
– осам митраљеза

Стандардна количина десантних возила:

– пет тенкова М1 абрамс
– 25 оклопних транспортера ААV7А1
– 8 М198 самоходних хаубица калибра 155 мм
– 68 камиона
– неколико десетина осталих специјалних возила

Неколико различитих комбинација летилице:

– 12 хеликоптера CH-46 Sea Knight
– 4 хеликоптера CH-53 Sea Stallion

– 2 хеликоптера UH-1N Hjuі

– 4 хеликоптера AH-1W Super Cobra

– 6 авиона AV-8B Harrier, или

– 12 хеликоптера CH-46 Sea Knight

– 9 хеликоптера CH-53 Sea Stallion

– 4 хеликоптера UH-1N Hjuі

– 4 хеликоптера AH-1W SuperCobra

– 6 авиона AV-8B Harrier, или

– 12 хеликоптера CH-46 Sea Knight

– 9 хеликоптера CH-53 Sea Stallion

– 6 авиона AV-8B Harrier, или

– 42 хеликоптера CH-46 Sea Knight (десантирање трупа) или

– 20 авиона AV-8B Harrier

– 6 противподморничких хеликоптера (мисија контроле ваздушног простора)

Десантно-искрцна средства: два LCU или 3 LCAC или шест LCM или 40 AAV (нормално крцање) 61 AAV (пренапрегнуто крцање)

Посада: 1.108 чланова (104 официра) + 1.600 – 1.894 војника морнаричке пешадије

Највеће крстарице

Крстарице класе *киров* представници су некад моћне совјетске флоте, док је *лонг бич* (Long Beach) једина у својој класи, и некад је била у саставу америчке ратне морнарице. Поред својих импозантних димензија те бродове краси још једна заједничка црта – обе имају нуклеарни погон, који се није показао као најбољи избор.

Америчка крстарица *лонг бич* је врло специфичан ратни брод, не због оног што је био, већ што је могао да буде. Иако првобитно дизајниран као фрегата, у поступку дораде пројекта изграђен је у крстарицу, која је, поред своје основне функције – да штити флоту од напада из ваздуха, требало да носи и испуљује балистичке ракете.

То је, иначе, била прва америчка крстарица развијена и направљена после Другог светског рата (не прерадом неког постојећег брода). Била је прва америчка крстарица на нуклеарни погон и први брод који је, као основно оруђе имао вођене пројектиле.

Сам пројекат није ишао глатко, јер су стално додавани нови борбени системи. Вођена је дебата о томе који ракетни систем ПВО треба инсталирати. Иако је систем Talos био примамљивије решење због свог великог домета, ипак је одлучено да само један такав систем буде уграђен на брод, јер су његове резервне ракете морале да се поста-

вљају хоризонтално, а њихова дужина је била запањујућих 11 метара.

Према првобитном пројекту требало је уградити четири ракете Regulus, а после измене чак осам ракета Polaris (реч је о раним балистичким ракетама са нуклеарним бојним главама, касније инсталираним у подморнице). Новина на том броду били су и радари за праћење циљева у ваздуху, познатији као SPS-32/33. Они су били у облику равних плоча постављених дуж обода командног моста (врло слично AEGIS систему данас). За разлику од већине бродова који су свој век претрајали углавном у мирнодопском режиму, посада те америчке крстарице стица-

ла је искуства у борбеним дејствима у Вијетнамском рату.

Двадесет трећег маја 1968, са две ракете Talos оборена су два мига (МиГ) Северног Вијетнама. То је први пут у историји да је брод уништио авион вођеном ракетом и, такође први пут у историји, да је ратни брод на нуклеарни погон постигао погодак у непријатељски циљ. У септембру 1968. оборен је још један миг, мада се зна да је велики број ракета Talos и Terrier промашивао своје циљеве.

Брод је имао платформу за прихват хеликоптера, али никад хангар за смештај.

Како је време пролазило, полако су застаревали системи инсталирани на броду и требало га је осавремениити да би одговорио новим технолошким променама. Године 1979. извршена је прва реконструкција, и тада је крмени систем ПВО Talos замењен

Long Beach

Депласман: 16.300 т стандардни, 17.250 т пун

Димензије: 219,8 x 21,8 x 9,3 м

Погон: два нуклеарна реактора C1W, две гасне турбине, два пропелера

Брзина: 30 чв

Радијус: неограничен

Посада: 825 чланова (55 официра)

Наоружање: – 1/II лансер ракета ПВО Talos, домета 150 км (40 ракета)
– 2/II лансера ракета ПВО Terrier, домета 50 км (240 ракета)
– 1/VIII лансер противподморничких ракета ASROC, домет 10 км
– 2/I топа од 127 мм, на средини брода иза командног моста
– 2/III TC 324 мм за противподморничка торпеда

Каснијом модернизацијом брод је наоружан следећим системима:

– 2/IV ласера противбродских ракета Harpoon, домет 90 км

– 2/II лансера ракета ПВО Standard, домета 64 км

– 2/IV лансера крстарећих ракета Tomahawk

– 1/VIII лансер противподморничких ракета ASROC

– 2/I топа од 127 мм

– 2/VI топа од 20 мм Phalanx CIWS

– 2/III TC 324 мм за противподморничка торпеда

Од електронске опреме треба издвојити радаре за ваздушно осматрање SPS-32/33, који су касније замењени савременијим SPS-48/49 и радаром за површинско осматрање SPS-67, као и сонарима SQQ-23.

противбродским ракетним системом Harpoon и лансерима крстарейћих ракета Tomahawk. Наредном модернизацијом 1985. инсталисане су ракете Tomahawk.

Једно од последњих већих распоређивања било је у јулу 1986, када је формирана борбена група око бојног брода New Jersey BB 62 и први пут после Корејског рата размештена у западном Пацифику.

Церемонија повлачења брода из активне службе обављена је 2. јула 1994. у бази Норфолк. Иако технолошко чудо свог времена, та крстарица је била превелика, преспора и прескупа да би имала своје наследнике. Међутим, ми је помињемо јер је рекордер у својој класи.

Крстарице класе *киров* дефинитивно су највеће на свету, и по величини премашују и највеће америчке крстарице *лонг бич*. Одликује их, пре свега, депласман од око 24.000 тона, у пуном оптерећењу. Данас је у оперативној употреби само један брод те класе. Последњи је изграђен „Петар Велики“, који чува успомену на великог руског цара. Иако је додељен Северној флоти (најјача, јер је најближа територији САД), тај брод ретко испловљава. Својим наоружањем могао би да за-

мени читаве армије мањих земаља, вероватно и наше.

Брод је опремљен и системима за управљање ватром, радарима за површинско и ваздушно осматрање, сонарима и свим осталим електронским уређајима за сигурну пловидбу и борбу.

Према неким изворима, брод може да употреби више од 500 ПВО ракета.

У тој класи изграђена су четири брода

и њихова имена су: *Адмирал Усхаков* (екс-Киров), *Адмирал Лазарев* (екс-Фрунзе), *Адмирал Накхимов* (екс- Калинин), *Петар Велики* (екс-Јуриј Андропов).

Прва два брода су распремљена у северној, односно, пацифичкој флоти и вероватно ће бити послата на резање (у отпад). Пропали су планови за оживљавање трећег брода „Адмирал Накхимов“ и његова судбина је неизвесна. ■

Драшко ДУРКОВИЋ

Киров

Депласман: 18.700 т стандардан, 24.000 т пун

Димензије: 252 преко свега, 230 на воденој линији x 28,5 x 9,1 м

Погон: CONAS (комбинација нуклеарног реактора и парних турбина), два нуклеарна реактора, два парна котла, две парне турбине, 102,9 MW снаге, два пропелера

Брзина: 30 чв

Радијус: 14.000 Nm, при брзини од 30 чв

Посада: 726 чланова (82 официра) + 18 чланова хеликоптерских јединица

Наоружање: – 20 противбродских ракета SS-N-19 Shipwreck, домета од 20 до 450 км, брзина 1.6 М, бојна глава 350 кТ или 750 кг експлозивног пуњења,
– 12/VIII лансера ПВО ракета SA-N-6 Grumble (морнаричка верзија C-300), домета до 100 км (96 ракета),
– 2/II лансера ПВО ракета SA-N-4 Gecko, домета до 15 км (40 ракета),

– 2/VIII лансера ПВО ракета SA-N-9 Gauntlet, домета до 12 км (128 ракета),

– SS-N-15 новатор противподморнички ракетни систем, који се испушта из трупа брода, домета 45 км, бојна глава нуклеарна или торпеда

– 1/II топ 130 мм на крми, домет 29 км,

– 6 система CADS-N-1 за блиску ПВО брода, сваки систем се састоји од двоцевног топа 30 мм и осам ракета SA-N-11 Grisson, домет ракета је 8 км, топова 2 км

– 2/V TC у трупу за торпеда Туре 40 или ракете SS-N-15 Novator

– 1 РБУ 12.000 бацач противподморничких мина, домета 12 км

– 2 РБУ 1.000 бацач противподморничких мина, домета један км

Пасивне мере заштите: 2/ИИ ПК 2 150 мм лансера мамаца, вучени противторпедни мамац

Активне мере заштите: ESM/ECM 8 Foot Ball, 4 Wine Flask, 8 Bell Bash, 4 Bell Nip
Противторпедне мере: УДАВ-1М систем
Хеликоптери: три Ка-27 Helix

Шпански брод „Хуан Карлос Први“

Ове године, у бродоградилушту Navantia Ferrol свечано је поринут највећи икад саграђени ратни брод за шпанску ратну морнарицу. Грађен је као десантни брод типа LHD (landing helicopter dock – десантни брод док са палубом за узлетање хеликоптера) и представља највећи ратни брод у шпанској ратној морнарици.

Још се са сигурношћу не зна како ће „Хуан Карлос I“ бити коришћен, али свакако може да извршава велики број различитих мисија. Грађен је тако да може да замени носач авиона, да учествује у мисијама са десантним бродовима, типа Galicia, као брод носач хеликоптера или у мисијама спасавања и евакуације. Коначно, брод може да се користи и као носач авиона са кога би полетали хеликоптери и авиони са вертикалним узлетањем и узлетањем са кратким залетом V/STOL (vertical/ short take off landing).

Брод има депласман од 27.563 т (пун), димензије 231 x 32 x 6,8 м, достиже брзину од 21 чв. Радијус му је 9.000 Нм при брзини од 15 чв. Посада броји 243 члана.

Ако се користи као десантно-искрчно средство, у њега може да се сместе четири

LCM -1E (један тенк М60 А3 или шест HUMMER возила или два шестотонска камиона са две хаубице М109А2 од 155 мм или једна хаубица М109А2 са вучним возилом и једно возило за превоз муниције).

Комбинација ваздухоплова које може понети је следећа: шест V/STOL авиона или четири СН-47 Chinook хеликоптера или шест NH 90 хеликоптера или шест АВ 212 хеликоптера или шест LAMPS III хеликоптера.

Д. Д.

Црногорци набављају нова средства НВО

Министарство одбране Црне Горе почело је са набавком новог наоружања и опреме намењених првенствено Бригади за специјалне операције Војске Црне Горе. Како је саопштено, за потребе Антитерористичког батаљона и Поморског одреда Бригаде за специјалне операције већ је уговорена куповина нових аустријских пиштоља Glock, модел 17, а од реномираног немачког произвођача „Heckler&Koch“ купљене су нове аутоматске пушке HK416A2, аутомати MP5A5 и снајперске пушке MSG90A1, све у калибру 5,56x45 мм. Купљена је и одређена количина муниције тог калибра.

Раније је за специјалце набављена и нова смучарска и алпинистичка опрема, а ових дана за поморске диверзанте стигла су и два нова специјална гумена чамца са пластичним дном типа RHIB. Чамце произвођача „Valiant“, дуге 8,5 метара, погоне по два ванбродска мотора „Mercury Verado“ од по 250 КС, са којима се постижу брзине веће од 45 чворова. Чамци су опремљени радарима и осталом навигационо-електронском опремом, те са појединим деловима специјалне опреме у складу са наменом коришћења у јединици поморских диверзаната.

У Министарству одбране Црне Горе планирају да до краја ове године у све јединице војске као основно стрељачко наоружање уведу и нову аутоматску пушку у калибру НАТОа 5,56 мм, али се за сада не зна који ће модел новог оружја у црногорској војсци заменити актуелну „Заставину“ аутоматску пушку М-70 калибра 7,62 мм.

За ову годину предвиђена је и набавка нових средстава личне заштите и везе, муниције, транспортних и теренских возила, а и вишенаменских хеликоптера, за које је у најужој конкуренцији руски модел Мил Ми-171.

Н. Б.

Хрвати купили финске ракетне чамце

Хрватска ратна морнарица је за свега шест милиона евра купила два бивша ракетна чамца од финске ратне морнарице. Ова симболична цена повезује се са одлуком хрватске владе да купи оклопна возила типа патрија, које представља фински бренд.

То су бродови класе Хелсинки, који су у оперативној употреби од 1981, односно 1985. године. Стандардног су депласмана од 280 тона, пуног од 300 тона. Димензије брода су 45 x 8,9 x 3 м, погоне га три дизел мотора MTU 16V 538 TB92 укупне снаге 9.000 HP, при којој остварује брзину од 30 чворова.

Наоружање брода чини осам противбродских ракета RBS 15, домета до 70 км, топ калибра 57 мм и два двоцевна топа од 23 мм, а и два бацача дубинских бомби.

Д. Д.

Партизанска летелица

Противгерилски авиони какви су развијани за америчке оружане снаге педесетих година били су узор за лаки борбени авион крагуј, намењен развоју герилских ескадрила у ратно доба. Израђена су 43 примерка која су имала необичан пут – били су у саставу лаких борбених ескадрила, служили за обуку резервних пилота, коришћени у борбеним задацима за време рата... Неки од крагуја још увек лете на аеромитинзима широм света.

Стратегија „Општенародног одбрамбеног рата“ из 1959. године увелико се одразила на планове организације и развоја ЈНА. На основу тог документа постепено су створене бројне снаге пасивне резерве као паралелни део оружаних снага. Оне су се активирале у рату. Као узор за такву пасивну резерву послужила су искуства из партизанског рата, као пример тоталне одбране. Једна од последица тог стратешког модела били су планови за ратни развој ескадрила предвиђених за примену са малих травнатих летишта у близини или чак у дубини простора под контролом противничких снага. То је требало да буду герилске лаке борбене ескадриле, у рату попуњене пилотима из резервног састава.

На почетку су у ескадрилама лаке борбене авијације (*елаба* или *елба*), како гласи званичан назив тих састава, коришћени школски авиони *утва* 213, а затим *соко* 522. Они су били само привремено решење, до увођења у наоружање наменски

пројектованог лаког борбеног авиона. У почетним плановима он је називан *партизан*, али је врло брзо, 1959. године, преименовао у *крагуј*.

Развој

Тадашњим плановима пренаоружања вида предвиђало се, зависно од избора осталих летелица, да се произведе од 200 до 300 *крагуја*. У једној од студија он се представља као „масовни народни авион“. Планирано је да има мотор *леонидас* (Leonidas), снаге 400 КС, унифициран са хеликоптером С-55, за који се тада узимала лиценца, или да се алтернативно набави погодан мотор од 300 КС. Тражено је да има један или два митраљеза калибра 12,7 мм и да носи две авионске бомбе од 50 или 100 кг, две ракете ХВАР од пет инча (127 мм) или четири до шест лаких ракета. На обликовање авиона утицала су и нека савремена решења, нарочито амерички лаки борбени авион *фletcher* FD-25 (Fletcher).

Када је 1961. године у Ваздухопловном техничком институту у Жаркову покренут пројектни задатак П-2, алијас *крагуј*, захтеви су редефинисани и прилагођени америчком мотору од 340 КС *лајкоминг* (Lycoming) GSO-480В1А6. На основу процена о растреситом размештају авиона и коришћењу травнатих полетно-слетних стаза (ПСС), дужине око 250 метара, тражено је да се пројектује потпуно метални нискокрилац, једносед, са фиксним точковима и гумама ниског притиска. Осим ватрене подршке, герилски авион требало је да се користи за борбу против вертикалног маневра противника.

Процењивало се, по узору на искуства из локалних ратова у Индокини, Алжиру и Малаји, да ће герилске јединице стално угрожавати хеликоптери и да ће у тим околностима и авион релативно мале брзине крстарења моћи да изађе на крај са десантима противника.

У избору стрељачког оружја превагнула је идеја да се *крагуј* користи за борбено узнемиравање и да може имати мали калибар, али већу количину муниције. Зато су у крила авиона уграђена два митраљеза калибра 7,7 мм *колт-браунинг* Mk II (Colt-Browning), са по 650 метака. Два поткрилна носача предвиђена су за подвешавање две разорне авионске бомбе према избору ФАБ-50, ФАБ-100, или пламене авионске бомбе од 150 литара, или касете са парчадним авионским бомбама од 2,4 или 16 кг или, алтернативно, два лансера за по 12 невођених ракетних зрна ФФАР-2,75 (ВРСС-69,8 мм), какве су коришћене на млазним ловцима пресретачима Ф-86Д. На две шине за ракетно наоружање подвешавале су се две невођене ракете ХВАР. Нишански уређај ПБП-16 представља стандард борбених авиона Совјетског Савеза из времена Другог светског рата.

Први прототип авиона

Пројектанти из Жаркова нису имали већих проблема у развоју. У РВ и у фабрици „Соко“ из Мостара добили су задатак да израде два прототипа. Први *крагуј* са евиденционим бројем 30001 полетео је 21. новембра 1962, а други – 30002, четири месеца касније. Оба прототипа прошла су провере у Ваздухопловном опитном центру и на основу солидне оцене могућности, предузете су припреме за серијску производњу. Додуше, у РВ и ПВО су се преодомислили и проценили да ће серија од 14 примерака бити сасвим довољна за попуну једне ескадриле.

Прва четири авиона су марта 1967. из „Сокола“ предата Ваздухопловном опитном центру, а из руку опитних pilota дошли су после месец дана у састав 460. елаба из 82. авијацијске бригаде (абр), базиране на аеродрому *Церкље*. До краја јула 1967. у ту ескадрилу пристигли су последњи из серије авиона са евиденционим бројевима од 30101 до 30114. Они су добили интерну ознаку вида J-20, прву из секвенце за јуришне авионе.

Употреба у ЈНА

Млазни авиони J-21, *јастреб*, уведени су 1973. године у 460. елабу, која се одржала свих J-20 у корист 467. елабе. Та јединица се до тада водила само као резервна ескадрила, предвиђена планом ратног развоја у саставу 82. абр. Део припадника 460. елаба ушао је и у новоформирану 466. елаба са авионима 522, такође из састава 82. абр. Она је пренаоружана на J-20 почетком јесени 1976, када су на аеродром *Лучко* пристигли први J-20.

Средином седамдесетих година авиони 522, до тада коришћени за обуку ученика Школе резервних официра авијације

(ШРОА) и тренажу резервних pilota, примакли су се завршетку каријере. Зато је из „Сокола“ наручено 27 J-20, десет година после завршетка производње прве серије! Они су добили ознаке у секвенци од 30131 до 30157 и требало је да дођу у тренажне ескадриле и у 462. елаба из састава ВВА, базиране на аеродрому Тузла. Ту су се обучавали ученици ШРОА.

Пилоти сталног састава те ескадриле почели су новембра 1976. да лете на аеродрому у Земунику, на позајмљеним J-20. Током пролећа 1977. тринаест нових J-20 примљено је у 462. елаба. Следећих седам „Соко“ је предао у 466. елаба из 82. абр, а исто толико преосталих у јулу 1977. привремено је примљено у 462. елаба, али су у октобру прелетели из Тузле на аеродром

„Ратни“ задатак

Лета 1968. авион J-20 већ је добио „ратни“ задатак: после инвазије снага Варшавског пакта на Чехословачку, августа 1968, у ЈНА су предузете бројне активности у оквиру одбрамбених припрема, названих вежба „Авала“. Од 460. елаба очекивало се да дејствује по евентуалном искрчаном ваздушном десанту и да, након тога, подржавају КоВ на помоћном правцу Птуј–Цеље–Љубљана. У том тренутку је у ескадрили било 11 авиона у летном стању. Четири је требало поправити, а један се затекао у Ремонту у заводу „Београд“ у Земунику. У то време су J-20 интезивно летели. Просек по једном авиону у 1968. години износио је 130 часова налета.

Панчево и уврштени су у 461. елаба 98 обр.

На основу наредбе потписане 1978, у Команди вида су пре производње додатних летелица J-20, ескадриле са J-20 изашле из састава 82. и 98. обр и директно су потчињене командама корпуса: 466. елаба и 467. елаба премештена на аеродром Брник, потчињене Петом ваздухопловном корпусу из Загреба, а 461. елаба Првом ваздухопловном корпусу из Ниша.

Са тим променама завршио се процес замене 522 са J-20 на задацима обуке резервног састава. У 462. елаба проводила

Удеси

Авион J-20 се показао као релативно безбедан. Неколико удеса због отказивања технике завршило се само са материјалним штетама. У две катастрофе анализом околности процењено је да су узроци грешке пилота. У првом случају, 8. септембра 1973, капетан Алојз Семе из 467. елабе превукао је авион и ударио у тло.

Ученик ШРОА Никола Поповић, 3. септембра 1977, приликом гађања на полигону није извукао из напада авион 30134.

Два авиона 30111 и 30133 раскодована су после принудних слетања, због штета које су превазилазиле рентабилност поправке.

се летачка обука резервних пилота на J-20 и В-51. Из Тузле су одлазили у остале ескадриле на стажирање пре промоције у чин резервног потпоручника авијације. После завршетка ШРОА они су одржавали тренажу у једној од три ескадриле, зависно од места где су резервисти живели. Лаке борбене ескадриле проводиле су и обуку редовног састава за јуришна дејства на слабије брањене објекте на копну, у повољним метеоролошким условима (дању) у саставу одељење, у сумрак и у свитање у саставу пара. Обука се на годишњем нивоу планирала тако да пилоти сталног састава лете 60 часова на J-20 и В-51, а резервни пилоти из ратног развоја јединице имали су планирани налет од 30 часова. За пилоте резервног састава, према плану Команде вида, предвиђало се 15 часова полета.

Од 461. и 462. елаба се, према наредби из 1979, очекивало да обучи пилоте сталног састава за инструментално и ноћно летење појединачним авионом. Те године су, према формацијском саставу, четири ескадриле требало да имају 48 J-20, два наест авиона за ескадрилу. Стварне прилике су биле 85 одсто полуне, односно 41 авион. Само се 462. елаба због потреба обуке одржавала на пуној попуни, а у Панчеву се налазило само седам авиона. У просеку се, за првих десет месеци године (статистика се за анализу затварала 31. октобра), по авиону летело 99 часова.

Ескадриле J-20 нису се одржале дуже време. Прво се 1981. године

Маневри

На великим маневрима „Слобода-71”, одржаним октобра 1971, у атмосфери међунационалне кризе у СФРЈ, кориштено је тринаест авиона J-20. Током вежбе имали су 36 часова полета у 32 лета.

расформирала 461. елаба. Авиони J-20 отишли су у преостале ескадриле, али су и оне биле под ударом модернизације. Укинута су 1982. године ескадриле лаких борбених авиона ради формирања нових ескадрила борбених хеликоптера ХН-42М (СА-341Х газела).

Пилоти и технички кадар прошли су преобуку са J-20 на ХН-42М. Наредбом коју је потписао савезни секретар за народну одбрану од 15. априла 1982. истовремено су расформирана 466. елаба и формирана 711. похе на аеродрому Лучко. Од 1984. године расформирана је и 467. елаба.

Сви преостали свиони J-20 концентрисани су у 462. елаба, где је настављена обука ученика ШРОА. Срединим осамдесетих расходовани су авиони J-20 из прве серије, а на аеродрому Тузла летело је просечно 24 до 25 авиона, двоструко више од формацијских потреба. Просечно се летело око 70 часова по авиону сваке године.

Одлука да се од 40. класе, примљене на обуку 1988, обука резервних

Испитивање „крагуја” са скијама

пилота проводи на млазном авиону Н-60 (Г-2)учинила је J-20 сувишним авионом у инвентару РВ и ПВО. После завршетка летачке обуке 39. класе ШРОА, почетком јесени 1988, расформирала се 462. елаба, а авиони J-20 предати су 399. бази у Тузли. Ту су само привремено задржани – до примопредаје ескадрилама Територијалне одбране (ТО). Новембра 1988. пет авиона предато је збирци Музеја ваздухопловства у Београду.

Обука резервних пилота

Према плановима ратног развоја, у саставу ТО формиране су јединице од авиона из аероклубова и цивилних предузећа. Када су J-20 из Тузле постали вишак за РВ и ПВО, водило се рачуна о томе да су тим авионима преостале стотине часова ресурса. Зато су премештени у састав ТО за тренажу резервних пилота у миру, односно борбене задатке у рату. За ескадрилу подређену РШТО Црне Горе из 399. вб, октобра 1988, преузео је пет авиона J-20, а марта следеће године још три. За ТО Словеније издвојено је дванаест J-20, који су прелетели на аеродром Брник јуна и јула 1989. године.

Пилоти из аероклубова били су изузетно заинтересовани да лете на правом борбеном авиону и зато су релативно често одржаване вежбе у обе ескадриле.

Због ризика да се ТО искористи као национална оружана сила у грађанском рату, одлуком владе од 14. маја 1990. наоружа-

Пуњење лансера невођених ракетних зрна

ње тих састава требало је да се стави под контролу ЈНА. То се односило и на авионе J-20 са аеродрома Брник. Они су остали унутар дела аеродрома коришћеног за потребе РВ и ПВО, али су, у данима пред почетак конфликта, процене указивале на то да ће маневарске снаге ТО Словеније покушати да узму авионе и тиме створе борбену ескадрилу. Зато је шест пилота из 252. ескадриле из

Батајнице добило задатак да пребаци авионе на безбедно место. Они су од 10. до 13. јуна прошли кроз преобуку за J-20 у црногорској ескадрили ТО. Са два Ми-8 пилоти и заштитница из 63. падобранске бригаде искрцали су се 20. јуна на Брник и после 12 минута полетели су са шест J-20. Авиони су 23. јуна прелетели на малој висини у радиотихини са аеродрома Церкље, до Бихаћа,

Тактичко-техничке одлике

намена: лаки борбени авион са једним чланом посаде

погонска група: мотор *лајкоминг* ГСО-480Б1А6 (Lycoming), снаге 235 kW (340 КС)

димензије:

– размах крила 10.550 мм
– дужина авиона 8.026 мм
– висина 3.040 мм

површина крила: 17 метара²

маса: полетна маса са пилотом, горивом и муницијом за митраљење 1.424 кг

полетна маса са 2 x ФАБ-100 и 2 x ХВАР-5 1.746 кг

Перформансе:

максимална брзина на нивоу мора 275 км/ч
минимална брзина са закрилцима 88 км/ч

дужина полетања са траве до висине од 15 м са макс. масом 400 м

дужина слетања на траву са висине од 15 м 345 м

Наоружање: два митраљеца калибра 7,7 мм

колт-браунинг Mk II са 2 x 650 метака, два носача за авионске бомбе или лансере невођених ракетних зрна и две лансиране шине за невођене ракете

Снимис: М. Риствић

Милић и Вулић

Део авиона J-20 затекао се у Републици Српској и Републици Српској Крајини. Два авиона крштена као *Милић* и *Вулић* коришћена су у 76. авијацијској ескадри ВРС са летишта код Братунца.

У саставу РСК у 61. мјешовитој ескадри лаких борбених авиона било је J-20 са аеродрома *Борово Село* и два J-20 са Кордуна. Хрватска војска је током операције „Олуја“ августа 1995. пронашла два авиона на Кордуни и они су постали ратни плен.

Године 1998. авиони J-20 полетали су на борбене задатке у сузбијању албанске побуне на Косову са летишта код места Клина. Ти авиони припадали су ескадри формираној под контролом Ресора државне безбедности Србије.

Неостварена идеја

Једна од неостварених идеја била је да се искористи тај авион за вучу једрилица у аероклубовима. За ту намену предлагано је да се изворни мотор замени мотором *Валтер Минор 5-III*. У ВОЦ-у су испитиване могућности *крагуја* као пољопривредног авиона и лаког транспортног авиона са поткрилним контејнерима за превоз терета или људи.

Авион J-20 из 76. ескадриле

Тузле, и на крају до Батајнице и уврштени су у 252. ескадрилу.

У ратним месецима нису били потребни и зато су остали приземљени на травнатој површини аеродрома. Авиони из црногорске ескадриле коришћени су за задатке ватрене подршке јединица Друге оперативне групе. У саставу ескадриле, почетком јесени 1991, било је једанаест J-20. Просечно су дневно на задатке ватрене подршке летела четири авиона. Са борбеног задатка 2. октобра 1991. године није се вратио резервни поручник Александар Симић са авионом J-20 број 30141. Вероватно су га грешком погодили из троцеваца 20 мм припадници ТО Црне Горе, изнад Конавола код села Гуњине. Статистика ратне 1991. каже да је у РВ и ПВО било 18 авиона J-20, да је њих седам летело и остварило налет од 95 часова и 15 минута.

После повлачења федералних снага на простор новоформиране СРЈ 1992. године, једанаест авиона J-20 нашло се у 252. ескадри, а у Црној Гори је остало седам, и они су поверени на одржавање 172. абр. Летели су врло ретко: током читаве 1992. године J-20 имали су 33 лета, са девет часова и педесет минута налета.

Поново су полетели 1994. године за потребе филма „Андерграунд“. Кустирици су биле потребне сцене налета немачких авиона и зато су се изнад Калемегдана појавили J-20 са ознакама *Лuftwaffe*.

У време великог чишћења аеродрома 1996. године, када су продавани вишкови авиона, власнике је променило и последњих седам J-20 из РВ и ПВО. Авиони су превезени на камионима до Велике Британије и предати приватним корисницима уз посредовање Музеја. Једини примерак задржан у Београду, са евиденционим бројем 30136, постао је први авион регистрован код наших цивилних власти у категорији олдтајмера. Са тим авионом отворен је нови низ у регистру YU-YAA.

Током агресије Северноатлантског савеза авион 30136 затекао се у ремонтном заводу МОСТ у Батајници, али је преживео рат са лакшим оштећењима и данас још увек лети.

Десетак авиона продато је приватним власницима у Великој Британији и Француској – са ознакама бившег РВ и ПВО, са петокраком и плаво-белом ронделом лете на светским аеромитинзима. ■

Александар РАДИЋ

Пише
Бранко КОПУНОВИЋ

ВОЈНИКУ НА ЧАСТ

Некоме је Бог дао много деце и обавезу да љубав једнако распореди свима, никоме да не претекне а свима буде потаман. Када је једно дете у родитеља, онда осећања немају куд. Оно је обасуто највећом пажњом, бригом. У њега се полагају све наде. Постаје једина преокупација мајке и оца. И тако тече живот... Судбина је, међутим, нешто друго. Најчешће милостиво благодарна, најчешће опрезна до мере крајњих преиспитивања, понекад окрутна до несносног бола.

У народу постоји неопрезни стереотип да су јединци размажени, уљуљкани у комодитет која рађа лењост, небрижни према родитељима... Наравно, има сијасет оваквих и онаквих примера, а можемо их бескрајно наводити, све зависи шта желимо да докажемо. Можемо све, осим да дајемо коначан суд. Ко би и смео тако нешто?

Најдаље што можемо ићи јесте (по)јединац као појам, војник у смислу одреднице части и рат представљен за крајњу тачку искушења. Простор том троуглу је поље изазова, страха, опасности... На том простору нашли су се многи и не знамо њихове приче. Вероватно су тешке, али имају срећан крај. Једна је другачија од осталих...

Искусили смо добро шта се све догађало оног тешког пролећа 1999. године. Нумеролози кажу, проклетство три иста броја на крају, ко би га знао. Свако ко је онда носио униформу памти како се осећао. И претходне јесени је мирисало на рат, па су родитељи са зебњом испраћали синове у војску. Када су почеле да грувају бомбе и витлају крстареће ракете, знали су да „траже“ њихове животе. Ужасан осећај...

Један од њих, Денис Ђурић из Прокупља, јединац у Иванке и Зорана, одличан студент медицине, обукао је војничку униформу у време када се морало „на страшном месту постојати“. Нико му није предлагао да нађе начин како би одложио одлазак на одслужење војног рока. У свести Ђурића није било места за такву калкулацију, нити би то њихов син прихватио. Познат као учтив младић, ведар, брижан син и сјаан друг, омиљен у својој генерацији, био је узор многим. Ниједна одлика опуштеног јединца није се везивала за њега, осим што је пажња према родитељима, посебно нежност коју је испољавао за мајку део његове племените природе.

Одликаш од првог основне, ђак генерације. Од дипломе лекара делило га је неколико испита, које би сигурно положио да је служио војни рок у време када није било рата.

Повремено, када су то околности дозвољавале, чуо с родитељима и у свакој поруци звучало је ведро, с наглашеном молбом да не

брину. У рату, кажу они који су се смрти нагледали, гину најбољи. Ако је за утеху... Погинуо је онако како гину прави војници, часно, на положају, притекао је другу у невољи...

Вест да је Денис погинуо 17. априла 1999. у Мурину одузела је дах Иванки и Зорану. Од тада су престали да постоје. Занемео је читав прокупачки крај...

Пролазиле су године, а у кући заробљеној тугом само је титрао осмех на слици војника. Као завет родитељима да учине нешто, помогну онако како би он, зацело, помагао људима као лекар. Не би им дао да очајавају цео живот, већ да се покрену. Он је управо био такав, радан, енергичан, наклоњен хуманитарном раду. Помагао је свима од детињства. Онима који су застајали пред тешким штивом или вршњацима који су имали мање од њега. Није се никада мирио с неправдом било које врсте. Презирао је силу...

Дуго су Ђурићи размишљали шта би то било по вољи њиховог сина? Одлучили су се да стипендирају ученике и студенте своје општине. Многи су због Дениса уписали медицину. Сваке године награђују ђака генерације, уручују му новчану награду и плакету која носи име њиховог сина.

Госпођа Надежда Прибак, директор основне школе „Никодије Стојановић – Татко“, нема речи којима би описала доброту Денисових родитеља. Мотивација ученика да добију признање је огромно. Поправио се успех у школи, а добитник дипломе је мали јунак краја. То је подстицај да порасту у радне и одговорне људе. На почасној табли школе истакнути су портрети досадашњих добитника дипломе с Денисовим ликом. На њиховим лицима осмех и понос. Има ли бољег признања за мале људе?

Своју хуману мисију Ђурићи ће чинити док су живи. Не, они нису богати људи, немају фирме, пословне просторе, наследство с којим не знају шта ће. Напротив, они су скромни људи великог срца, који кажу да су Иванкина пензија просветног и Зоранова плата медицинског радника за њих много. Зато одвајају за генерације које долазе. Иванка је извела многе генерације на пут, даривала им је не само знање него доброту, учила их како да постану праведни и честити. Управо на начин којим је свом сину утирала пут у живот. Зоран је на свом радном месту многим спасао живот, нашао им се када је било најпотребније.

Дело родитеља сина јединца јесте војнику на част. ■

ПОСЛЕДЊ УГРОЖЕН

Акцијама спасавања умањени су неповољни ефекти несрећа, смањен број повреда и инвалидности, али и убрзан опоравак повређених. У више наврата припадници Горске службе спасавања су, у драматичним околностима, спасавали и људске животе. То сазнање највећа је награда за све напоре, ризике и пожртвованост горских спасилаца.

Група туриста пешачила је кањоном Милешевске реке, када је почела олуја праћена ветром, кишом и громовима. У једном тренутку са литица кањона одвалиле су се велике громаде камења и повредиле неколико људи. Информација о несрећи стигла је до групе храбрих младих, који су кренули у помоћ, упркос невремену и неприступачном терену. Имали су са собом потребну опрему и убрзо су стигли до унесређених туриста. Пружили су прву помоћ дечаку са тежом повредом главе и ноге, сместили га на носила и транспортовали до возила хитне помоћи. Остали туристи су се, заједно са њима, безбедно вратили на полазно одредиште и тек тада сазнали да су им помоћ пружили припадници Горске службе спасавања. Била је то само једна од акција службе, о којој јавност сазна нешто више само када се догоде велике несреће и трагедије.

А НАДА ИМА

Горска служба спасавања је добровољна и непрофитна организација, специјализована за спасавање и помоћ људима на неприступачном терену и у тешким временским околностима. Припадници службе користе посебну опрему, а у раду примењују специфична знања и вештине. Ангажују се приликом различитих несрећа у планинским подручјима, стенама, пећинама, стрмим и тешко проходним теренима, у неповољним и тешким временским условима – снег, хладноћа, лед и магла.

И за помоћ у урбаним срединама, на високом објектима, у тунелима, приликом несрећа код екстремних спортова попут параглајдинга, брдског бициклизма, оријентиринга или рафтинга, али и у случајевима саобраћајних незгода, ангажују се припадници Горске службе. Осим спасавања и пружања прве помоћи унесрећенима, они раде на едукацији љу-

ди и мерама превенције, ради спречавања несрећа и катастрофа на планинама и у урбаним условима.

У Србији су Горску службу спасавања основали искусни алпинисти 1956. године, по угледу на алпске земље. Њени циљеви и задаци модификовани су и усклађивани према потребама и могућностима наше земље. Данас Горска служба има неколико стотина чланова, а међу њима су искусни планинари, високогорци, алпинисти, подобраници, спортисти, спелеолози, рониоци, скијаши и параглајдери. Чланови оверавају лиценцу сваке године тако што полажу тестове физичке снаге, познавања алпинистичких и спелеолошких техника, примењене медицине и пружања прве помоћи.

■ ПОМОЋ У НЕВОЉИ

„Наши спасиоци су последња нада угроженим људима“ – каже начелник Горске службе спасавања Слободан Жарковић – „зато што наша активност почиње онда када друге службе остану без одговарајућих решења. Основни задаци Горске службе јесу спасавање људских живота и помоћ у невољи“.

Спасиоци треба да буду врхунски обучени и у сталној кондицији, јер су акције у којима учествују опасне и ризичне. Најчешће тренирају на Топчидеру, где има стена погодних за успињање и симулирање спасавања алпиниста, док тренинге спасавања унесрећених у урбаним условима изводе на високоспратницама. Тако се увежбавају за различите спасилачке акције – у општим планинским условима, на уређеним стазама, у алпинистичким условима стена, снега и леда, у спелеолошко-ронилачким условима јама и пећина, али и за извлачење повређених или угрожених из високих зграда.

Активности Горске службе спасавања односе се најчешће на спасилачке акције, али и спасилачка дежурства, те обезбеђење планинарских активности.

„Најкомплекснији тип спасилачких акција“ – тврди Слободан Жарковић – „јесте спасавање по пријему позива за помоћ. Позив се прима у бази Горске службе и спасиоци реагују тренутно. Том приликом одређује се врста спасилачког тима тако да може да изведе све задатке неопходне за операцију спасавања, чак и у најкомпликованијим условима“.

Унапређивање спасилачких техника и метода, стварање и тестирање нових узорака спасилачке опреме, разрада теоретских и хипотетичких проблема претраге, спасавања и преживљавања људи у невољи, али и информисање и афирмисање безбедног планинарења, понашања људи у урбаним и планинским катастрофама и еколошка заштита наших планина, такође спадају у делокруг рада Горске службе.

■ ХУМАНА ДИМЕНЗИЈА

Горска служба спасавања део је Планинарског савеза Србије, а ради по принципима самофинансирања. Финансијска средства користи за развој горске службе, куповину нове и модерније опреме, али и трошкове спасилачких вежби, акција и обучавања. Нажалост, Република Србија нема законску регулативу за послове заштите и спасавања, тако да је све препуштено случају и креативности Горске службе. Сарађује са институцијама локалне власти, регионалним штабовима цивилне одбране, Министарством унутрашњих послова и саставима Војске Србије.

Горска служба Србије члан је Светске спасилачке асоцијације ИКАР, те учествује са иностраним спасилачким организацијама и горским службама Бугарске, Румуније Хрватске, Босне и Херцеговине, Македоније и Словеније на заједничким тренинзима и операцијама.

Спасиоци Горске службе ангажују се периодично и по позиву. Зими су, током целодневних дежурстава, размештени

СПАСИЛАЧКЕ АКЦИЈЕ

Чланови Горске службе збринули су, у последње две деценије, пет хиљада повређених. Сваке године учествују у десет до дванаест претрага и спасилачких акција. Неке од акција добиле су велики публицитет у јавности, попут спасавања рудара из рудника Ибар, спасавања преживелих и извлачења тела мртвих спелеолога из Раваничке пећине или трагања за некадашњим председником МОК-а Артуром Такачем на Копаонику. Били су ангажовани и у току бомбардовања 1999. године – извлачили су и спасавали запослене из рушевина зграде РТС и кинеске амбасаде.

по скијалиштима Копаоника, Дивчибара, Златибора и Старе планине. У 2006. години припадници Горске службе спасавања добили су признање од Војске Србије за спасавање једног старешине, који је на копаоничкој стази *Дубока 1* ударио главом у стуб и доживео тешку повреду. Спасиоци су брзо стигли, санирали повреду и транспортовали поручника чамцем за спасавање до амбуланте, после чега је пребачен на ВМА и оперисан. Недавно су спасиоци извели тродневну претрагу на Старој планини и пронашли планинара, који се није вратио после ноћног успона на Миџор. Последњу зимску

акцију спасавања извели су крајем фебруара на планини Трем. Тада су обезбеђивали зимски успон планинара. Том приликом, транспортовали су повређеног планинара на импровизованим носилима од грања, са надморске висине од хиљаду метара. Припадници Горске службе спаса-

ДРАМА НА ЈАХОРИНИ

О значају Горске службе спасавања говори догађај који се одиграо почетком јануара на Јахорини. Тада је више од 120 туриста, углавном из Србије, остало заглављено на жичарама због техничког квара. Момци из Горске службе спасавања Олимпијског центра извлачили су једног по једног скијаша и безбедно их ужадима и сајлама спуштали на снег, а затим их одвозили до пансиона и хотела. Драма на Јахорини потврдила је да постоје несреће и удеси када су редовне безбедносне службе немоћне.

вања оспособили су појединце из скијашког центра на кометској планини Брезовица за трагање, спасавање и евакуацију са жичаре.

У Горску службу спасавања примају се особе старије од осамнаест година, одређених знања и вештина. Зато се у Горској служби често ангажују и старешине Војске Србије. Тренутно је међу члановима Службе највише студена, али и 15 официра и подофицира Војске. На једном од последњих курсева Горске службе спасавања најбоље резултате постигле су старешине аеродрома *Батајница* – капетан Ненад Николић и поручник Ненад Митровић.

Један од припадника Војске Србије са најдужим стажом у Горској служби спасавања, који обавља послове радио-навигацијског техничара, јесте старији водник Дарко Јеремић, из 204. авијацијске базе. Он је од 2005. године члан војне скијашке репрезентације и важи за једног од најбољих спасилаца.

„За Горску службу спасавања“ – каже старији водник Дарко Јеремић – „определио сам се првенствено због њене намене и задатака које обавља, људи који у њој раде, али и жеље да увек помогнем другима у невољи. Уз то, волим да проводим време у природи, скијам и бавим се екстремним спортовима“.

Према речима начелника Горске службе Слободана Жарковића, Служби је за ефикаснији рад потребна материјална и организацијска помоћ државе, онако како је то регулисано у осталим европским земљама. До сада те помоћи није било, али се Горска служба ипак доказала у бројним акцијама спасавања. Више пута су њени припадници у драматичним околностима спасавали људске животе. То сазнање највећа је награда за напоре, ризике и пожртвованост горских спасилаца. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ

КАКО СЕ УЧЛАНИТИ У ГОРСКУ СЛУЖБУ?

Да би се приступило Горској служби спасавања потребно је, најпре, положити уводни тест и завршити почетни курс заштите и спасавања. Кандидати се могу пријавити лично или на Интернет сајту Горске службе – www.gss.org.yu. Пожељно је да имају између 18 и 35 година, да су мушког пола, те да су одслужили војни рок.

Будући горски спасиоци треба да знају да скијају, али и имају знања из специјализованих области – планинарства, алпинизма, спелеологије, роњења, слободног пењања, падобранства, параглајдинга или спортске оријентације.

Курс за спасиоце траје два месеца – предавања су радним данима, а увежбавања се организују викендом. Завршна петодневна вежба одржава се на Копаонику.

СРПСКИ ВОЈНИ САНИТЕТ У МИСИЈИ МИРА

Начелник ВМА генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић примио је чланове санитетске екипе Војске Србије који су од 10. новембра 2007. до 23. јула 2008. боравили у ДР Конгу, у оквиру мировне мисије Уједињених нација. MONUC је тренутно највећа мировна операција УН, у којој учествује укупно 18.800 припадника из различитих земаља.

Генерал Јевтић је члановима тима честитао на успешно обављеним задацима и пуној афирмацији оспособљености српског војног санитета у оквиру мировних мисија, о чему сведочи и чињеница да се управо нашем тиму поверавају најодговорнији и најспложенији задаци.

Санитетски тим Војске Србије сачињавали су вођа тима потпуковник др Марко Ковинић, хирург из Војне болнице Ниш капетан др Милан Ђокић, медицински техничари старији водници Дејан Станковић и Милан Мишић, те војни службеници Сузана Илић и Јадранка Ковачевић.

Током боравка у Конгу десети АМЕТ тим је за осам и по месеци извео 21 специјални лет у трајању од укупно 318 сати и прелетео 109.528 км. Припадници тима медицински су обезбеђивали и пратили специјалног амбасадора УН, познатог глумца Џорџа Клунија. ■

ЕНДОВАСКУЛАРНЕ ПРОЦЕДУРЕ ПОСТАЛЕ СТАНДАРДНЕ

Крајем јула и почетком августа експерти ВМА под непосредним руководством начелника генерал-мајора проф. др Миодрага Јевтића наставили су са успешним спровођењем програма ендоваскуларне реконструкције проширења трбушне аорте. Урађено је пет нових интервенција, што укупно чини серију од 12 изведених процедура.

Наведене интервенције спадају у најсавременији приступ у збрињавању ових тешких обољења крвних судова и на ВМА је ова метода уврштена као стандардна оперативна процедура. У реализацији методе ангажовани су стручњаци Клинике за васкуларну хирургију, анестезиологи и лекари Института за радиологију ВМА.

Пошто су наши стручњаци потпуно овладали методологијом извођења ових процедура, ВМА је добила сертификат којим се верификује оспособљеност за примену ове хируршке методе. ■

ИНСТАЛИРАН НОВИ ДИГИТАЛНИ МАМОГРАФ

На Институту за радиологију ВМА пуштен је у рад дигитални мамограф Hologic Selenia најновије генерације, чија ће примена, уз обучено особље, обезбедити моћно оруђе за битку против једне од најтежих болести савременог доба – рака дојке.

Примењена технолошка решења на апарату битно смањују расејано зрачење, омогућују бољи контраст слике и побољшавају дијагностичке резултате за око 30 посто.

Процедура се изводи у локалној анестезији, а пацијенткиња је способна да само 15 минута након интервенције напусти одељење. ■

ХИРУРГИЈА КАТАРАКТЕ

На Клиници за очне болести ВМА одржан је едукативни курс са темом „Торична интраокуларна сочива“. Курс је део обуке лекара офталмолога за имплантацију торичних интраокуларних сочива, која представљају новину у хирургији катаракте и користе се за корекцију преоперативног астигматизма већег од једне диоптрије цилиндра.

Клиника за очне болести ВМА је прва државна клиника која је започела уградњу ових сочива, што ће омогућити постизање оптималних резултата хирургије катаракте код пацијената са астигматизмом. Едукативни курс је водио пуковник проф. др Мирослав Вукосављевић, начелник Клинике за очне болести ВМА. ■

РЕЗУЛТАТИ ТРАНСФУЗИОЛОШКЕ СЛУЖБЕ

Залагањем колектива Института за трансфузиологију ВМА у периоду од јануара до јула ове године прикупљена је крв од укупно 11.000 давалаца (5.720 литара крви). У истом периоду цивилним здравственим установама у Србији дали су 701 литар крви, 131 литар свеже замрзнуте плазме и 16 литара концентрованих тромбocита.

Ценећи дугогодишњу отвореност ВМА у пружању медицинске помоћи свим грађанима наше земље и окружења, Савез добровољних давалаца крви је са својим удружењима у више наврата успешно организовао акције добровољног давања крви за потребе лечења болесника хоспитализованих на ВМА. ■

САРАДЊА ВМА И МЕДИЦИНСКОГ ФАКУЛТЕТА У ХАНОВЕРУ

Заменик начелника ВМА пуковник проф. др Никола Филиповић примио је Катарину Петер, студента медицине из Немачке, која је у протеклих месец дана боравила на пракси на Клиници за анестезиологију и интензивну терапију ВМА у оквиру стручне сарадње ВМА и Медицинског факултета у Хановеру.

Професор Филиповић нагласио је да су стручњаци ВМА спремни да своја знања и искуства пренесу млађима и поделе са колегама из земље и иностранства и најавио даљи наставак сарадње са Медицинским факултетом у Хановеру и осталим здравственим и образовним институцијама у Немачкој.

На завршетку праксе, студенткиња Катарина Петер изразила је велику захвалност ВМА за изузетан људски и стручни пријем и помоћ у овладавању практичним вештинама из области анестезиологије, клиничке примене анестетика и мониторинга витално угрожених пацијената у јединицама интензивне терапије. ■

Припремила: Е. РИСТАНОВИЋ

Др Елизабета
Ристановић

БИОТЕРОРИЗАМ
КАО АКТУЕЛНИ ИЗАЗОВ

ГЛОБАЛНА ОПАСНОСТ

Биотероризам је актуелни изазов и велики глобални проблем од кога нико није поштеђен. Биолошко оружје се, због јевтине производње и ефикасне, а једноставне примене, сматра „атомском бомбом сиромашних“. С развојем генетичког инжењерства и биотехнологије, научници су почели да се играју богова, а биолошко оружје постаје све савршеније и убојитије, каже у разговору за „Одбрану“, научни сарадник, доктор медицинских наука Елизабета Ристановић, са Војномедицинске академије у Београду.

ЗНАЊЕ ЈЕ НАЈЗНАЧАЈНИЈИ РЕСУРС

Наш најзначајнији ресурс у супротстављању биотероризму јесте знање и зато је веома битно окупити на једном месту стручњаке који се баве овом проблематиком. С обзиром да ово питање нема само војномедицински, већ општедруштвени значај, неопходна је помоћ државе како би нашим стручњацима била обезбеђена перманентна едукација, а у нашим лабораторијама повећан ниво безбедносних стандарда и осавремењавање технолошког процеса, сматра др Елизабета Ристановић.

Биолошко оружје је глобална опасност микрометарских размера. Како се супротставити и одбранити? Доктор Елизабета Ристановић истиче да је наш ресурс на том плану – знање, непрекидно усавршавање и сарадња са међународним институцијама, тј. општи фронт отпора растућој претњи. Она подсећа на време од пре само неколико година, када је целу планету заокупила претња птицим грипом и кад су се сви упињали да пронађу одговор на питања прети ли нам пандемија, да ли ће се преображај вируса десити спонтано, експериментом природе или ће лабораторија одрадити своје, а било је и оних који су се упитали да ли је и једна пандемија у историји била без социополитичке позадине?

„Али није само вирус инфлуенце проблем, већ чињеница да се у рукама потенцијалних терориста може наћи много других микроорганизама! Вариола, на пример. Или узрочници туларемије, антракса, хеморагијских грозница, бруцелозе, рикетиоза. Велики број микроорганизама, узрочника зооноза, болести људи и животиња, који обухватају чак 49 посто познатих патогена, налази се високо на листама потенцијалних биолошких агенаса који се могу користити у биотерористичким и агротерористичким нападима“, каже др Ристановић и наглашава да борба против тероризма, свих његових сегмената, не може бити појединачна, национална или регионална, већ се може добити само заједничким деловањем свих којима је стало до мира и просперитета човечанства.

У том контексту др Ристановић и њене колеге са ВМА успоставили су мостове сарадње са стручњацима широм света који се баве медицинском заштитом од радиолошког, хемијског и биолошког оружја. Укључивање у општу битку против биотероризма изузетно је значајно за Србију у овом моменту, када је примљена у Партнерство за мир и озбиљно куца на врата других интеграција, сматра она и додаје да искуства других земаља у транзицији говоре да се сарадња са евроатлантским безбедносним структурама најбрже успостављала на пољу медицинске радиолошко-хемијско-биолошке заштите.

„То мора бити и наш циљ, а да бисмо то остварили не смемо промашити пут. Стога је неопходно да ујединимо изворе експертизе из ових области које имамо, постигнемо национални консензус по овом питању, успоставимо што ближе сарадњу са међународним организацијама и материјално и кадровски ојачани постанемо део општег фронта напредног човечанства које жели да добије битку са једним од највећих изазова савремене епохе, а то је тероризам и биотероризам као његова компонента“, истиче др Ристановић.

На питање какве су наше дијагностичке могућности у случају биотерористичких претњи или других опасних болести, др Ристановић напомиње да смо некада у Југославији имали националну лабораторију која се могла мерити са светским. Сада, као последица свега што нам се догађало у протеклом периоду, немамо лабораторију која ће испуњавати биосигурносни ниво који омогућава рад са веома опасним патогенима, као што су многи потенцијални биолошки агенси. Стручњаци су о томе дали свој суд и мишљење, а сада је на потезу држава која мора да помогне.

Проблем се последњих година, ипак, јасније препознаје и почео је рад на припреми одговарајућих законских решења. Дата је иницијатива за формирање републичке радне групе за контролу робе двоструке намене, у коју су као органи стручне експертизе укључени ВМА, Војнотехнички институт и Институт за нуклеарне науке Винча. Међутим, др Елизабета Ристановић указује на спорост у решавању одређених питања, а проблеми ће брже бити превладани ако праве вредности и општи интерес буду изнад парцијалних. ■

Р. М.

РАТНИК БУДУЋНОСТИ

ИНТЕГРИСАНИ

Један од пројеката за стварање технолошког модела борца америчких копнених снага у новом веку носи назив „Ратник снага будућности“ (Future Force Warrior – FFW). Његов развој планира се трансформацијом копнених снага. Носилац пројекта је Војнички центар „Натик“ (Natick Soldier Center – NSC and U.S. Army Research Institute of Environmental Medicine – USARIEM), смештен у истоименом месту, у држави Масачусетс.

Тамо се налази лабораторија и остале научноистраживачке установе које раде на пројектима за војника 21. столећа.

Пројекат ратника будућности започет је 2004. и развијаће се све до 2014. у неколико фаза, које трају по две године. У 2008. биће дефинисана војничка опрема копнених снага – наоружање, одећа, средства за систем везе и контролу у мрежи командовања. Тестираће се у августу 2008. пред конгресном комисијом, која прати развој тог система. До 2010. биће утврђено које ће се технологије и опрема у том пројекту примењивати. У последњој фази 2014, системи, опрема, наоружање и друге компоненте требало би да се обједине, те да се користе и у осталим оперативним јединицама америчке копнене војске.

Дефинисан као ослонац или темељ будуће војне стратегије (Future Force Strategy) и у свим војним програмима (Future Force Programs), пројекат је заузео значајно место у целокупном техничком развоју америчких снага до 2025. године. Иако се заснива на техничком и технолошком развоју, програм има бројне димензије, од којих је најзначајнија психолошка контрола борца будућности помоћу посебног, надзорног система (Warrior Physiological Status Monitoring System).

САВРЕМЕНА РЕШЕЊА

Такво научно истраживање и трагање за техничким и технолошким могућностима треба да обезбеди лаку заштитну одећу борца, пуну интеграцију модуларних ватрених система, квалитетну личну заштиту, мрежну комуникацију између свих нивоа командовања, енергију за напајање система и унапређење људских психофизичких и других способности. Он тежи да обезбеди услове за смањење људских губитака и непрекидан надзор над борцима.

Сматра се да примењена техничка средства и нове технологије у том пројекту треба да обједине све војничке квалитете и способности, које се не би испољавале, као до сада, деловањем појединачног борца. Квалитет би се огледао у деловању

БОРБЕНИ СИСТЕМ

ратничког тима на бојишту, односно борбене групе. Програм, дакле, тежи ка новом квалитету борбених способности, које могу бити пресудне у евентуалном рату. У будућим борбеним дејствима, сматрају креатори програма, биће значајније колективне способности и њихово прожимање у односу на индивидуалне способности и квалитете најбољих бораца.

На специфичан начин пројектом се тежи да се остваре интеграције најсавременијих техничко-технолошких решења са борцима као колективом, а не појединцима. То би требало да представља револуционарно унапређење војних способности јединица копнене војске, односно удаљавање од идеја да на бојном пољу ратује робот, или киборг (спој људи и борбених машина). Такође се одустаје од става да сваки борац, као појединац, може одлучујуће деловати на бојишту и допринети победи.

КОМПОНЕНТЕ И ПОДСИСТЕМИ

Систем ратника будућности чине бројне компоненте и подсистеми, пажљиво повезане у складну целину.

Код подсистема наоружања интегрисане су електронске и дигиталне компоненте које се монтирају на наоружање – вишенаменски ласер, дневно-ноћни осматрачки уређај и термални сензор. Корисник оружја може управљати тим додацима помоћу компјутеризованог интерфејса уређаја или гласом.

Контролну функцију целокупног војничког система обавља кориснички интерфејс (компонента система за његово управљање), повезан са сензорима и другим уређајима помоћу војничког приступног модула SAM (Soldier Access Module). То је, заправо, информационо картица која контролише безбедност система и приступ његовим функцијама. Непрекидна контрола функционисања свих техничких и сензорских система јесте једна од најбитнијих функција система.

Расподелу напајања система и проток података, укључујући видео-уређај намештен на оружју,

ДЕВЕТ ДЕЛОВА РАТНИКА

Систем ратника будућности чине бројне компоненте и подсистеми. Састављен је од девет основних делова:

- подсистем наоружања (Weapon Subsystem – WSS),
- војничка контролна јединица (Soldier Control Unit – SCU),
- прикључне компоненте мреже за напајање и проток података,
- лична одећа и индивидуална опрема,
- компјутерски подсистем,
- извори напајања,
- радио-комуникациони подсистем CommsNet,
- навигациони подсистем и
- подсистем шлема (Helmet Subsystem – HSS).

ВРЕДНОСТ ПРОЈЕКТА

У мају 2003. године америчко министарство одбране одобрило је предузећу „Боинг“ да буде носилац пројекта „Борбени систем будућности“ (Future Combat System). Његов развој планиран је у наредних десетак година. Предрачунска вредност пројекта износи око 14,92 милијарди долара.

Свеобухватно дигитално умрежавање копнене војске САД јесте основни садржај тог пројекта. Његова укупна вредност процењује се на 100 милијарди долара, уколико се донесе одлука да се у копнену војску уведу борбена возила без људске посаде.

обавља мрежа каблова (Personal Area Network – PAN Cables). Она мора да обезбеди непрекидан и квалитетан проток података између сензора и корисника (борца).

Одећа и индивидуална опрема (Personal Clothing and Individual Equipment – PCIE) представљају подсистем у коме су још појас и торбица за смештај или ношење делова борбене опреме.

Дигитализовани компјутерски подсистем са софтвером обезбеђује све системске функције целокупног борбеног система ратника будућности. Ту је укључено и планирање и извршавање ватрених задатака, слање и пријем обавештења о ситуацији, али и осталих података и порука. У том склопу је и управљачки подсистем који служи за учење и помоћ у решавању проблема управљања.

Напајање свих подсистема је централизовано, а обезбеђују га измењиве или пуњиве батерије.

Одржавање везе, слање и пријем гласовних или дигиталних података обезбеђује радио са конекцијом на тактички Интернет (CommsNet). На тај начин се могу преносити гласови и подаци, видео-снимци и слике у дигиталном облику, у реалном времену, великом брзином.

Како је оријентација на бојишту један од најбитнијих чинилаца борбених дејстава, посебно кад је у питању ватрено дејство на удаљене циљеве, на које се нишани путем географских параметара, у систем је уграђен и уређај за глобално позиционирање (GPS) и помоћна рачунарска справа. Уређај детектује положај борца у простору и реалном времену и помаже у израчунавању балистичких података за дејство.

Подсистем шлема јесте једна од најзначајнијих компоненти система помоћу кога се обављају најзначајније функције система. Основу чини екран у боји, повезан са рачунаром, дис-

плеј за нишанске оружане сензоре, звучник и микрофон. Шлем на тај начин добија много више података у односу на усталену функцију – заштиту главе војника. Он постаје носач основног управљачког подсистема коме се команде могу издавати гласом. Тако је систем ослобођен уношења података помоћу тастатуре, што ослобађа руке борца да могу управљати нишанским системом и ватреним оружјем.

■ ДИГИТАЛНО УМРЕЖАВАЊЕ

У оквиру пројекта „Борбени систем будућности“ предвиђено је да системи за командовање, контролу, комуникацију и компјутеризацију (General Dynamics C4 Systems) представљају најзначајнију компоненту око које ће се интегрисати целокупни пројекат борбених система у копненој војсци САД (System Integrator for the Army's Warrior System Programs). То ће бити технички и технолошки систем система (system of systems), заснован на врхунској технологији и пројектован тако да сваког војника одржава непрекидно у мрежи на борбеном пољу (Battlefield Network).

Интегрисани борбени систем требало би да унапреди нападне способности, укључујући убојитост оружја, те да усагласи борбено командовање, осматрање, покрет, безбедност са тактичким и технолошким компонентама, чиме се обезбеђује квалитет који доприноси већој борбеној ефикасности.

Војник у копненој војсци америчких оружаних снага, који ће бити опремљен савременим системима за комуницирање, биће непрекидно контролисан у мрежи командовања. Он ће делити све релевантне информације са члановима борбене јединице (тима). Имаће непрекидну и комплетну прегледност бојног поља (Total Battlefield Visibility) и биће интегрисан у дигитално бојно поље, односно у системе за управљање бојним пољем са интуитивним интерфејсом (Digital Battle Management System).

Сваком војнику на бојном пољу биће олакшана комуникација са осталим припадницима јединице. Веза ће се одржавати гласом, текстуално и визуелно. Позиција сваког борца биће прецизно одређена географским и другим координатама, исто као локације противничких положаја и ватрених циљева. То ће појединцу отворити бројне могућности да надвлда противника, пре него што он успе да примени неке од одбрамбених или нападачких поступака. Креатори пројекта кажу да ће брзина процене, планирања и примене ватрених поступака бити одлучујућа за уништавање противника, што и јесте основни циљ развоја таквих пројеката. У то се убраја и избегавање *пријатељске ватре*, која у сложеним борбеним дејствима односи многе животе.

МОДУЛАРНОСТ

Пројекат копненог ратника будућности заснива се на модуларности. Он укључује коришћење данашњих, али и будућих типова наоружања, ватрених система и извора енергије. То значи да су и програми борбене и логистичке подршке компатибилни. Све говори да се провером програма траже, испитују и утврђују универзални стандарди, који ће обезбедити модуларност и за наредних 25 година. Модуларност треба да обезбеди остваривање бројних захтева које ће наметати борбена ситуација у садашњости и будућности, смањујући непотребна оптерећења у борби, али и при руковању сложеним борбеним оружјима или системима.

Интегрисани систем борца будућности претпоставља квалитетне компоненте, попут заштитне одеће, комуникације и непосредне везе, контролу сензора, напајање. Њихово непрекидно унапређивање не треба да отежа борбене радње војника. И, наравно, систем треба да смањи губитке међу властитим борцима, повећа информисаност о борбеној ситуацији, извиђачким и осматрачким подацима.

Интегрисање четири компоненте система у један мултифункционални уређај. Предвиђено је његово физичко смањивање и уградња војничке контроле јединица, навигационог подсистема, аудио-визуелни интерфејса и каблова „личне мреже“ за контролу и управљање сензорима монтираним на наоружање. Тиме ће се редуковати и компоненте и број каблова, али и конектор (утичница и утикача за прикључење уређаја).

У следећој фази промене треба да обухвате и персоналну одећу и индивидуални комплет (Personal Clothing and Individual Equipment – PCIE). Циљ јесте смањење оптерећења интегрисањем мноштва неопходних малих терета у типску опрему, која ће се носити у заштитном прслуку. И извори за напајање треба да претрпе промене како у величини и маси (оптерећењу), тако и у снази коју дају, с тим што ће им се повећавати време коришћења. Радио-подсистем би обезбеђивао слање и пријем гласовних и информатичких података кориштењем више типова радио-уређаја. Значајне измене у фузионираном пројекту обухватиле би конфигурацију опреме, тако да се смањи број каблова за уређаје који би се обликвали за више различитих типова, чиме би се смањило и оптерећење војника. ■

■ ФУЗИЈА КОПНЕНОГ РАТНИКА

Нова фаза развоја пројекта подразумева да ће „General Dynamics C4 Systems“ бити довољно функционалан да постане интегратор и у програму борца копнене војске америчке армије и у осталим деловима оружаних снага – техничка и логистичка подршка (саобраћајне јединице), морнаричка пешадија, те за пилоте хеликоптера и авиона у ваздухопловним снагама. У том периоду доћи ће до интегрисања тог система у командовање, контроли и подели података и борбених информација.

Тај део програма назван је „фузија копненог ратника“ (Land Warrior Fusion). Фузија подрзу-

Никола ОСТОЈИЋ

(Наставак у следећем броју)

„ЗАМРЗНУТИ КОНФЛИКТ“ БУКНУО ПОСЛЕ 16 ГОДИНА

Подстакнута ратом у Јужној Осетији, Абхазија је почела операцију потискивања грузијске војске из те области. ■

Јужна Осетија, регион на југу Кавказа око чије се престонице воде жестоке борбе између јужноосетијских и грузијских снага, отцепила се од Грузије после рата 1991. и 1992. године.

После 16 година од отцепљења и завршетка грузијско-јужноосетијског рата, Грузија је започела војну операцију широких размера ради, како се истиче, „обнављања уставног поретка“ на својој територији.

„СУХОЈ“ ПЛАНИРА ВЕЛИКИ ИЗВОЗ ВОЈНЕ ОПРЕМЕ

Руски произвођач авиона „Сухој“ планира да у следећих 10 година извезе војну опрему у вредности од 10 до 15 милијарди долара, изјавио је директор те компаније Михаил Погосјан.

Осврнувши се на кашњење изградње регионалног путничког млазног авиона „сухој суперџет 100“, Погосјан је истакао да

кашњења у реализацији тог пројекта више неће бити. Он је потврдио да ће ускоро бити објављене нове поруџбине цивилне и војне авиотехнике.

Компанија „Сухој“ је и трећи по величини произвођач војне авијације на свету, с уделом већим од 10 одсто у укупној светској производњи. Летилице из породице „Су“ налазе се у наоружању војних снага 37 земаља, а учвршћење тих позиција компанији омогућиће нови модели „Су-35“, „Су-30“, „Су-32“ и ловац нове генерације који је тренутно у развоју.

„Сухој“ планира да до 2015. године изједначи производњу војних и цивилних авиона. ■

НОВА СТРАТЕГИЈА НАЦИОНАЛНЕ ОДБРАНЕ САД

Амерички секретар за одбрану Роберт Гејтс одобрио је прошлог месеца нову Стратегију националне одбране, у којој се као војни приоритет за наредне деценије препоручује борба против Ал Каиде и других екстремних група.

У документу, о чијој су садржини информисани и конгресмени, а који још није публикован, стоји препорука да се војне снаге више усмере на савладавање тих „нерегуларних“ групација, а мање на конвенционалне сукобе са другим државама. У стратегији се наводи да „Ирак и Авганистан остају централни фронтови борбе“, али се напомиње да је, дугорочно гледано, неопходно појачати деловање против тероризма.

Од краја 2006. године, када је преузео функцију, Гејтс је тактику превентивних напада, коју је форсирао његов претходник Доналд Рамсфелд, заменио јачањем сарадње са другим земљама, с циљем да се елиминишу узроци који стварају тероризам. ■

АМЕРИЧКИ ВОЈНИЦИ УБУДУЋЕ 12 МЕСЕЦИ У ИРАКУ

Амерички председник Џорџ Буш изјавио је да ће војници САД у Ираку убудуће служити 12 месеци уместо ранијих 15, пошто су, како је рекао, услови побољшани у тој ратној зони.

Буш је, у обраћању у Белој кући, рекао да је насиље у Ираку на најнижем нивоу од пролећа 2004. Он је најавио да ће му касније током године главни командант америчких трупа у Ираку

генерал Дејвид Петреус презентовати препоруке за будући број америчких војника у Ираку, који ће укључити даље смањење америчке војске, „како то услови буду допуштали“. ■

„ОРАО“ ТРАЖИ СТРАТЕШКОГ ПАРТНЕРА

Ваздухопловни завод „Орао“ из Бијељине, који се налази у стопостотном државном власништву, доставио је Влади Републике Српске платформу на основу које би требало наћи стратешког партнера за ту некад профитабилну компанију.

Наиме, ВЗ „Орао“ је поново добио сертификат за ваздухопловне програме EN 9100, што је омогућило интензивне преговоре са значајним светским компанијама из области ваздухопловства. Ради се о компанијама Piaggio, Giotex и SKF, а међу њима је и чувени Rolls Royce, којем је „Орао“ проследио понуду за одржавање турбомлазних мотора, вредну више од милион фунти. Део те понуде већ је прихваћен, а преговори о евентуалној сарадњи се настављају. Завод из Бијељине у Републици Српској тренутно запошљава 422 радника. ■

Устаници из
тврђаве Бадабер

ПОБУНА ОЧАЈНИКА

За Совјете, који нису били муслимани, командант затвора Абдурахман имао је „посебан третман“. И за минималне прекршаје, често и без правог разлога, кажњавао их је на начин који је подсећао на средњевековну тортуру. Посебном врстом канџије, од неколико трака, које су на крајевима имале уплетене оловне куглице, затвореници су бичевани све док од болова не изгубе свест. Безизлазност ситуације и свакодневно малтретирање навели су заточенике на очајнички корак – побуну.

Током десетогодишњег војног ангажовања у Авганистану учествовало је 626.000 совјетских војника, полицајаца и службеника. Од тога је било 525.000 припадника Совјетске армије, 90.000 граничара и запослених у служби безбедности – КГБ, али и 5.000 чланова Министарства унутрашњих послова – МВД. Уз то, у том рату били су ангажовани и административни и физички радници – око 21.000. Погинуло је 14.453 људи, а од тог броја је 13.833 припадника армије, 572 КГБ-а, 28 полицајаца МВД-а и 20 службеника осталих управа и министарстава. Рањено је 53.753, док је оболело 415.932, махом од инфективног хепатитиса – заразне жутице типа А.

■ НЕСТАЛИ У АКЦИЈИ

С временом су се јавност и медији, и у СССР-у и у Русији, све више интересовали за војнике који су током војног ангажовања у Авганистану нестали или заробљени. Њих је, према званичним проценама, било 417. Претпоставља се да је већина погинула, али је место њихове смрти остало непознато или се није могло утврдити. Мањи број војника је, из различитих разлога, пребегао на страну муџахедина, које су Совјети звали *душмани* или *духи*, или учествовао у борби против доскорашњих сабораца. Муџахедини наводе да су дезертери били добри борци, које су најчешће ангажовали за праћење и прислушкивање совјетских радио-веза. Они су прешли у ислам, а многи су засновали породице и остали у Авганистану после совјетског повлачења.

За разлику од пребега, према заробљеним припадницима совјетских снага није се поступало хумано. Још је чувени енглески песник и писац Родјард Киплинг, у песми „Млади британски војник“, објављеној у збирци „Баладе из касарне“, саветовао стране војнике у Авганистану, после искустава током инвазије Авганистана у другој половини 19. века, речима – „док лежиш рањен на авганском пољу, а прилазе ти жене да те докрајче, узми пушку, просвирај главу и крени свом Богу као војник“.

После почетног злостављања и мучења, заробљеним Совјетима понекад је нуђено да пређу у ислам и учествују у борби на страни муџахедина. Не постоје поуздани подаци о броју оних који су то прихватили. Један од таквих војника био је официр нижег чина у елитном падобранском пуку Николај, из Украјине, рођен 1960. године. Он је завршио војну академију и падобранску обуку, па се пријавио као добровољац за учешће у авганистанском рату. После три месеца је заробљен, приликом напада муџахедина из заседе на совјетске војнике у близини Базе 80. Када му је током борбе нестало муниције, сакрио се у дренажном јарку поред пута, где су га пронашли сељаци. Најпре су га нахранили, а потом предали устаницима. Запослили су га као оружара и механика-

ра да би после годину дана прешао у ислам и добио име Насратулах. По завршетку рата засновао је породицу и запослио се као полицајац, са платом од 80 долара месечно. Тек 1996. године посетио је Украјину и своју фамилију, а сусрео се и са некадашњим саборцима из падобранског пука. У породици није наишао на разумевање због нових верских убеђења, али му је лакше било када је схватио да га саборци не осуђују за прелаз у ислам и приступање муџахединима.

Питер Џувенал, британски новинар који већ двадесетак година живи у Кабулу, упознао је неколико таквих војника прелетача. Како наводи, многи од њих нису прихватили крупне историјске промене, као што су пад Берлинског зида и распад Совјетског Савеза. Појединци су исказали неверицу у општу амнестију, проглашену 4. јула 1988, која се односила на совјетске војнике који су после ослобађања из заробљеништва – њих 119, одлучили да нађу уточиште у западним земљама – њих 22.

У том смислу, они су наводили случај Николаја Рижкова, пребеглице који је после повратка у СССР осуђен на дванаест година затвора, али је брзо ослобођен. Сличан је случај и са Генадием Цеумом, Украјинцем који је 1981. године заробљен. И он је примио исламску веру и добио име Ник Мохомед. У последњем тренутку одустао је од повратка кући 2002. године.

Нису сви заробљеници, међутим, прихватили туђу веру и окренули оружје против својих саборца. Многи су остали верни идеалима уз које су стасали и вери својих предака. Били су то јунаци из тврђаве Бадабер.

Бадабер је војна база која се налази двадесетак километара јужно од Пешавара, другог по величини града у Пакистану. Почетком хладног рата, председник Ајуб Кан дозволио је САД да у Бази поставе прислушне уређаје за праћење радио-веза између совјетских војних постројења. Са тамошњег аеродрома полетали су извиђачки авиони Lockheed U-2 у шпијунске летове изнад СССР-а.

АГЕНТУРНА МРЕЖА

Организована по принципу КГБ, служба безбедности ДРА ХАД, касније названа ВАД, развила је широку агентурну мрежу у Авганистану и суседном Пакистану. Информације које су добијали од ХАД-а Совјети су сматрали најпоузданијим. Велики проблем представљао је начин преношења прикупљених података – агенти су често били данима удаљени од свог центра, па се дешавало да, док они пешке пређу потребно растојање, подаци изгубе актуелност.

СУЖЊИ У ВОЈНОЈ БАЗИ

Чим је започео рат у Авганистану, у Бадаберу је формиран центар за обуку муџахедина. У околини Базе подигнут је логор за избеглице из суседне земље. Центар за обуку био је под контролом партије *Џамат-ал-Ислами* – Исламско друштво Авганистана, коју је предводио Бурханудин Рабани, пореклом Ташик, који је у Пакистан прешао још 1974. године. Његови војни команданти били су чувени Ахмад Шах Масуд, чије су се јединице налазиле у долини Паншир, и Исмаил Кан у провинцији Херат. Поменути партија сматра се умерено фундаменталистичком. Иако је у њој било Узбека и Паштуна, ипак су доминирали етнички Таџици. Своје војне регруте налазила је у верским и секуларним школама северног Авганистана. Војна обука била је темељна, а обухватала је бојна гађања, тактику партизанског ратовања са посебним тежиштем на поста-

вљање заседа, коришћење минско-експлозивних средстава и обуку за руковање средствима везе. Бадабер је био само један од наставних центара у околини Пешавара, у којима се могло обучавати истовремено око пет хиљада полацика. У самој Бази било је капацитета за око 300 регрута. Начелник центра, мајор пакистанске војске, на располагању је имао инструкторе из Кине, Пакистана и Египта, али и неколико америчких војних саветника.

База је од логора за избеглице била одвојена високом оградом. Уз њене стамбене просторије за официре и инструкторе, мале џамије, терен за фудбал и одбојку, имала је као централно здање тврђаву, у којој су се складиштиле огромне количине оружја и муниције. У њој су постојале и три подземне просторије, зване *зиндани* – лагуни. Ту су се смештали заробљени совјетски војници, који су

пребачени из суседног Авганистана, и заробљени припадници армије ДРА – Демократске републике Авганистана, током борби у Панширу.

Током априла 1985. године, у Бадаберу се налазило дванаест совјетских војника и четрдесетак Авганистанаца. И једни и други радили су у оближњем каменолому, али и на истовару и утовару терета. За Совјете, који нису били муслимани, командант затвора Абдурахман имао је „посебан третман“. И за минималне прекршаје, често и без правог разлога, кажњавао их је на начин који је подсећао на средњовековну тортуру. Посебном врстом казније, од неколико трака, које су на крајевима имале уплетене оловне куглице, затвореници су бичевани све док од болова не изгубе свест. Потом је тако измучене војнике терао да пију спану воду. Иако су муџахедини накондано совјетским званичницима тврдили да су према затвореницима поступали хумано, јели храну из истог казана, играли заједно фудбал и одбојку, тешко да ико у то може поверовати. Безизлазност ситуације и свакодневна малтретирања навели су заточенике на очајнички корак – побуну.

У смирјај дана, 26. априла 1985, око 18 часова, наставни кадар тврђаве Бадабер, регрути и седамдесетак стражара постројили су се на зборном месту ради вечерње молитве. Затвореници су знали да тада само два стражара мотре на њих. Најснажнији, а вероватно и најста-

рији међу Совјетима, Виктор Духовченко напао је једног од стражара кад му је донео вечерњу чорбу. Пошто га је савладао, одузео му кључеве, ослободио је остале заточенике, и Совјете и Авганистанце. Они су савладали другог стражара, па оставили једног од Авганистанаца да их чува. Потом су се упутили ка просторији у којој је била радио-станица. Намеравали су да контактирају Амбасаду СССР-а у Исламабаду или неку од совјетских база у Авганистану. На тај начин обавестили би совјетске војне институције и међународну јавност о свом постојању, а сем тога пружили и чврст доказ о директној ангажованости Пакистана у авганистанском рату. Затвореници су, затим, отворили складишта оружја и муниције, у којима су били тешки митраљеви ДШК 12,7 милиметара, минобацачи М-62 и боцачи граната РПГ-7, па их поставили на куле стражаре, на улповима тврђаве.

ПОСЛЕДЊА БИТКА

Ни данас није тачно утврђено да ли су двојица стражара савладала свог чувара или га подмитила да их ослободи, али је убрзо одјекнуо сигнал муџахеда на за узбуну. Молитва је прекинута. Отпочео је неорганизовани напад на једну од кула у којој су се устаници утврдили. Напад је брзо одбијен. У међувремену су затвореници поставили и митраље на кровове кула. На вест о устанку у тврђави, блокирани су прилази бази, а наставници и регрути добили су појачање – пешадије, оклопних возила и артиљерије из 11. армијског корпуса војске Пакистана. Бурханудин Рабани је лично, прво мегафоном а потом и радио-уређајем, разговарао са устаницима. Они су му изнели своје захтеве – организовање сусрета са совјетским дипломатским представницима или особљем Уједињених нација, односно Црвеног крста. Рабани је све захтеве одбио и затражио предају, али је наишао на чврст отпор. Потом је, после добијања сагласности пакистанских војних званичника, издао наређење о јуришу на тврђаву.

Чврстина, упорност и издржљивост совјетских војника били су изненађујући. Ураганском ватром сламали су све јурише непријатеља током ноћи, а и сам Рабани избегао је смрт приликом експлозије гранате РПГ-а, која је тешко ранила његовог телохранитеља. Прислушкивањем и праћењем радио-саобраћаја, служба везе 40. совјетске армије забележила је разговор посада хеликоптера пакистанске војске са авио-базом, које су узлетели око осам сати ујутро 27. априла, са наређењем да ракетирају забарикадиране браниоце.

Није утврђено да ли је једно од ракетних зрна, које су испалили хеликоптери или ВБР град, погодило складиште муниције и убојних средстава у тврђави, али је уследила страшна експлозија која је разрушила читаво здање. Муџахедини су из рушевина извукли тројицу тешко рањених совјетског војника и ликвидирали их на округан начин, поставивши ручну бомбу на тело сваког од њих. Двојица Авганистанаца успела су да побегну током општег метежа.

Погинуло је 120 авганистанских муџахеда, стотинак пакистанских

НЕДОВОЉНА ВИСИНА

Почетком маја 1960. године, из Бадабера је на судбоносни лет кренуо амерички пилот Френсис Гери Пауерс, у извиђачком авиону Lockheed U-2, како би фотографисао интерконтиненталне балистичке ракете око Свердловска и Плесецка. Током задатка, који је требало да заврши у Бодуеу, у Норвешкој, на његов авион испалено је 14 ПА ракета СА-2, од којих је последња оштетила U-2, тако да је морао искочити. По доскоку је ухапшен, а после јавног судског процеса и пресуде на три године затвора и седам година у радном логору, 1962. године је у Берлину замењен за совјетског агента Рудолфа Абела. Погинуо је 1977. године у хеликоптерској несрећи. На честа питања радозналих, на којој је висини летео када је оборен, Пауерс је увек одговарао – „на недовољној“.

АРМИЈА АВГАНИСТАНА

Армија ДРА имала је слаб морал, велики број дезертера и командни кадар проблематичног квалитета – комунистички режим удаљио је све „нелојалне“ официре или су они сами напустили војску како би се прикључили муџахединима. Поједине јединице, међутим, биле су добро обучене – 38. бригада специјалне намене, на пример, која је претрпела велике губитке у почетној фази друге битке код пећина Жавар, и 15. оклопна бригада, која је добила улогу „снага за брзо реаговање“.

станском председнику Зија-ул-Хаку, али даљи кораци нису предузети.

О догађајима у тврђави сазнало се од агента 206. извиђачког центра Шир Службе државне безбедности Авганистана, који се у време устанка затекао у Бадаберу. Један од лидера Исламске партије Авганистана, Гулбедин Хикматјар, 29. маја, издао је радио-везом наређење о поштрвању контроле над совјетским заробљеницима, а уз то је посебно назначио да се од тада па надаље *шуврави* – Совјети не заробљавају.

После распада СССР-а, министарства Руске Федерације, организације ратних ветерана и представници медија, покушали су да утврде идентитет устаника из Бадабера. Све до децембра 1991. године, званични Пакистан порицао је постојање совјетских ратних заробљеника на својој територији. Тек после преговора у Москви, саопштена су имена петорице погинулих, уз напомену да се њихови посмртни остаци „не могу предати, јер је у експлозији све уништено“.

Данас се знају имена седморице јунака из Бадабера – подофицири Николај Самин (21) и Николај Дудкин (24), војници Игор Васков (22), Сергеј Левчишин (21), Александар Зверкович (21) и Сергеј Коршенко (21), те најстарији међу њима, војни чиновник Виктор Духовченко (31).

У фебруару 2003. године, председник Украјине Леонид Кучма, посмртно је одликовао Сергеја Коршенка орденом за храброст трећег степена. Исте године у децембру, председник Казахстана Нурсултан Назарбајев, одликовао је Николаја Самина орденом за храброст трећег степена. За одликовање су предложени и тројица Руса и један Белорус. Идентитет петорице преосталих јунака до данас још није утврђен. ■

Др Александар МУТАВЏИЋ

Пише
Александар РАДИЋ

КАВКАЗ У ПЛАМЕНУ

Покушај Грузије да покори Осете противно интересима Руске Федерације врло вероватно ће се завршити катастрофом по њене оружане снаге. Слабашна Јељцинова власт са неколико летова борбених авиона и подршком осетској лакој пешадији у прошлости се показала сасвим довољном да држи Грузине на дистанци. Сада нова руска власт, пуна поверења у властиту моћ, намерава да на конкретном примеру на Кавказу покаже снагу.

За Русију офанзива Грузије представља изванредну прилику да економску моћ почне да претвара у повратак стварне политичке контроле на простору бившег СССР-а. Зато се може очекивати да ће руски противудар бити снажан и ефикасан. Руске јединице после повратка контроле на терену и потискивања Грузина на полазне положаје вероватно неће ићи у дубину противничке територије. Посао сламања грузијских амбиција биће препуштен авијацији, која ће у неколико дана уништити већину рентабилних циљева у дубини територије под контролом владе из Тбилисија.

Евентуални наставак руског продора готово сигурно претворио би прилику за победу у кризу каква не треба Москви. У том случају, Руси би постали агресори, а вероватно би се суочили са герилским покретом тврдокорних горштака у планинским подручјима. Чак и заштита Осетије представља тежак задатак, јер до ње води само један пут који пролази кроз планине и тунел Роки.

Поучена искуствима из других локалних конфликта, Русија ће имати осећај докле треба да иде и где се налази тачка на којој може да гради политички профит од примене силе.

Влада Михаила Сакашвилија трудиће се да пред светом представи Русе као негативце склоне примени силе и у медијском рату неће бити важно то што су грузијске јединице прве отвориле ватру и покренуле конфликт. Већ у првим појављивањима на телевизији, председник Сакашвили користио је реторику *хладног рата* и рекао да „ако цели свет не заустави данас Русију, онда ће руски тенкови моћи да стигну до било које европске престонице“.

Грузија ће у наредним данима позивати савезнике, пре свега Америку и НАТО, да заштити интересе савезнице. Када се заврши руски противудар, на Кавказу неће завладати мир – сви разлози за кризу биће сачувани и може се очекивати покушај да се проблем интернационализује. Додуше, Сакашвили неће моћи да дође до стварне подршке од САД и НАТОа, зато што велике силе не виде разлог за улазак у дубоки конфликт са Русијом у амбицији Грузије да овлада територијом Кавказа, коју желе за себе.

Питање Јужне Осетије и Абхазије у односу на ризике кризе са снабдевањем енергентима представља нижеразредни проблем. Пре свега, Европска унија жели стабилно снабдевање земним гасом и за то жели гаранције стабилне Русије, а она то може да пружи и то једном од траса које воде преко Кавказа кроз осетске и абхаске просторе.

Руски тенкови су сада постали гарант за пролазак гаса из централне Азије до потрошача у ЕУ, а то ће НАТО уважити као аргумент у процени будућих односа са Грузијом. Потврда да нема сагласности око тога да се подржи Грузија, иако се она тврдоглаво

намеће као кандидат за улазак у НАТО, представља став чланица Алијансе са самита у Букурешту, одржаног пролетос, да се не жури са пријемом држава из бившег СССР-а. У том погледу, из НАТОа су показали поштовање за руске интересе, иако нерадо прихватају ситуацију да руски интереси буду приоритетни на просторима који су у прошлости традиционално потпадали под руску сферу утицаја.

По Грузију може лоше да се заврши и примена косовског преседана у међународним односима када је реч о судбини Јужне Осетије и Абхазије. Москва сада може да подржи савезнице у проглашењу самосталности од Грузије и да тај чин образложи примером Косова – ако су Албанци имали прилику да се противно интересима Србије осамостале и да дођу до признања од САД и дела водећих сила ЕУ, онда Русија има право да подржи самосталност кавкаских народа. У том случају Грузија би осим политичког и војног пораза коначно остала без дела територије која је била у саставу грузијске федералне јединице бившег СССР-а.

Био би то неславан завршетак Сакашвилијеве авантуре за коју се Грузија годинама припремала. За коначну офанзиву против Осета увозила је средства ратне технике, обучавала кадар, стварала политички ослонац код сила заинтересованих за слабљење руског утицаја на Кавказу. Два главна стратешка партнера су САД и Украјина. Бушова администрација бринула се за свог кавкаског савезника првенствено јачањем политичке подршке, а конкретне мере помоћи свеле су се на неколико старих хеликоптера УХ-1 и нешто опреме за потребе пешадије.

Заузврат, Грузија је слала људство у Ирак да би доказали приврженост америчким интересима. До те мере су били доследни у одлуци да подрже мисију у Ираку да су тамо послали најбоље обучени део оружане силе и то читаву петину од укупног броја пешадијанаца.

Украјина се показала добрим савезником у снабдевању грузијских оружаних снага, које су од те државе добиле борбене авионе, артиљеријска оруђа, ракетне системе противваздушне одбране и остале артикле потребе за рат.

У месецима пред почетак офанзиве Грузија је стално слала извиђачке летелице у ваздушни простор Јужне Осетије и Абхазије. Прибављани су подаци о локалним руским снагама и проузрокована реакција система противваздушне одбране.

Руси су имали времена да се припреме за грузијску офанзиву и на прве вести о новом рату руске јединице из састава 58. армије кренуле су у противудар, избациле грузијске војнике из Цхинвалија, главног града Осетије, и вратиле Грузине тамо одакле су кренули. ■

Theatre of War

КОМАНДОВАЊЕ МИСИЈАМА У ПЕТ КАМПАЊА

Аутори чувене симулације летења IL-2 Sturmovik направили су нову стратегију у реалном времену, у којој се обрађује Други светски рат. Време од 1939. до краја 1945. године издељено је у пет кампања. Свака од њих пружа могућност да командујете другим армијама, у четрдесетак мисија.

Представљамо вам интересантну комбинацију стратегије и симулације, која ће, вероватно, утицати на све будуће стратегије. Можда и на симулације.

Аутори чувене симулације летења IL-2 Стурмовик направили су нову стратегију у реалном времену. Период који она обрађује јесте Други светски рат. Изабрано је то време јер су за њега већ имали популаран број урађених објеката, а и „механика“, односно „физика“ им је била испрограмирана.

Пре скоро годину дана најављено је да 1С и Battlefield издају нову стратегију – Theatre of War. Период од 1939. до краја 1945. године, који приказује симулација, издељен је у пет кампања. Свака од њих пружа вам могућност да командујете другим армијама.

У првој кампањи – СССР – командујете Црвеном армијом од 1941. до 1945. Током друге сте на челу немачких јединица од 1939. до 1945. Заповедник Пољске армије, у време догађаја 1939. године, бићете у трећој кампањи. Следе још две, од којих је прва слична Пољској – реч је о Француској 1940. године. На крају је Други фронт, где сте главнокомандујући савезницима од 1944. до краја рата.

Симулација има око 40 мисија, што свакако није мало. Обавештења и наредбе које добијате пред почетак сваке мисије врло су информативне, па се понешто може и научити из историје. Наравно, добро пазите на задатке, јер вам од успеха у свим секундарним акцијама зависи помоћ – појачање које добијате.

Веома је добро осмишљена балистика наоружања. Колико се аутори хвале, а треба им веровати на реч, водили су рачуна чак и о угловима под којима падају гранате на возила, местима где ударају у њих, дебљини оклопа и удаљености са које се гађа. Попут временских услова, на балистику утиче и врста муниције која се користи. Стога није довољно рећи да је *Theatre of War* само стратегија већ и својеврсна симулација.

Игрица обилује детаљима. Сваки војник има своје име и презиме, поседује одређене вештине и искуство, које се повећавају ако преживи неку мисију. Поврх свега, најзаслужнији борци могу добити и медаље. Пажљиво су изабране и униформе и возила. Природа и објекти у простору врло су реални. Атмосферске прилике попут магле, снега или кише дочаравају ратне ситуације. Едитор мапа, у којем можете пустити машти на вољу и направити сопствену мисију, прилично је компликована. Њега прати упутство које ће вам помоћи да направите малу какву желите.

Прилично добро раде вештачка интелигенција и утицај морала на јединице у борби. Уколико укључите утицај морала може се догодити да поједине јединице побегну са бојног поља, под дејством непријатељске ватре. Обични војници могу да заузму место неког од посаде на оруђу под условом да, на пример, то није место возача тенка. Деловање команданта на јединице у околини јесте реално и неће бити много бежања са фронта. Такође, можете да покушате да издате наредбу једном војнику да нападне тенк у пролазу, али врло вероватно ће он побећи пре него ли устане из заклона да нападне оно што сте му као циљ задали.

У оквиру симулације постоји и енциклопедија о различитом наоружању које се у борби користи. Оно је и графички приказано, анимирано, уз потребна објашњења о употреби и карактеристикама.

ХАРДВЕРСКЕ ПОТРЕБЕ ПРОГРАМА

Оперативни систем – *Windows XP* или *Vista*

Процесор – минимум *Intel Pentium 4* на 2.5GHz или *AMD Athlon* на 2.0 GHz

Графичка картица – *GeForce 5700* or *Radeon 9600* са минимум 128 Mb која подржава *Shader v2.0* инструкције.

Радна меморија – минимално 512 Mb, а места на диску за инсталацију око 3 Gb.

Из мисије у мисију јединице које преживе имају више искустава и много су убојитије. Нова оруђа и борбена средства појављују се у складу са стварним уласком на бојиште. Зато се не трудите да чувате оно што ће убрзо бити замењено нечим другим.

Уколико у току мисије постигнете задате циљеве, добијате и одређена појачања. То ће бам олакшати игру, а може се десити и да без издавања нових команди победите непријатеља.

Звучни ефекти су релативно слаби. Гласови који се повремено чују јесу ретки и често се понављају, а музика је прегласна у односу на звучне ефекте.

Пошто је игра врло захтевна и сва пажња играча усмерена је на њу, лепота графике у симулацији не долази до изражаја. Атмосферске прилике отежавају посао процесору и графичкој карти тако да се с временом графика мора смањити, то јест број детаља, како би уопште могло да се игра.

Мисије у *Theatre of War* су прилично монотоне – напад или одбрана на бојишту изгледају исто и у Белгији, Пољској или у Русији. Мапе су велике, али сличне, па се лако заборави где је бојиште.

Немогуће је командовати јединицама уколико сте много примакли камеру. Уколико је одмакнете, нећете видети детаље. Такође се врло лако изгуби оријентација уколико прелазите са јединице на јединицу, посебно у ситуацијама када имате више јединица исте врсте.

Током игрице се не „производе“ нове јединице, већ користите само оне које сте одабрали на почетку мисије или евентуална појачања која вам пристигну док мисија траје.

Мали је и број јединица које можете изабрати за следећу мисију. Дешава се да поједине јединице морате имати на некој мапи, чак иако то не желите.

Повремено се вештачка интелигенција мучи и са једноставним задатком. Пример за то јесте када пошаљете групу војника у формацији и они наиђу на препреку на путу.

Ипак, *Theatre of War* је заразна симулација која ће вас неко време *приковати* за рачунар. Некима се уопште неће допасти. За љубитеље играња у мрежи она пружа могућност да истовремено учествује осам играча. ■

Игор ВАСИЉЕВИЋ

ПРЕЂУТАНИ СРПСКИ ГЕНЕРАЛИ У АУСТРИЈСКОЈ ЦАРЕВИНИ

ПОСВЕЋЕНОСТ ПОЗИВУ

Пише
Раде
МИЛОСАВЉЕВИЋ

Током историје, у војсци аустријске и аустроугарске царевине било је више од две стотине Срба генерала и највиших официра. Многи од њих исповедали су католичку веру, али је немали број био и оних који су остали верни православној цркви. Њихово лично јунаштво, војничко мајсторство и добијене битке омогућили су да српски народ у заграничним, илити крајишким подручјима, традиционално уживају изузетне националне повластице.

Ако је веровати историчарима и шнајдерима историје, на Балкану није било Словена пре шестог века. Када су се населили, после дуготрајног отпора, примили су хришћанство, а у 10. веку језик свих јужнословенских племена био је само један. На рушевинама Византије средином 11. века дошло је до великог црквеног раскола, који је у каснијим вековима имао трагичне последице. Разлаз се у почетку тicao само извесних теолошких тумачења Христове вере, али је борба између Цариграда и Рима често вођена и другим средствима.

Словени источних крајева Балкана чврсто су се држали својих изворних (православних, ортодоксних) догми, док су западна племена – такође после жестоког отпора – признала папу за свог врховног верског поглавара. У пределу насељеном југоисточно од Алпа формирана је покрајина Словенија, која није имала сопствену државу, док је после краткотрајног успона, хрватска држава ушла у састав јачих северних суседа, које су племенске старешине признале за своје господаре. На истоку је Србија под Немањићима била независна држава, чак краљевина и царевина. У тој држави је цветала висока култура, посебно градитељство, сликарство и књижевност, а напорима Растка Немањића, потоњег Светог Саве, учвршћено је православље и утврђена црквена самосталност.

СЕОБЕ

После боја на Косову, пада Цариграда, Србије и Босне, услед турског зулума, масе православног становништва прелазиле су у Мађарску и Аустрију. Ту су наишли на људе који су говорили истим или сличним језиком, на хришћане западног обрета. Предвођени својим црквеним високодостојницима, а подржани од национално свесних војних старешина, Срби су грчевито настојали да сачувају своју веру, пруживши от-

пор често безобзирним насртајима на њихову „слободу савести“. У том сукобу интереса нашли су се бројни официри српске националности. С једне стране, подразумевала се лојалност држави, а с друге је била исто тако природна тежња ка очувању обичаја, вере и писма.

Склапајући уговоре са Царевиним, Срби су са највишег места примили повеље, које су у историји назване привилегијама. Прву од тих привилегија издао је цар Фердинанд 1538. године, када су од придоблих ускока основане три капетаније од по 200 војника. Најпознатију повељу Србима издао је, 5. октобра 1630, цар Фердинанд Други на аудијенцији у Регенсбургу. Повеља с гаранцијама изузетних права тада је уручена дванаесторици српских првака са владиком Максимом Предојевићем на челу. Нажалост, са високих места често су те исте привилегије кршене, што је изазивало непоколебљив отпор људи који су себе сматрали слободним ратницима и били поносни на ту своју слободу.

О том отпору говори велик број оружаних буна, од којих су најпознатије Осмокруховићева 1666. и Љубојевићева 1755. године, која је у Северину код Бјеловара окупила око двадесет хиљада крајишника. Обе су скршене лажним обећањима и војном силом.

СРБИ КАТОЛИЦИ ■

Свест да су им повластице додељиване због њиховог војничког умећа и велике храбрости и снаге, неопходне за опстанак Царевина, била је јасна. Аустрија је умела да награди војничко држање и храброст српских младића, да им широм отвори своје добро уређене школе и омогући напредовање до највиших положаја и чинова, рачунајући ту и доделу племићких титула. У Државном архиву у Бечу чува се мишљење једног од високих војних команданата о Србима: „То су лепа људи, високи, неучени, али бистра ума, храбри јунаци, за бој као створени“.

И поред великог јунаштва, доказаног војничког умећа и бројних победа, извојеваних под њиховом командом, у изворима који говоре о војној и ратној историји Аустрије, Срби се ретко помињу јер су сврстани међу Хрвате, где их је било у највећем броју. Тако су у хрватски национални корпус убрајани не само Срби, који су примили католичку веру, већ и они који су остали верни православљу. Тадашњи историчари (већином свештена лица) сматрали су Србе католичке вере „превереницима“, па их зато више нису ни сматрали Србима. И поред тога, према штурим историјским подацима, у аустријској царевини било је више од 200 Срба генерала, од којих су многи остали у православној вери, а било је доста и оних који су, под притиском или вођени сопственим интересима, „преверили“.

Један од првих Срба католика који је постао аустријски генерал био је Јован Андрија Макар (рођен у Крижевцима, око 1640. године – умро у Бечу, 1700), син крајишког пуковника Николе Макара (1620–1674). Јован је био вођа харамија у Вратну на Калнику и већ у 29. години добио чин потпуковника. С 42 године изазвао је на мегдан и погубио турског капетана у Вировитици, што му је донело велико поштовање и славу. Између осталог, био је и командант Сигета, а 1687. године постао је барон и генерал-мајор. Јунаштом се истакао и 1693. на Бихаћу, али је био превеликих амбиција, које су штетиле „општим интересима“. У делу „Разговор угодни народа Словинскога“ оба Макара опевао је Андрија Качић Миошић.

Први Србин православне вере, унапређен у чин пуковника аустријске војске (1702. године, умро 1711) био је Јован Секула. Његово име прећутала је Војна енциклопедија, у чијем се другом издању помиње Иван Секула, хојдучки харамбаша у Славонији, очигледно предак овог пуковника. После њега следило је још десетак право-

Царица Аустроугарске Марија Терезија

славних Срба с чином пуковника, да би тек Атанасије Рашковић, кнез и вођа устанка у Старом Влаху 1737. године, замало достигао генералске почасти.

У чин пуковника српске националне милиције Рашковић је унапређен 15. марта 1739. године. Као најстарији официр аустријске војске од свих Срба, био је по друштвеном угледу одмах иза патријарха Арсенија Четвртог Шакабенте, чија је сестра Анђелија била Атанасијева жена. Цар Карло Шести му је уз чин издао и племићку диплому. Са граничарима из посавске границе истакао се 1745. у рату у Италији, када је генерал Андре похвалио јунаштво Срба. Вративши се са ратишта формирао је нови граничарски пук, за чијег команданта је и постављен. Имао је свој племићки грб са орлом у полету, даривао је српске манастире и био истакнути српски првак у сваком погледу. Од четворице њего-

вих зетова, тројица су постали генерали, као и његов син Александар (1720–1773).

Био је Атанасије као предодређен да постане први православни Србин генерал аустријске војске. Приликом једног маневра на Ракошком Пољу код Пеште, где су под Рашковићевом командом српско-хрватски пукови надмашили немачке у погледу војничке извезбаности и брзе паљбе, царица Марија Терезија га је нарочито одликовала изрекавши му своје „царско благовољење“ и позвавши га за царски сто испред свих генерала и министара, давши му место за столом поред себе, похваливши српски народ и обећавши му многе царске милости. То је значило и генералски чин, али му је тај успех дошао главе.

После заједничког ручка у Купинову, један од многобројних слугу му је подметнуо отровну шољицу црне кафе, од чега је Атанасије 19. маја 1753. умро. Завидљиви мађарски, али и други официри, нису могли да му опросте успехе и успон. По наређењу генерала Сербелонија, уз велике почести сахрањен је у манастиру Крушедолу.

НАРОДНА ПЕРЈАНИЦА ■

Од преко 200 генерала Срба у Аустрији, први Србин православне вере који је унапређен у чин генерал-мајора (1763. године) био је Михајло Микашиновић, рођен у крајишком селу Плавшину код Копривнице 1715. а умро у Бечу 3. новембра 1774. године – наводно од подагре, али више од туге због претрпљене неправде. Капетан је постао 1739. године, истакао се у бројним биткама у Чешкој, Пољској и Италији, нарочито код Велтрина, после чега је 1745. добио чин мајора. Баронство „од Шлангенфелда“ добио је као пуковник и командант Вараждинско-ђурђевачке регименте 28. јуна 1760.

Као генерал-мајор Михајло Микашиновић је био на дужности-ма у Карловцу и Осијеку, да би 1766. године добио и чин фелдмаршал-лајтнанта. У похвалним написима о њему истиче се да је на српском сабору у Сремским Карловцима 1769. свој глас приликом избора митрополита дао владци горњокарловачком Данилу Јакшићу, а не кандидату препорученом од Беча. Био је то и крај његове војничке каријере. Најпре је праћен и „откуцан“, а затим 1771. „више суспендован него пензионисан“, уз ниску и неадекватну пензију. И поред доказаног јунаштва, царица га није удостојила највишим орденом.

Настанио се у Крајини, у Копривници, где је живео његов народ. „Био је ревностан Србин... Православну своју веру и цркву жарко је љубио и истински поштовао“. Истакнуту улогу одиграо је борећи се против унијаћења Срба на Крајини, а у поменутој буну 1755. спасао је народ од већих репресалија. Иако царски официри, није се одвајао од свог народа; до њега су долазиле жалбе крајишника које је па-

жљиво разматрао прослеђујући их вишим надлештвима са својим мишљењем.

С једне стране стишавао је оправдан и понекад неконтролисани бунт (знајући да ће последице бити страшне и погубне), с друге је морао да обавља своје дужности налазећи у Бечу разумевања за крајишке захтеве, које је у основи подржавао. У време буне писао је митрополиту Ненадовићу и позвао га на заједничку акцију; код обнове манастира Лепавине дао је највећи прилог, био је ктитор и тотор других цркава, а својим новцем је куповао црквене књиге из Русије. Као фелдмаршал и барон користио је свој грб са српском тробојком и оцилима. Славно је крсно име св. Јована. Код њега је долазио млади Доситеј Обрадовић, што је описао у својој књизи „Живот и прикљученија“. Кад му је умрла жена, оженио се Аном, ћерком пуковника Михајла Продановића и сестром генерала Саве Продановића, која се после његове смрти преудала за руског племића Стефана Ожеговића.

Као српска перјаница, Мишакиновић је био нека врста оријентира потоњим српским официјерима у Монархији.

Фелдмаршал-лајтнант Јефтимеј Лубибратић, конте де Требиње, син капетана Кузмана, рођен је у Дубровнику 1716. а умро у Бечу 1. фебруара 1779. године. Био је само годину дана млађи од Мишакиновића. Чин генерала добио је касније, али би стигао и до чина фелдцајгмајстера да после премештаја у Кремону није отишао код царице и замолио је да га отуда врати, јер тамо „нема ни свештеника ни цркве својега закона“. Марија Терезија, „горљива католикиња“, није са симпатијама примила ту молбу. У радовима о Лубибратићу истиче се да је постао кадет са 14 година „код србијанске крајине“, да је 1753. године био потпуковник, да се као пуковник 1758. истакао у опсади Оломуца, да је 1760. награђен баронством, а 1762. године одликован орденом Марије Терезије.

Чин генерал-мајора добио је 1770. године, а фелдмаршал-лајтнанта 1773. у Карловцу, одакле је премештен у Осијек, па у Кремону. Био је висок, наочит, а у 30. години је рањен и остао „сакат у једну руку“. Из првог брака имао је кћер и два сина, а у другом се оженио удовицом пуковника Чарнојевића. О његовом раду у Градишкој регименти похвално је писао А. М. Рељковић. Његов син Михајло Лубибратић био је пуковник Оточке регименте, а чин генерала имао је и Стефан Лубибратић.

БАРОН ОД ПАПИЛЕ

Самуило Здјеларевић, рођен око 1720. у Грђевцу код Бјеловара, а умро у Бјеловару 5. децембра 1771, био је трећи Србин православне вере, који је (пред саму смрт), унапређен најпре у чин генерал-мајора, а потом и фелдмаршал-лајтнанта аустријске војске. Био је виши официјер у време Лубојевићеве буне 1755. када су савременици хвалили његово држање, јер није био слепо оруђе аустријских милитаристичких кругова. То је био и разлог што није добио веће части, које је заслуживао, па ни највећи царичин орден.

Павле Димић, барон од Папиле, четврти по реду Србин (цинцарског порекла) аустријски генерал, рођен је 1722. у Араду, а умро

Породица Сечујац

28. августа 1802. у Темишвару. У активну службу ступио је 1749. код славонских граничара. Мајор је био 1756. а као потпуковник Градишког пука одликован је 1762. орденом Марије Терезије. Барон је 1765, пуковник и командант Влашко-илирске регименте 1777, командант у Броду и генерал-мајор 1783. и фелдмаршал-лајтнант 1788. године. За време службе у Белој Цркви оптуживан је пред војним судом у Темишвару ради својих националних ставова.

На „барона Папилу у Мехадју“ било је адресовано једно од сачуваних писама Станка Јовановића „одборника крајинског“, у коме обавештава команданте аустријских трупа око Оршаве о тешком стању Срба уочи устанка – Кочине крајине. Да је био „Србин по рођењу“ наводе и бечки извори, а да је заступао српске интересе у Монархији говори његова изјава у Темишвару 1790. у којој каже: „Нећемо и не дамо да се наше привилегије од Мађара озакоњују“.

Две године старији Арсен(ије) Сечујац, син мајора Ђорђа и Ане Станисављевић, рођен је 1720. у Петроварадину, а умро 13. јануара 1814. у Бечу у 94. години. Кадет је постао 1741. у Градишком граничарском пуку, мајор 1759, потпуковник 1765. године. Орден Марије Терезије примио је 1762. а 1767. и племство „од Хелденфелда“. Командовао је 13. граничарским пуком и био пуковник Банатске границе до 1773. када је премештен у Брод. У чин генерал-мајора унапређен је 1783. и после пензионисања постао дворски саветник. Сви његови потомци носили су исто име – Арсеније. Други Арсеније Сечујац умро је 1839. као пуковник, трећи Арсеније Сечујац, рођен 1814. у Бечу, био је генерал-мајор, а четврти, Арсеније Сечујац је умро 1903. године такође као генерал-мајор.

ФЕЛДЦАЈГМАЈСТЕР

Павле Давидовић је први Србин православне вере који је постигао чин фелдцајгмајстера. Рођен је у Будиму 1737. године, а умро 18. фебруара 1814. у Коморану, где му је о државном трошку подигнут

споменик на српском гробљу, скоро век после смрти. У војску је ступио 1757. као добровољац, учествовао је у Седмогодишњем рату 1756–1763. као командир чете, а у Рату за баварско наслеђе 1778–1779. истакао се у јуришу на Хабелшверт. У чин мајора унапређен је 1779, када је одликован орденом Марије Терезије, а титулу барона с предикатом Д' Алтон добио је наредне године. Пуковник је постао 1783. године као командант Петроварадинског граничарског пука.

У бурним догађајима за време Кочине крајине контактирао је са Србима, који су чињеницу да имају сународника на важном месту сматрали врло значајном. Долазио је често у Земун, где је радио са пуковником Џенејном и капетаном Михајлом Михаљевићем. У Српско-турском рату 1788–1791. године Павле Давидовић је са својим граничарима и добровољцима на јуриш заузео Шабац, а затим учествовао у заузимању Београда, Лешнице и Лознице, опседао Соко и ратовао против Али-паше Видајића. Чин генерал-мајора добио је 1790. године, а као фелдмаршал-лајтнант 1796–1797. командује корпусом у рату против Француске. У чин генерала артиљерије (фелдцајгмајстера) унапређен је 1807. и тиме ушао у ред најистакнутијих аустријских војних команданата свога доба. Његова потпуна посвећеност војсци и војном позиву види се и из податка да се никада није женио. ■

(Наставак у следећем броју)

Грб Михајла Продановића

ДОГОДИЛО СЕ...

17. август 1861.

У Кнежевини Србији објављен *Закон о устројству народне војске*. Стварање народне војске сматра се једним од највећих достигнућа владавине кнеза Михаила Обреновића. Сељаци су обучавани у близини својих села, нису дуже одвојани од земље, а таква војска није изискивала униформе ни одржавање касарни. Народна војска је полако нарастала и остављала снажан утисак на велике силе и Порту, а највише на српску јавност која је поново била обузета идејом о народном ослобођењу.

18. август 1805.

Српски устаници у Првом српском устанку поразили одред турске војске на Иванковцу, брду код Ћуприје. Бој на Иванковцу је први сукоб устаника са турском царском војском. Овим бојем српски устанак на дахије прерастао је у сукоб са Отоманском империјом.

19. август 1919.

Указом регента Александра Карађорђевића војни закони Краљевине Србије и даље су привремено били на снази на целом простору Краљевине СХС. У свим законима, уредбама и прописима назив државе, уместо Краљевина Србија, замењен је називом Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца, придев „српска војска“, замењен је са „војска Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца, а речи „српски поданик“, „српски грађанин“ и „српски држављанин“, замењене су термином „држављанин Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца“.

20. август 1884.

После четири године градње, свечано је отворена зграда београдске железничке станице. Са станице је ускоро кренуо први воз на тек изграђеној прузи Београд–Ниш. Главни инвеститор и извођач радова било је Француско друштво, а радове је надзирао српски архитекта Драгиша Милутиновић.

20. август 1968.

Совјетска армија и трупе осталих земаља Варшавског пакта, изувез Румуније, прешле су границу Чехословачке пред поноћ, започевши инвазију ради гушења „Прашког пролећа“, демократских социјалистичких реформи које је предводио лидер чехословачке Комунистичке партије Александер Дубчек.

22. август 1848.

Рођен је српски генерал лужичко-српског порекла Павле Јуришић Штурм, један од најистакнутијих српских официра у балканским ратовима и у Првом светском рату. Заслужан за блиставе победе српске војске над аустроугарском армијом у Церској и Колубарској бици.

23. август 1876.

У боју на Шуматовцу бројно слабија српска војска под командом руског добровољца генерала Михаила Черњајева одбила је више снажних напада турске војске на Алексиначу.

23. август 1945.

Проглашен *Закон о аграрној реформи и колонизацији*. Овај закон је проглашен пре сазивања Уставотворне скупштине. По *Закону*, одузети су сви „земљишни поседи црква, манастира, верских установа и свих врста задужбина световних и верских“. Истим чланом *Закона* „црквима, манастирима и верским установама одузеће се само посед преко 10 ха“. Међутим, „црквима, манастирима и црквеним установама већег значаја или веће историјске вредности, оставља се од садашњег њиховог посед до 30 хектара обрадиве земље и до 30 хектара шуме“.

22. август 1878.

Указом кнеза Милана Обреновића основан Војни музеј у Београду. Овај датум је одређен за Дан Војног музеја.

КРАЉ МИЛАН ОБРЕНОВИЋ

Рођен је 22. августа 1854. у Манасији, у Влашкој. Након убиства кнеза Михаила Обреновића, 10. јуна 1868, Милан Обреновић је чином миропомазања у Саборној цркви 5. јула уведен у владалачко звање. До кнежевог пунолетства 1872. године, у његово име је владало намесништво које су чинили Миливоје Петровић Блазнавац, Јован Ристић и Јован Гавриловић.

Кнез Милан је 1876. године објавио рат Турској, који је неуспешно окончан 1877. године. Исте године је под утицајем Русије поново заратио с Турском, овог пута успешно. Из тог рата је Србија 1878. године изашла ојачана, добивши у јулу исте године на Берлинском конгресу Врањски, Нишки, Пиротски и Топлички округ, али и формално признање независности. Двадесет другог августа 1878. године објавио је Прокламацију у којој је обзнанио мир између Србије и Отоманске империје, територијално проширење и независност Кнежевине Србије.

Говорећи о одредбама Берлинског конгреса, кнез је у Прокламацији истакао да „иако овај Уговор није намирио све жеље српске, опет, према приликама, у којима је ова велика међународна погодба утврђена, Србија има да буде захвална на високој наклоности Великих сила“. Након тога, 22. фебруара 1882. Србију је прогласио краљевином, а себе краљем, под именом *Милан Први, Обреновић Четврти*. Владавина краља Милана остала је упамћена и по догађајима који су пољубљали његов владарски углед: најпре је у крви угушио Тимочку буну октобра 1883. године, а затим је водио беспотребни и безуспешни рат против Бугарске у новембру 1885. године. Абдицирао је у корист малолетног сина Александра марта 1889. Умро је у Бечу 11. фебруара 1901. године.

УПОТРЕБА ИКОНА У СРПСКОЈ ВОЈСЦИ

Пропис о употреби икона донет је решењем министра војног од 21. августа 1899. године. Њиме је одређено да иконе стоје у војничким становима и канцеларијама команди и свакој команди и заводу одређен је број икона и кандила за њихове просторије. Команданту активне војске следовало је пет икона Исуса Христа, пет икона Богородице, пет икона светог Николе и пет кандила; Министарству војном, тринаест икона Исуса Христа, тринаест икона Богородице, тринаест икона светог Николе и тринаест кандила. За штаб дивизијске области следовала је једна икона Исуса Христа, Богородице и светог Николе и по једно кандило; Управи Војне академије додељено је десет икона Исуса Христа, десет икона Богородице, једна икона светог Николе и три кандила; командирима *болничарских* чета по једна икона Исуса Христа, Богородице, светог Николе, светог Пантелејмона и светих Врача, и по једно кандило.

Прописано је било да се иконе постављају на источни зид, у висини два до два и по метра, сразмерно висини собе, а кандила су намештана тако да висе испред средине иконе. Кандила су прислуживана (паљена) уочи сваке недеље и недељом и уочи и за време Светог Николе, Богојављења, Светог Саве, Прогласа Краљевине, Великог петка, Спасовдана, Видовдана, краљевог рођендана, Преображења, Ваведења, Божића и славе команди и завода. ■

Припремио Миљан МИЛКИЋ

ЗАПИС ИЗ ЗЕМЉЕ
ЗАУСТАВЉЕНОГ ВРЕМЕНА

ТАЈНЕ ТИШИНЕ

Место под несагледивом
капом небеском,
Хиландар, вековима је
кућа која припада
сваком од нас.

Више је од камених
средњовековних зидина,
иконописа и светиња
које чува – он је наша
духовна потреба и
непресушна светосавска

гозба. Матица, са
Србијом у расејању.
Непрекидно тиховање,
у коме се часови
одмеравају молитвом
и монашким сузама по
забаченим испосницама.

У српском манастиру
на Светој Гори Атонској
човек се приближава
Богу и проналази га
у себи. И увек му се
враћа.

Тешко да човек може скрити радост, али и тугу, која му изненада заигра око срца, када ступи у манастир Хиландар...

Радост, јер се обрео у највећој српској светињи на Светој Гори, месту које су свети Сава и Симеон још 1198. године добили од византијског цара Алексија III Анђела као *вечни поклон Србима*, да на њему подигну манастир. Тугу, јер му поглед на окамењене зидине, манастирске параклисе, монашке келије и пиргове, који су вековима одолевали времену и освајачима, заклањају скеле, кранови и грађевински материјал, а тишину нарушавају длета мајстора у замаху борбе са последицама пожара из 2004. године, када је североисточни део Хиландара готово опустошен.

Сличне емоције овладале су душом и телом двадесетак садашњих и пензионисаних припадника Министарства одбране и Војске Србије, када су крајем јула, три дана боравили на Хиландару, већ традиционално у организацији Поклоничке агенције Српске православне цркве *Доброчинство*.

■ ПРИСТАНИШТЕ СПАСЕЊА

Манастирском тиховању, молитви и трпези, хиландарским монасима и светињама, радовали смо се још приликом испловљавања из Уранополиса. Пре тога обишли смо Солун, Српско војничко гробље на Зејтинлику, ноћили у пријатном туристичком месту Јерисосу. Посетили смо и својеврсно предворје Хиландара – метох *Каково*. Тај посед, површине од око 1.500 хектара, српском манастиру поконио је 1585. године турски паша, јер је добио потомство сладећи се грођем чудотворне лозе светог Симеона Мироточивог.

Ни лет скоро питомих галебовца, који су пратили бродић до Атоса, једног од три *прста* грчког полуострва Халкидики, слећући чак и на руке путника, није пленио нашу пажњу. Поглед нам је шарао Светом Гором, монашком републиком, државом без државе, под заштитом Грчке, са потврђеном аутономијом међународним уговорима. Из нетакнуте природе, као уденути између времена и вечности, посматрали су нас светогорски манастири.

Чим се дотакне тло Атоса, перивоја и врта пресвете Богородице – према предању на том се месту због буре насукао њен брод на путу за Кипар, а са небеса је стигла порука да ту проповеда јеванђеље – световни начин живота смењује монашки. Зато Света Гора и јесте *пристаниште спасења онима који хоће да се спасе*.

Уздрхтало срца, ћутке, с нестрпљеном смо ишчекивали да се приближимо светој српској царској Лаври... Указала се у даљини. Величанствена у својој времешности. Одважна и лепа. Постојана и тајанствена. Необична духовна енергија заплуснула је све који су на Хиландар крочили.

Већ пријем у манастирској гостопримници, на традиционалан хиландарски начин, уз ратлук, воду и кафу, али и прича посленика *Доброчинства* о ономе што ће се у светињи обити, нагостили су велико путовање и српском историјом и светосавском духовношћу. Сместили смо се у нову зграду конака, изграђену након последњег пожара на месту где се некада чувало сено, надомак гробљанске цркве, и у тихом разговору, као да се бранимо од нечијег прислушкивања, сабирали прве утиске.

■ НЕПРЕСУШНА МОЛИТВА

На срећу, мајстори из Србије, који обнављају манастирске зграде, лагано и темељно, настојећи да сваки камен ставе на право место и врате нека-

дашњу лепоту хиландарским грађевинама, не раде у време заједничких молитви, обеда, после повечерја и у дане празника. А у трећи дан нашег борава славио се свети Атанасије Атонски, па су се и грађевинари одмарали, а ми смо се препустили скоро ансолутној тишини Хиландара.

Само звуци природе. Слушали смо нетремице. Тишина... А она нас је прожимала и лагано се увлачила у све честице нашег бића. Исконско ћутање струјало је крвотоком. Пливали смо у тајанственом васељенском миру. Удисали смо дубоко желећи да га што дуже задржимо у грудима. Тајне хиландарског мира оплеменјивала је монашка молитва. Тиха и непресушна. Искрена и покајничка. Звук клепала, најпре спор и уједначен, а потом све бржи, најављивао је заједничко богослужење у Саборној цркви краља Милутина, с краја 13. века, посвећеној Ваведуњу пресвете Богородице. Под светлосћу свећа и кандила, што храму даје мистичан тон, крстили смо се и целивали светиње. За две певнице појали су калуђери. Придружило им се, током једне од литургија, и неколико старешина у униформи.

Необашњиво, пред чудотворном иконом Мајке Божије Тројеручице, коју је од светог Саве Освећеног, са његовим пастирским штапом – *патарисом* и иконом Богородице Млекопитатељнице, на дар добио свети Сава Српски приликом поклоничког путовања по Палестини и Јерусалиму, постојали смо свесни своје духовне снаге и вере. Достајанственој, на игуманском престолу крај десне певнице Саборне цркве, да бисмо исказали дубину свог поштовања, клечали смо додирујући челом под.

Целивали смо мноштво хиландарских светиња – делиће живостворног Крста Господњег, мошти светитеља и мученика. Међу драгоценостима у манастиру се чувају још две чудотворне иконе Богородице, Акатистне и Попске. Кивот, у коме је до 1207. године почивало тело светог Симеона, пре него што је његове мошти у Србију пренео свети Сава да помири браћу завађену због престола, једна је од највећих духовних вредности Хиландара. Из њега је, на спољашњој стра-

ни храма, израсла винова лоза, још једно манастирско чудо исцелитељског дејства за супружнике без деце. Хиландарски монаси верују да ће благослов ктитора бдети над њима и манастиром док буде рађала света лоза.

Свако, у себи својственом дијалогу са Богом, крај светиња, делио је своје поразе, запитаност и молбе. *Господе Исусе Христе, сине Божији, помилуј нас грешне, нечујно је одзвањало храмом...*

■ ПРЕДАХ У ВРЕМЕНУ

Неповратно је свитала још једна зора на Атосу. Остала је забележена у нашим погледима и срцима. Баш као и *Пут векова*, којим су корачали и свети Сава и свети Симеон Мироточиви, српски краљеви и цареви. И данас њиме монаси иду боси, да не упрљају стопе светитеља... Ходали смо полако, до обале Егејског мора, настојећи да упијемо сваку реч врсног познаваоца светогорске и хиландарске историје из *Доброчинства*.

Прошли смо поред мале капеле коју су Хиландарци подигли на месту где је икона Тројеручица, ношена на магарцу, вољом Божијом из Студенице стигла у манастир. И чесма посвећена краљу Александру Обреновићу вечни је знак захвалности што је, после посете Хиландару 1896. године, Бугарима отплатио манастирске дугове. Крст цара Душана Силног, владара Срба, Грка и Бугара, подсетио нас је на недозвољен боравак његове супруге Јелене на Светој Гори. Остало је, ипак, предање да царица ниједног тренутка није дотакла тло свете земље, јер је ношена на носилци. Ту је и камен са кога се цар Душан попео на коња.

И четири царске маслине су у близини, мало подаље и пирг краља Милутина, који је штитио манастир и околину од напада гусара и пљачкаша. Одатле се пружа, богата житом, маслинама и виноградима, пространа долина светог Саве. Затим кула на обали мора и асана... Све је то, само предах у времену, неподељеном и на светогорској земљи заустављеном...

Пут низбрдо, од манастирског улаза, води до монашког гробља. Надомак великог дрвета назире се пет-шест хумки, крстача побијених у земљу. Око њих, на бетонској огради, саксије босилка. Са бочне стране омање гробљанске цркве, обновљене у 19. веку, смештена је костурница. Хиландарски монаси сахрањују се онако како је то *Типиком* још свети Сава наложио. У земљу. После неколико година, воде се њихови остаци и полагају у костурницу. На дрвеним полицама дуж зидова, стоје лобање *белих кривога* православља. Беле, жуте и тек понека тамније боје – сведоче о врлини њиховог световног живота. Смрти, нужне овоземаљске пролазности, ту нема. Само је необично пријатан мирис ширио наше ноздрве.

После дуге, али угодне шетње, дође време и за монашку трпезу. На Хиландару се обеђује два пута дневно, после свете литургије и вечерњег богослужења. У пространој трпезарији, из времена краља Милутина, осликаној фрескама, једе се мало, а храна је увек посна, без меса, врло често припремана само на води. Тако смо и ми послушали светосавски завет – јели смо, слушајући псалме и житија светих, угађајући души, а не телу, попут хиландарског братства. Калуђери који тог дана чита свете речи награда је чаша воде, парче манастирског хлеба и јабука.

У животу су вам, децо моја, најважније две ствари – правилно расуђивање, на корист, и стрпљење. Живот није попут дечије игре у песку, рекао је отац Кирило, један од најстаријих монаха, док нас је благословио пред одлазак са Атоса, на коме као да додирнумо делић бескраја. Уденули смо међу хиландарске молитве и наша имена, по коју сузу, а растеретили сумње и световне страхове.

Окончали смо несвакидашње духовно путовање, свесни да, место под несвагдашњом капом небеском, Хиландар, вековима је кућа која припада сваком од нас. Више је од камених средњовековних зидина, иконописа и светиња које чува – наша духовна потреба и непресушна светосавска гозба. Матица, са Србијом у расејању. Непрекидно тиховање, у коме се часови одмеравају молитвом и монашким сузама по забаченим испосницама. У српском манастиру на Светој Гори Атонској човек се приближава Богу и проналази га у себи. И увек му се враћа... ■

Владимир ПОЧУЧ

МУШКО ДРУШТВО

Од давнина је позната ствар, и не застарева: није лако нама, мушкарцима, остати у сопственом кругу вредности, посебно ако смо позвани на вечеринку или ако седимо за насталим „сталним столом“, забављајући се, да бисмо убили време. Јер, ниво нашег разговора почиње да се колеба и снижава. Један прича неку догодовштину, други покушава да га надибе у духовности, и гле – сви већ желе да чују виц; сви се муче да повежу речи, свима је „нешто легло на срце“, нешто што, у ствари, никакве везе са срцем и нема; за паметном анегдотом следи глупа, за славним вицем неслан, вицеви се смењују у непристојностима, и напокон спадају на такав ниво да, после разиласка кућама, а нарочито следећег јутра, сви мисле као да је на седељци, невидљива, била присутна и нека зла Кирка која их је зачарала и лишила достојанства, слично ономе како је поступила са лакомисленим сапутницима мудрог Одисеја.

Затим седиш и размишљаш како је до тога могло доћи, и ко је за то крив – почетни шалији или неуморни приповедач непристојности? Правилан одговор гласи: „Сви и нико“. Као и у овој ситуацији често се догоди да је далеко тачније питати о разлозима, и не покушавати да ухватиш за шију „кривца“.

Најближе истини је претпоставити да је у питању мушко друштво, које се, брбљајући, распиштољило уз вино; затим, да је одсуство дама ослабило обзир према захтевима доброг тона, јер пијуцкање вина одстрањује nelaгоду уоквирену у рамовима повредљивости. Није небитно да се случајна пировања или окупљања увек догађају увече. Радни дан често захтева исувише велику усредсређеност, напорну сабраност, строгу самоконтролу. Зато би увече човек хтео да се ослоди опуштањем, да ослаби концентрацију, да се пусти низ воду и трабуња са случајним, отворено слодострасним, компанијима. Подсвест жели свирку, шалу, ослобођење од уза, усталом, потпуно заслужено. Али, најпозоријна ствар је да се ослабљена подсвест тако брзо заглиби у ћорсокаку ниске непристојности, као да је то њена омиљена тема за којом је читав дан жудела, као да је учесник вечеринке неизоставно дужан склизнути у њу. Међутим, за то не постоји апсолутно никаква неопходност.

Подсвест може да буди и благородне снаге ума. Једне такве вечери се одиграла и „Гозба“ коју је описао Платон, једне вечери Бетовен је импровизовао на клавиру, у част свог одлазећег друга, шаливи канон „Метроном“ (сви присутни су певали и терцали), да би се из тог канона касније родио предивни Скерцо из Осме симфоније... Краће говорећи, тамо где постоје дух и творачка сила, мушко друштво налази далеко срећнију форму опуштања.

Па како онда тај мушки разговор ретко достиже такав виши ниво? Инфантилни инстинкт узалудности који је целог дана гладовао и био потиснут жели да добије задовољштину, да се спусти до вица и непристојности. Тако је „пријатно“ и тако „слободно“ седети заједно; јавља се „тежња за“... често људи „заједно“ чине оно што не би урадио нико од њих сам. Многи „раде за друштво“, „из љубазности“. Други – да не испадну „фантасте“. Трећи се предају својеврсној сили инерције, инстинкту гомиле. Један дубокоумни социолог формулисао је следећи закон: „Што је већа социјална група, примитивнији је њен ниво“; само је великим људима дато да се не потчињавају том закону.

Гете је једном рекао: „Свако, узет појединачно, довољно је разуман и паметан; прикључени маси, људи пројављују једино тупост“. Затим откуца позни сат, и колективна „будала“ опет се разлаже на „паметне индивидуалности“. Зато што на свету не постоје „вечно“ мушка друштва.

Ах, како је кратак живот, колико чудеснога и божанскога пропуштамо, не примећујући њихово одсуство. ■

Иван А. ИЉИН

Из књиге „Пред буктавим загонеткама господњим“
Светигора, Цетиње, 2001.

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ

15–31. август

Православни

19. август – Преображење Господње

21. август – Преподобни Зосим Тумански

28. август – Успеније Пресвете Богородице – Велика Госпојина

29. август – Свети Јевстатије Други Архиепископ Српски; Преподобни Роман; Преподобни Рафаило Банатски.

Римокатолички

15. август – Узнесење Блажене Дјевице Марије – Велика Госпа

УСПЕЊЕ ПРЕСВЕТЕ БОГОРОДИЦЕ

Господ који је на Синају заповедио петом заповешћу: Поштуј оца свог и матер своју, показао је примером Својим, како треба поштовати родитељу своју. Висећи на крсту у мукама, Он се сети Матере Своје и показујући на апостола Јована рече јој: жено, ето ти сина! Потом рече Јовану: ето ти матере! И тако збринувши Своју Мајку Он издахну.

Јован имао је дом на Сиону у Јерусалиму, у који се настани Богородица и оста да живи

до краја свог живота на земљи. Својим молитвама, благим саветима, кроташћу и трпељивошћу она много помагаше апостолима Сина свога. Све време до смрти провела је у Јерусалиму обилазећи често она места, која су је подсећала на велике догађаје и велика дела Сина свог. Нарочито је походила Голготу, Витлејем и гору Јелеонску. Од њених дужих путовања помињу се посете Светом Игњатију Богоносцу у Антиохији, посета Светом Лазару, епископу Кипарском, посета Светој Гори коју је она благословила и боравак у Ефесу са Светим Јованом за време великог прогона хришћана у Јерусалиму.

У својој старости она се често молила Богу своме на Јелеонској гори, на месту Вознесења Његова, да је што пре узме из овога света. ■

ПРЕОБРАЖЕЊЕ ГОСПОДЊЕ

Треће године своје проповеди на земљи, Господ Исус је све чешће говорио ученицима о свом блиском страдању, али и о слави својој после страдања на крсту. Како их то не би онесподарило до мере одвраћања од њега, он им је показао своју славу божанску. Са собом је узео Петра, Јакова и Јована, изашао с њима на гору Тавор и тамо се преобразио пред њима.

Његово лице је засјало као сунце а хаљине његове постале су светле као снег. И појавише се крај њега Мојсије и Илија, велики старозаветни пророци. Задивљени ученици су посматрали немо све док тишину није прекинуо Петров глас: „Господе, добро нам је овде бити, ако хоћеш начинићемо три колибе. Теби, Илији и Мојсију...“ ■

ПРЕГЛЕД БРОЈЕВА ТЕЛЕФОНА СТАМБЕНИХ ПРЕДСТАВНИКА

- Кабинет министра одбране
Дејан Окетић, 32-407
- Генералштаб Војске Србије – Кабинет и
потчињени састави
Саша Р. Мијић, 29-178
- Инспекторат одбране
Војислав Карталија, 33-782
- Секретаријат МО
Слађан Ђорђевић, 32-492
- Сектор за политику одбране
Гордана Живановић, 32-520
- Сектор за људске ресурсе
Биљана Павловић, 32-571
- Сектор за људске ресурсе;
Војна академија
Драган Аврамовић, 40-247
- Сектор за људске ресурсе;
Управа за обавезе одбране
Зоран Хукић, 23-645
- Сектор за материјалне ресурсе;
Управа за здравство
Бранко Илић, 23-558
- Сектор за материјалне ресурсе
Управа за систем логистике
Мишо Симоновић, 23-164
- Сектор за материјалне ресурсе;
Управа за општу логистику
мр Десимир Вуковић, 23-224
- Сектор за материјалне ресурсе;
Одељење за транспорт
Гордан Јемуовић, 23-116
- Сектор за материјалне ресурсе
Управа за одбрамбене технологије
Горан Панић, 32-354
- Сектор за материјалне ресурсе;
Управа за снабдевање
Зоран Коњокрад, 32-412
- Сектор за материјалне ресурсе;
Управа за инфраструктуру
Споменка Трифуновић, 32-563
- Управа за буџет и финансије МО
Бошко Ђукић, 011/3607-256
- Управа за односе са јавношћу
Лунић Сениша, 32-231
- Управа за ванредне ситуације
Соња Ћировић, 32-272, 011/3617-605
- Војнобезбедносна агенција
Мирко Богдан Мирић, 23-043
- Војнообавештајна агенција
мр Мирјана Јовановић, 23-798
- Команда Копнене Војске
Дубравко Станковић, 21-196
- Команда В и ПВО
Самојко Тојчић, 27-066; 27-152
011/3074-032
- Команда за обуку
Стева Стојановић, 33-499
- Војномедицинска академија
Гордана Мијовић, 31-277, 011/3608-277
- Удружење војних пензионера Србије
Зоран Вучковић, 011/3037-058
- Удружење пензионисаних подофицира Србије
Ивица Чолаковић, 011/595-070
- Удружење војних бескућника Србије
Мирослав Пантовић, 011/2393-431

ВИСОКА ТЕХНИЧКА ШКОЛА СРПСКИХ СТУДИЈА У НОВОМ САДУ
Мрежице
ГЛОБОДНА МЕСТА
31 БУЏЕТСКА И 117 САМОФИНАНСИРАНИХ
ЗА ДРУГЕ УПИСНИ РОС
на списку студената

Пројектно инжењерство	11 на буџету	19 на самофинансирању
Термоенергетика	9 на буџету	21 на самофинансирању
Обрада метала	4 на буџету	1 на самофинансирању
Заштита од пожара	0 на буџету	12 на самофинансирању
Заштита животне средине	0 на буџету	19 на самофинансирању
Безбедност и здравље на раду	0 на буџету	7 на самофинансирању
Целиковна заштита	0 на буџету	15 на самофинансирању
Графички инжењеринг	7 на буџету	3 на самофинансирању
Графички дизајн	0 на буџету	1 на самофинансирању
Веб дизајн	0 на буџету	1 на самофинансирању
Примењене фотографије	0 на буџету	0 на самофинансирању
Електроенергетика	0 на буџету	16 на самофинансирању
Информацијска технологија	0 на буџету	9 на самофинансирању
Професионална стандарда на конкурс	01. и 02. 05. 2019. година од 09 – 13:00 сати	
Попларне класификационог испита	04. 05. 2019. година у 10:00 сати	
Обавештајне агенције	05. 05. 2019. година	
Упис пријемних испита	08. и 09. 05. 2019. година од 09 – 13:00 сати	

Сви информацији о глобалној студентској програми, укључујући списак дисциплина, пријемне документације и информационе листове и детаљне информације се могу пронаћи у Информационој бази сајта у Српском језику.

Ванредно:
 БУЏЕТ 02 300 БУЏЕТ 02 307 БУЏЕТ 02 312
 0000000000000000 0000000000000000

Школски број: 011-3607-256
 Контакт: 011-3607-256, 011-3607-257
 Е-пошта: info@vsh.edu.rs, www.vsh.edu.rs
 Улица: Београдска 19, 21000 Нови Сад
 Контакт број: 011-3607-256, Контакт број: 011-3607-257

ВОЈА АКАДЕМИЈА

Расписује

КОНКУРС

за избор наставника из области вештина у школској 2008/2009. години

а) За наставнике

1. За ужу научну област **тактика јединица КоВ**, избор – један у звање доцент (услови: ПВЛ)
2. За ужу научну област **тактика јединица КоВ**, избор – два у звање предавач – виши предавач (услови: ПВЛ)
3. За ужу научну област **тактика јединица ВиПВО**, избор – два у звање предавач – виши предавач (услови: ПВЛ)
4. За ужу научну област **војна техника и опрема речних јединица**, избор – један у звање виши предавач (услови: ПВЛ)
5. За ужу научну област **војна техника и опрема јединица ВиПВО**, избор – један у звање доцент (услови: ПВЛ)
6. За ужу научну област **војна техника и опрема јединица ВиПВО**, избор – два у звање предавач – виши предавач (услови: ПВЛ)
7. За ужу научну област **војна техника и опрема јединица КоВ**, избор – један у звање предавач – виши предавач (услови: ПВЛ)
8. За ужу научну област **руски језик**, избор – један у звање предавач виши предавач

б) За спољне сараднике – наставнике

1. За ужу научну област **тактика јединица ВиПВО**, избор – два у звање доцент (услови: ПВЛ)
2. За ужу научну област **тактика јединица ВиПВО**, избор – пет у звање предавач – виши предавач (услови: ПВЛ)
3. За ужу научну област **војна техника и опрема јединица ВиПВО**, избор – два у звање предавач – виши предавач (услови: ПВЛ)
4. За ужу научну област **руски језик**, избор – један у звање предавач – виши предавач

УСЛОВИ КОНКУРСА

Поред посебних услове наведених за сваку област, кандидати морају да испуњавају и следеће опште услове:

- 1) да су држављани Републике Србије;

2) да су завршили Војну академију, одговарајући смер и специјалност или одговарајући цивилни факултет;

3) да имају две последње службене оцене најмање врло добар (за припаднике ВС);

4) да испуњавају услове за избор у звање наставника за које конкуришу, предвиђене *Законом о војним школама и војним научно-страживачким установама и Статутом ВА*.

Кандидати су дужни да доставе доказе о испуњавању услова прецизираних под редним бројем 2. до 4, а кандидати из грађанства дужни су да доставе и извод из матичне књиге рођених, уверење о држављанству, уверење да се против њих не води кривични поступак и уверење да нису кажњавани.

НАЧИН КОНКУРСИСАЊА

Кандидати из ВС молбе за избор подносе редовним путем, на адресу ВП 2977, Београд, са назнаком „за конкурс“, а кандидати из грађанства лично или поштом. У молби обавезно навести адресу и телефон, ужу област за коју се подноси молба и бројну ознаку уже научне области у конкурс.

Уз молбу се прилажу: оверена фотокопија дипломе Војне академије или факултета, фотокопија последње две службене оцене, за цивилна лица – извод из списка оцењених лица (кандидати из Војске), биографија са описом кретања у служби, односно са описом радних дужности, библиографија објављених научних и стручних радова са примерцима радова и за професионалне војнике упитник за премештај (попуњен и оверен) и сагласност претпостављене команде.

Молбе за реизбор подносе се посредством начелника катедре. Уз молбу се прилажу биографија и попис објављених стручних радова.

О резултатима конкурса кандидати из Војске биће обавештени редовним поступком посредством својих команди, а кандидати из грађанства на достављену кућну адресу.

Непотпуне молбе неће бити разматране. Конкурсна документација се неће враћати.

Конкурс је отворен 15 дана од дана објављивања. ■

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ СЕКТОР ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ УПРАВА ЗА КАДРОВЕА

Расписује

КОНКУРС

за пријем у професионалну војну службу у својству професионалног официра на неодређено време на следећа радна места:

- у ваздухопловнотехничкој служби – метеоролози 2 извршиоца,
- у санитарској служби – фармацеути 13 извршилаца,
- у правној служби – референти за правне послове 15 извршилаца.

Лица која конкуришу за наведена радна места потребно је да испуњавају следеће услове:

ОПШТИ УСЛОВИ:

- да су држављани Републике Србије,
- да нису старији од 40 година,
- да су здравствено способни за службу у Војсци Србије,
- да имају одговарајућу високу стручну спрему за дужност за коју се примају,
- да нису осуђивани и да се против њих не води кривични поступак и
- да им раније није престао радни однос у државном органу, због теже повреде дужности из радног односа.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ:

- да су одслужили војни рок под оружјем или да су регулисали војну обавезу на други начин (осим служења у цивилној служби) и
- да су стекли приправнички стаж.

ВОЈНА АКАДЕМИЈА

Расписује

КОНКУРС

ЗА ИЗБОР И РЕИЗБОР НАСТАВНИКА у школској 2008/2009. години

а) За наставнике

1. За ужу научну област **социологија**, реизбор
– један у звање ванредни професор (услови: ПВЛ)
2. За ужу научну област **безбедност и заштита**, избор
– два у звање доцент (услови: ПВЛ)
3. За ужу научну област **борбена возила**, избор
– један у звање доцент (услови: ПВЛ)
4. За ужу научну област **географија**, избор
– један у звање доцент (услови: ПВЛ)

б) За спољне сараднике – наставнике

1. За ужу научну област **НХБ оружје**, избор
– два у звање доцент – ванредни професор (услови: ПВЛ)
2. За ужу научну област **заштита од НХБ оружја**, избор
– два у звање доцент (услови: ПВЛ или ЦЛ)
3. За ужу научну област **оператика**
– један у звање доцент (услови: ПВЛ)
4. За ужу научну област **тактика речних јединица**, избор
– један у звање доцент – ванредни професор
5. За ужу научну област **безбедност и заштита**, избор
– два у звање доцент – ванредни професор (услови: ПВЛ, или ЦЛ)
6. За ужу научну област **војни менаџмент**, избор
– један у звање доцент (услови: ПВЛ)
7. За ужу научну област **стратегија**, избор
– два у звање доцент (услови: ПВЛ или ЦЛ)
8. За ужу научну област **ваздухопловна медицина**, избор
– један у звање доцент (услови: ПВЛ)
9. За ужу научну област **механика**, избор
– један у звање доцент – ванредни професор
10. За ужу научну област **неборбена и специјална возила и системи**, избор
– један у звање доцент – ванредни професор
11. За ужу научну област **инжењерство одржавања**, избор
– један у звање доцент (услови: ПВЛ)
12. За ужу научну област **технологија одржавања ракетних система**, избор
– један у звање доцент (услови: ПВЛ)
13. За ужу научну област **логистика**, избор
– један у звање доцент
14. За ужу научну област **ваздухопловно машинство**, избор
– један у звање доцент (услови: ПВЛ)

НАЧИН КОНКУРИСАЊА:

Уз пријаву на конкурс, која треба да садржи основне личне податке, адресу и контакт телефон, кандидати треба да доставе краћу радну биографију и следећа документа:

- извод из матичне књиге рођених (оригинал не старији од шест месеци),
- уверење о држављанству (оригинал не старији од шест месеци),
- доказ о стеченом образовању (диплома, судски оверена копија дипломе, уверење о завршеној школи),
- судски оверена фотокопија радне књижице или неки други доказ о радном искуству,
- уверење надлежног суда да кандидат није кажњаван, односно да се против њега не води кривични поступак за кривично дело за које се гони по службеној дужности (не старије од шест месеци),
- изјаву да ће, по потреби службе, прихватити распоред на целој територији Републике Србије,

УСЛОВИ КОНКУРСА

Кандидати поред посебних услове наведених за сваку област морају да испуњавају и следеће опште услове:

- 1) да су држављани Републике Србије;
- 2) да су завршили Војну академију, одговарајући смер и специјалност или одговарајући цивилни факултет;
- 3) да имају две последње службене оцене најмање врло добар (за припадника ВС);
- 4) да испуњавају услове за избор у звање наставника за које конкуришу, предвиђене *Законом о војним школама и војним научноистраживачким установама и Статутом ВА*;
- 5) За реизбор – да су кандидати наредбом надлежног старешине постављени на ФМ наставника за које се расписује конкурс.

Кандидати су дужни да доставе доказе о испуњавању услова прецизираних под редним бројем 2 до 5, а кандидати из грађанства дужни су да доставе још: извод из матичне књиге рођених, уверење о држављанству, уверење да се против њих не води кривични поступак и уверење да нису кажњавани.

НАЧИН КОНКУРИСАЊА

Кандидати из ВС молбе за избор подносе редовним путем на адресу ВП 2977, Београд, са назнаком „за конкурс“, а кандидати из грађанства лично или поштом. У молби обавезно навести адресу и телефон, ужу научну област за коју се подноси молба и бројну ознаку уже научне области у конкурс.

Уз молбу се прилажу: препис дипломе Војне академије или факултета, фотокопија последње две службене оцене, за цивилна лица – извод из списка оцењених лица (кандидати из Војске), биографија са описом кретања у служби, односно са описом радних дужности, библиографија објављених научних и стручних радова са примерцима радова и за професионална војна лица упитник за премештај (попуњен и оверен) и сагласност претпостављене команде.

Молбе за реизбор подносе се преко начелника катедре.

Уз молбу се прилажу биографија и попис објављених стручних радова.

О резултатима конкурса кандидати из Војске биће обавештени редовним поступком, посредством својих команди, а кандидати из грађанства на достављену кућну адресу.

Непотпуне молбе неће бити разматране. Конкурсна документација се неће враћати.

Конкурс је отворен 15 дана од дана објављивања. ■

– уверење да је кандидат регулисао војне обавезе, са знаком чина у резерви (издаје војни одсек у коме се лице води у евиденцији) и

– уверење о положеном стручном – државном испиту.

Пре пријема у професионалну војну службу кандидати који испуњавају услове конкурса и који уђу у најужи избор, биће упућени на лекарски преглед ради оцене способности за пријем у професионалну војну службу.

Пријаве на конкурс са наведеним документима достављају се лично или поштом на адресу:

Министарство одбране Републике Србије
Сектор за људске ресурсе
Управа за кадрове
Немањина бр. 15, 11000 Београд

Конкурс је отворен 20 дана од дана објављивања. Неблаговремене и непотпуне пријаве неће бити разматране. Све информације о огласу могу се добити позивом на број 011/3201-603. ■

ИЗАБРАНА ПАРТИЈА ХРАБРОСТ ЈЕ ВРЛИНА, АЛИ...

Камски – Корчној
Русија, 2008.

1.e4 e5 2.Сф3 Сц6 3.Лб5 а6
4.Лс4 Сф6 5.0-0 Схе4

Натурализовани Американац Гата Камски је у време играња ове партије имао рејтинг 2726, а „Страшни Виктор“ је са 2598 још увек јак велемајстор. Као и увек, он игра храбро и отворено – примењује Шпанску партију која се све ређе сусреће на данашњим турнирима. Разлог запостављању овог отварања свакако није то што је то лош систем (напротив!), већ у томе што је игра изанализирана до саме средишњице, а компјутери стално налазе нове идеје за напад белог.

6.д4 б5 7.Лб3 д5 8.дхе5 Леб
9.Сбд2 Ле7 10.ц3 0-0 11.Те1 Сц5
12.Сд4 Дд7 13.Лц2 Лг4 14.ф3 Лх5
15.Лф5 Себ 16.С2б3 Сцхд4 17.цхд4
а5 18.Ле3 а4 19.Сц1 Лг6 20.Лх3 а3
21.б3 Лб4 22.Лд2 Де7 23.Лхеб фхеб
24.Се2 ц5 25.Лхб4 цхб4 26.Дд2 Тац8
27.Тац1 х6 28.Тед1 Дг5 29.Дхг5 хг5

Два удвојена пешака у црној позицији не спуте на добро. О томе игра-

чи који гаје нападачки стил обично не воде рачуна на време.

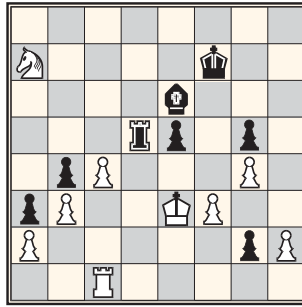
30.Тц5 Тфд8 31.Кф2

Бели има ц-линију, па краљем може слободно да путује према slabим пешацима.

Ле8 32.Ке3 Тхц5 33.дхц5 д4+
34.Схд4 Тд5 35.Тц1 Тхе5+ 36.Кд3
Лг6+ 37.Кд2 Тд5 38.Ке3 е5

Црни још увек игра храбро, премада је било примамљиво да покуша шахирањем понављање потезе.

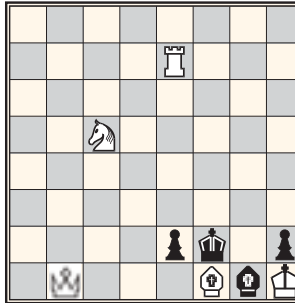
39.Схб5 Кф7 40.Са7 Лф5 41.г4
Леб

Бели: Ке3, Тц1, Са7, а2, б3, ц4, ф3,
г4, х2
Црни: Кф7, Тд5, Леб, а3, б4, е5, г5, г7
Храброст не доноси увек победу.
42.Сцб 1-0

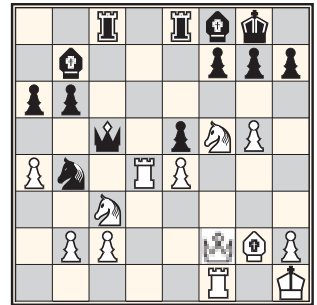
РЕКЛИ СУ...
Нова генерација, која про-
води дане испред компјутер-
ског екрана – квари вид.
Боби Фишер

ПРОБЛЕМ К. ХАНЕМАН 1932.

Бели: Кх1, Дб1, Те7, Лф1, Сц5
Црни: Кф2, Лг1, е2, х2
Мат у два потеза.
1.Дг3!
На 1...еф1Д 2.Де3 мат.
На 1...еф1С 2.Те2 мат.
На 1...е1Д 2.Тф7 мат.
На 1...е1С 2.Се4 мат.
На 1...Ке1/Кф1 2.Де2 мат.

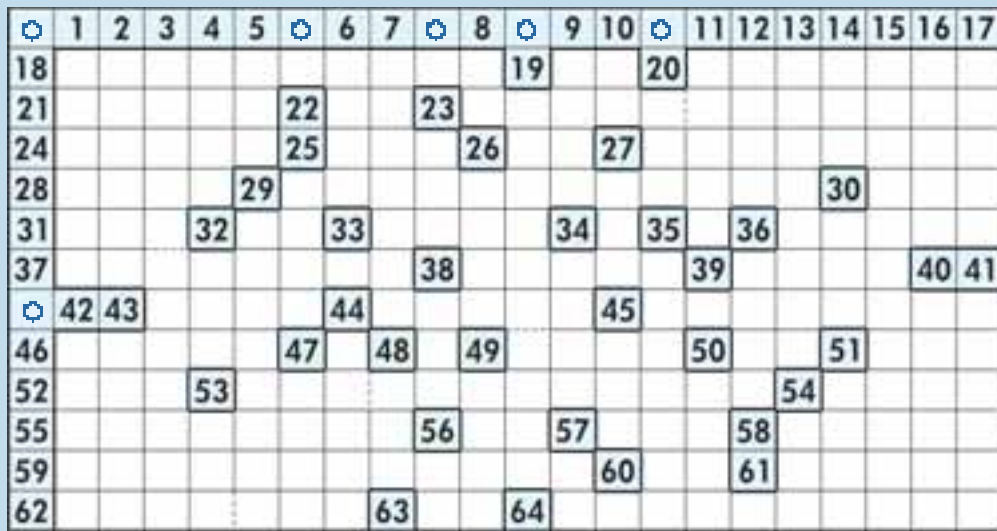
КОМБИНАЦИЈА ГУФЕЉД-РАЈКОВИЋ СССР – Југославија 1975.

Бели: Кх1, Дф2, Тд4, Тф1, Лг2, Сц3,
Сф5, а4, б2, и2, е4, г5, х2
Црни: Кг8, Дц5, Тц8, Те8, Лб7, Лф8,
Сб4, а6, б6, е5, ф7, г7, х7
Бели на потезу.
1.Схб1 гх6
На 1...Кх8 2.Дф7 Лд6 3.Дг8 Тг8
4.Сф7 мат.
2.Дф7 Кх8 3.Тд7! Те7 4.Дф6 Кг8
5.Лх3! Дцб 6.Те7 Дф6 7.гб6
На 7...Ле7 8.Лц8
1:0

Припремио
Раде МИЛОСАВЉЕВИЋ
мајстор Фиде

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА – ВОДОРАВНО: Дубравка Зубовић, Ју, тп, Осредак, етaмин, казуар, Скадар, мв, Рос, поразни, тотем, сосвим, календар, аср, АПС, и те како, срне, тг, свакако, Авербах, з, о, вишебој, негатив, тб, плен, тиганит, дат, Гапа, сангрия, орашар, Солин, адиранне, Ава, ар, отрост, декица, ауктор, Крајски, он, до, Ми-хамло Јанкегић.

Припремио Жарко ЂОКИЋ

ВОДОРАВНО:

18. Командант војске, истакнути ратник, 19. Рука или нога, 20. Дувачки музички инструмент, 21. Предмети обочавања, 22. Ауто-ознака Исланда, 23. Прослављени српски кошаркаш (Ребарце), 24. Место у Француској, 25. Лична замена, 26. Упишите: кн, 27. Писани документ о неком састанку, 28. Свако, 29. Двоцифрен број, 30. Ознака за конто, 31. Ознака за: односно, 32. Део хектара, 33. Новина, 34. Ознака за конто, 35. Ознака за: односно, 32. Део хектара, 33. Новина, 36. Староримски цар, 37. Нећака, 38. Европска острвска држава, 39. Народна игра, 43. Откриће, проналазак, 44. Онај који чува нешто, 45. Лепотан, 46. Брат, бузразер, 49. Црно (франц.), 50. Упишите: мт, 51. Женско име, Инослава, 52. Претходник евра, 53. Уметнички директори, 54. Име композитора Хачатурјана, 55. Високе и усамљене зграде, 56. Упишите: ан, 57. Женско име, 58. Менична јемства, 59. Онај који изазива асоцијацију, 60. Символ индијума, 61. Фантаст, 60. Део историје, од Колумбовог открића Америке, до Октобарске револуције или краја Првог светског рата, 63. Иста слова, 64. Самоуправна структура.

УСПРАВНО:

1. Бивши амерички државник Томас Вудро, 2. Из овог места, 3. Српски позоришни посленик, 4. Врста биљке, дворник, попонац, 5. Лука у Немачкој, 6. Амерички синеаст, Адријана, 7. Утемељитељ, 8. Иницијали књижевника Жидо, 9. Које су од уља, 10. Ауто-ознака Данске, 11. Пројектовани правац пута, 12. Врста индустријске биљке, 13. Опсечност, 14. Масноћа, 15. Финансијске пропасти, банкротства, 16. Очигледно, 17. После, иза, 19. Уметничко име певачице Станечне Берий, 20. Образац за одговоре (скр.), 23. Режна острва, 25. Врста стазе за рекреацију, 26. Врста падежа у руском и финском језику, 27. Трка, трчање, 29. Падеж у српском језику, 30. Творац шаховског рејтинга, др Арпад, 32. Женско име, Аземина одмила, 34. Слик, рима, 35. Скраћеница од почетних слова, 36. Француски књижевник и филозоф, Албер, 38. Органи чула слуха, 40. Свештенички прслук, 41. Признаница, реверс, 42. Љутит, јаросан, 43. Накосо, укошено, 44. Пољски фудбалер, Павел, 45. Атанасија одмила, 47. Ређе (покр.), 48. Име бившег камбоџанског новинара Прана, 49. Женско име, Равиојла одмила, 50. Преурањено, 51. Обар, Аварин, 53. Investment Company Institute (скр.), 54. Ауто-саобраћајно предузеће (скр.), 56. Трећи и први самогласник, 57. Ауто-ознака Новог Сада.

Možeš i **TI** da
voziš **A3**

**Nova instant
srećka**

Državne lutrije Srbije

**Ogrebi jedan od
120 AUDI A3 AUTOMOBILA!**

ON LINE BOOKING · · · www.jat.com · · · · ·

Jat Airways

Званични авио превозник
Олимпијског тима Србије
Jat Airways Official Carrier
of Serbian Olympic Team

Орлоу J-22

Снимано Сатоу ХАЦИЋ

НОВИНСКИ ЦЕНТАР
ОДБРАНА